T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KARŞI PSİKOSOSYAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Funda Gül DEMİRCİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇETİNÖZ

Ankara – 2021

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KARŞI PSİKOSOSYAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Funda Gül DEMİRCİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇETİNÖZ

Ankara – 2021

ONAY

Funda Gül DEMİRCİ tarafından hazırlanan “Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Psikolojik Faktörler ve Çocuk Suçluluğuna Karşı Psikososyal Çözüm Önerileri” başlıklı bu çalışma, ___/___/_____ tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

…….

[Unvanı, Adı ve SOYADI] (Başkan)

…….

[İ m z a]

…….

[Unvanı, Adı ve SOYADI] (Danışman)

…….

[İ m z a]

…….

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih 29/09/2021

İmza

Adı ve Soyadı

Funda Gül DEMİRCİ

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Suç Araştırmaları Anabilim Dalı

Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Psikolojik Faktörler Ve Çocuk Suçluluğuna Karşı Psikososyal Çözüm Önerileri

Hazırlayan: Funda Gül Demirci

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇETİNÖZ

2021 ve 143

Çoğu ülkenin toplumsal sorunlarından biri olan çocuk suçluluğu toplumun güvenliği ve geleceği için önemli konulardan biridir. Toplumun çocuk suçluluğu ile mücadelesinde psikolojik, ekonomik, kültürel ve hukuksal faktörlerin ayrı ayrı ancak bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması etkili önleme ve rehabilitasyon yöntemlerinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Çocukları suça sürükleyen nedenlere bakıldığında tek bir faktörün belirleyici olmadığı görülmektedir. Çocuk suçluluğunu açıklamaya çalışan psikolojik, sosyolojik ve biyolojik kuramları temel alan çalışmalar ise çocukları suça yönelten nedenlerin belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Bu araştırmada psikoloji disiplininin bakış açısıyla çocuk suçluluğuna neden olabilecek risk faktörleri incelenmiştir. Çocuk suçluluğunun önlenebilmesi ve etkili bir rehabilitasyon süreci için mevcut uygulama sonuçlarının ve güncel verilerin gözden geçirilmesi ve bu yolla halihazırda uygulanan politikaların güçlendirilmesi ve/veya yeni politikaların üretilebilmesi önemlidir. Çalışmada öncelikle çocuk suçluluğuna neden olabilecek psikolojik faktörler araştırılmış, ardından Türkiye ve dünyadan güncel veri ve uygulamalar ışığında bu faktörler tartışılarak psikososyal çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Risk Faktörleri, Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

ABSTRACT

Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Criminal Investigations

Psychological Factors Contributing To Juvenile Delinquency And Psyhosocial Solutions Of Juvenile Delinquency

Funda Gül Demirci

Master's Thesis

Supervisor: PhD. Üyesi Esra ÇETİNÖZ

2021 and 143

Juvenile delinquency, one of the social problems of many countries, is an important issue in the safety and protection of society. Psychological, economic, cultural and legal factors in society's fight against juvenile delinquency contribute to the determination of prevention and control methods by addressing the issue with a separate and holistic approach. Looking at the causes that lead children to crime, it seems that not a single factor is decisive. Psychological, sociological and biological theories that try to explain juvenile delinquency contribute to determining the causes of crime. In this study, risk factors that can cause juvenile delinquency were discussed from the point of view of the discipline of psychology.

In order to prevent and combat juvenile delinquency, it is important to develop appropriate social policies, strengthen implemented policies and produce new policies. In this study, psychological factors that may cause juvenile delinquency were discussed and psychosocial solution proposals were presented to eliminate the possible factors that cause the crime.

Key Words: Crime, Juvenile, Juvenile Delinquency, Risk Factors, Causes Of Juvenile Delinquency

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KARŞI PSİKOSOSYAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI ……...	**II**
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ ……...	**III**
ÖZET ……...	**IV**
ABSTRACT ……	**V**
İÇİNDEKİLER LİSTESİ ……..…...	**VI**
KISALTMALAR LİSTESİ ……...	**X**
TABLOLAR LİSTESİ ……...	**XI**
ŞEKİLLER LİSTESİ ……..…...	**XII**
GİRİŞ ……...	**1**
Araştırmanın Amacı ……	**4**
Araştırmanın Önemi ……	**5**
Araştırma Kısıtlılıkları ……	**7**
Araştırmanın Soruları ……..	**8**
Araştırmanın Metodu ……...	**8**
BİRİNCİ BÖLÜM	
ÇOCUK, SUÇ VE ÇOCUK SUÇLULUĞU KAVRAMLARI	
1.1. ÇOCUK KAVRAMI ……	**10**
1.1.1. Çocuğun Tanımı ……..	**10**
1.1.2. Çocuğun Gelişim Dönemlerine İlişkin Kuramlar ……	**11**

1.1.2.1. Psikanalitik Kuramlar ……..... 13
1.1.2.1.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı **13**
1.1.2.1.2. Erikson'un Psikososyal Kuramı **15**
1.1.2.2. Bilişsel Kuramlar 17
1.1.2.2.1. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı **17**
1.1.2.2.2.Vygotsky'nin Sosyokültürel Bilişsel Gelişim Kuramı..... **18**
1.1.2.2.3. Bilgi İşleme Kuramı **19**
1.1.2.3. Davranışsal ve Sosyal Bilişsel Kuramlar 20
1.1.2.3.1. Skinner'ın Operant Şartlanması **20**
1.1.2.3.2. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı **21**
1.1.2.4. Etolojik Kuram 22
1.1.2.5. Ekolojik Kuram 23
1.1.2.6. Eklektik Kuramsal Yönelim 24
1.2. SUÇ KAVRAMI 25
1.2.1. Suçun Tanımı 25
1.2.2.Suçu Açıklayan Kuramlar 27
1.2.2.1. Biyolojik Kuramlar 27
1.2.2.2. Sosyolojik Kuramlar 28
1.2.2.2.1. Yapısal Teoriler **29**
1.2.2.2.2. Sosyalleşme Teorileri **29**
1.2.2.2.3. Gerilim Teorisi **31**
1.2.2.2.4. Sosyal Kontrol Teorisi **32**
1.2.2.2.5. Sosyal Düzensizlik Teorisi **32**
1.2.2.2.6. Etiketleme Teorisi **33**
1.2.2.2.7. Ayırıcı Fırsatlar Teorisi **34**
1.2.2.3. Psikolojik Kuramlar 34
1.3. ÇOCUK SUÇLULUĞU 36
1.3.1. TCK'da Çocuk Suçluluğu 37
1.3.2. Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar 39

1.3.3. Yurtdışında Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar 45

İKİNCİ BÖLÜM
ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

2.1. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN NEDENLERİ 50
2.2. ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR 52
2.2.1. Psikoanalitik Bakış Açısı 54
2.2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları 55
2.2.1.2. Bağlanma Bozukluğu 57
2.2.1.3. Psikolojik Problemler 59
2.2.2. Bilişsel Bakış Açısı 64
2.2.2.1. Bilişsel Yetenek 64
2.2.2.2. Bilgi İşleme 65
2.2.3. Davranışsal Bakış Açısı 66
2.2.3.1. Sosyal Öğrenme 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KARŞI PSİKOSOSYAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ÖNLEME VE KONTROL ETMENİN ÖNEMİ 72
3.2. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE AİLE 74
3.2.1. Aile Yapısı 75
3.2.1.1. Tek Ebeveynli Aileler 76
3.2.1.2. Ailenin Sosyoekonomik Durumu 79
3.2.1.3. Aile İçi Çatışma 80

3.2.2. Ebeveyn Tutumu 81
3.2.3. Çocuk İstismarı ve İhmali 84
3.2.4. Ebeveyn Madde Kullanımı 89
3.2.5. Ebeveyn Suçluluğu 90
3.3. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE OKUL 92
3.3.1. Okula Devam ve Okul Ortamı 92
3.3.2. Arkadaşlık İlişkileri ve Zararlı Alışkanlıklar 93
3.3.3. Okul Başarısı ve Öğrenme Güçlüğü 96
3.3.4. Okullarda Çocuk Suçluluğun Önlemesi 98
3.4. ADALET SİSTEMİ İÇİNDE ÖNLEME VE REHABİLİTASYON 100
3.4.1. Çocuk Ceza ve Islah Evleri 101
3.4.2. Toplum Temelli Uygulama: Denetimli Serbestlik 103
3.5. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE SOSYAL POLİTİKALAR 106
3.5.1. Türkiye'de Çocuk Suçluluğunu Önleme Programları 104
3.5.2. Çocuk Suçluluğun Önlenebilmesi İçin Yapılabilecekler 109
3.5.3. Suça Sürüklenmiş Çocukların Rehabilitasyonu ve Topluma Uyumu 116
SONUÇ 119
KAYNAKÇA 124
ÖZGEÇMİŞ 144

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

AÇSHB : Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund

vb. : ve benzeri

TCK : Türk Ceza Kanunu

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

Çev. : Çeviri

EGM : Emniyet Genel Müdürlüğü

C. : Cilt

S. : Sayı

Der. : Derleme

Ed. : Editör

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı, 2013-2017 ..... **1**

Tablo 2: 2016 Yılı Avrupa Ülkelerindeki Tutuklu İstatistikleri **2**

Tablo 3: Çocuk Nüfus ve Oranı, 1935-2080 ..... **11**

Tablo 4: Ceza Mahkemelerinde Karara Bağlanan Davaların Karar Türü ve Yaş Grubuna Göre Sanıkların Karar Sayısı **38**

Tablo 5: TCK ve Özel Kanunlara Göre Karara Bağlanan Dava ve Yaş Grubuna Göre Sanıklar **41**

Tablo 6: İsnat Edilen Suç Türü ve Yaş Grubuna Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar **43**

Tablo 7: Yıllara Göre Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Kız / Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı, 2013 – 2017 ..... **62**

Tablo 8: Anne ve Babalara, İBBS 1. Düzeye ve Üç Büyük İle Göre Çocuklara Verilen Cezalar **87**

Tablo 9: İsnat Edilen Suç Türü ve Yaş Grubuna Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş Gruplarına Göre Zararlı Madde Kullanımları **96**

Tablo 10: Geliş Nedenlerine Göre Güvenlik Birimlerine Getirilen Çocuklar..... **111**

Tablo 11: Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Psikolojik Risk Faktörleri ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Psikososyal Çözüm Önerileri ... **119**

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Çocuk Suçluluğunu Açıklayan Psikolojik Teoriler **53**

Şekil 2: Freud'un Suçlu Davranışlara Neden Olan Kişilik Yapısı **55**

Şekil 3: Çocuk Suçluluğunu Etkileyebilecek Travma Nedenleri **57**

Şekil 4: Bağlanmanın Davranışlara Etkisi **59**

Şekil 5: Suç Davranışında Bilişsel Süreçler **66**

Şekil 6: Pekiştireçlere Göre Davranış Değişimi **68**

Şekil 7: Suç Davranışında Model Alma **70**

Şekil 8: Çocuk Suçluluğunu Önleme ve Kontrol Etmenin Önemi **74**

Şekil 9: Çocuk Suçluluğunu Tetikleyen Faktörler **91**

GİRİŞ

Suç kavramı insanın var oluşundan itibaren çeşitli tanımlarla gündemde kalmıştır. Antik Çağ'da ruhsal bir hastalık olarak görülen suç, Orta Çağ'da bu kavramın beraberinde şeytani bir davranış olarak kabul edilmiştir. Yaşadığımız döneme geldiğimizde ise yasa koyucu tarafından karşılığında bir ceza getirilen yapılması veya yapılmaması gereken bir davranış olarak düzenlenmiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Koruma Kanununa göre; çocuk deyimiyle 18 yaşını tamamlamamış bireyler kastedilmektedir. Çocuk suçluluğu ise 18 yaşını doldurmamış bireylerin kanunlarda açıkça cezalandırılan ve topluma zarar veren eylemleri gerçekleştirmesi ile ortaya çıkar. Suç; bireyi harekete geçiren iradeyi içinde taşımakta iken yetişkin suçluluğu, çocuk suçluluğundan bu noktada farklılaşmaktadır. Çocuk suçluluğunda bu irade yerini onu suça sürükleyen kişinin telkinine bırakır. Bu durum suça sürüklenen çocukların istismar edildiğini ve mağdur olduğunu yansıtır (Çopur ve ark., 2015).

Tablo 1: Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı, 2013-2017

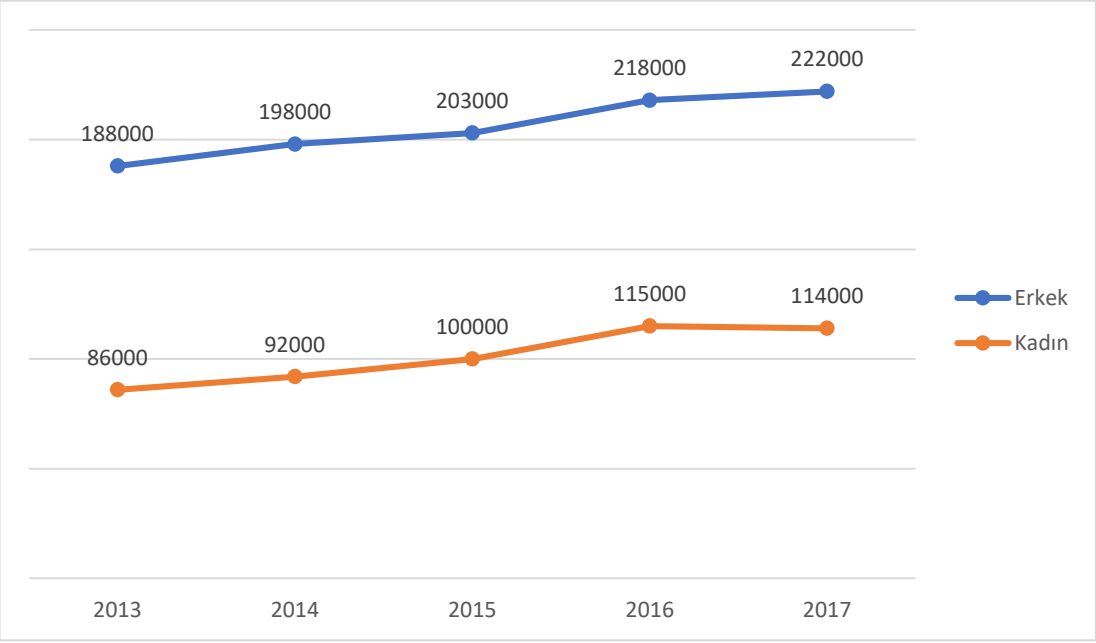

Kaynak: TÜİK, Güvenlik birimine gelen ya da getirilen çocuk istatistikleri, (2018).

Türkiye'de çocuk suçluluğun durumu yıllara göre artış göstermektedir. Çocuk suçluluğuna dair TÜİK verileri incelendiğinde güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2017 yılında, bir önceki yıla göre ‰5 oranında artmıştır. Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların yaş aralığı incelendiğinde; 11 ve altındaki yaş aralığının %18,5'ini, 12-14 yaş aralığının %23,3'ünü, 15-17 yaş aralığının %57,7'sini oluşturduğu görülmüştür (TÜİK, 2018).

ABD'de 1985 ve 2002 yılları arasındaki çocuk suçluluğunda vaka sayısı 17 yıl içinde %54 oranında artış göstermiştir. 1985 yılında 340.000 olan çocuk suçluluğu vaka sayısı, 2002 yılında 630.000 olarak kayıtlara geçmiştir. 1985 yılına göre 2004 yılında kız çocuklarının işlediği suç eylemleri %8 oranında artmıştır. 2004 yılında güvenlik birimlerinden edinilen kayıtlara göre çocuk suçluluğunda vakaların %73'ünün erkek çocuklar olduğu görülmüştür (Synder ve Sickmund, 2006).

Birleşik Krallık 'ta gözaltına alınan çocuk sayısı 1990 ile 2004 yılları arasında %60 oranında artış göstermiştir. 2018-2019 yılları arasındaki süreçte İngiltere ve Galler'de 10-17 yaş arasındaki 60.208 çocuk tutuklanmıştır (https://justice.org.uk). Almanya'da 2020 yılında 18 yaşın altında 42 çocuk cinayet; 1021 çocuk tecavüz ve cinsel saldırı; 23.368 çocuk ağır cezayı gerektiren saldırı fiilleri nedeniyle şüpheli olarak sorgulanmıştır (www.statista.com).

Tablo 2: 2016 Yılı Avrupa Ülkelerindeki Tutuklu İstatistikleri

Ülkeler	**Toplam Tutuklu Sayısı**	**Çocuk Tutuklu Sayısı**	**Çocuk tutuklu sayısının toplam tutuklu sayısına oranı**	**Ülkelere göre 100.000 kişi başına düşen çocuk tutuklu sayısı**	**Cezai Sorumluluk Yaşı**
İngiltere ve Galler	83.604	635	%0,8	5,14	10
Fransa	68.432	758	%1,2	5,11	13
İspanya	59.589	650	%2	7,79	14
İtalya	55.978	1.325	%2,5	13,24	14
Portekiz	13.917	329	%2,5	18,26	16
Yunanistan	9.560	250	%2,7	13,32	15
Hollanda	10.601	421	%4	12,32	12

Polonya	71.528	1.487	%2,1	21,72	13
Sırbistan	10.672	239	%2,3	19,49	14
Macaristan	17.658	307	%1,8	17,89	14
Arnavutluk	6.031	59	%1	9,60	14
Romanya	27.455	407	%1,5	10,93	16
Avusturya	8.619	116	%1,4	7,68	14
Belçika	10.994	14	%0,2	0,61	-
Bulgaristan	7.345	27	%0,4	2,27	14
Hırvatistan	3.108	45	%1,5	6,03	14
Kıbrıs	586	15	%2,6	8,88	14
Türkiye	200.727	2.402	%1,2	10,50	12

Kaynak: Souverein ve ark., 2016.

Yukarıda yer alan tabloya bakıldığında (Tablo 2) çocuk suçluluğunun her ülkede az ya da çok mevcut olduğu görülmektedir. Polonya, Sırbistan, Macaristan, Portekiz, İtalya, Yunanistan, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde ise çocuk suçluluğunun nüfusa göre yoğunlaştığı göze çarpmaktadır.

Çocuk suçluluğu her toplumda görülen ve savaşılması gereken evrensel bir sorundur. Çocuğun neden norm dışı davranışlar sergilediğini anlamak ve açıklamak, suça yönelik eğilimlerini analiz etmek, suç davranışına itici motivasyonları belirlemek toplumun ve yasa koyucuların öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır. Üstelik çocuk suçluluğunun önlenmesi yalnızca çocukluk dönemi açısından değil, yetişkin suçluluğunun önlenmesi açısından da önemlidir. Suça sürüklenen birçok çocuk yetişkinlik döneminde de benzer davranışlar sergilemeye devam etmektedir. Dolayısıyla çocuk suçluluğunun nedenlerinin doğru analiz edilerek anlaşılması ve bu doğrultuda çözümler üretilmesi, bir nesli suçluluktan kurtarabilir. Toplumsal birçok sorunu da beraberinde getiren çocuk suçluluğu, özellikle çocukların ülkemiz nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturduğu verisinden yola çıkıldığında aynı zamanda önemli bir toplumsal risk faktörü oluşturmaktadır.

Kriminoloji; psikoloji, biyoloji, sosyoloji, hukuk vb. farklı disiplinlerin iş birliği ile suça ilişkin olguları açıklamaya çalışan bir disiplindir. Karmaşık bir yapıya sahip olan çocuk suçluluğu da farklı disiplinler temelinde araştırılmakta, konu bilimsel

olarak aydınlatılmaya ve güncel çözüm önerilerinde bulunmaya çalışılmaktadır. Psikoloji disiplini altındaki farklı kuramsal yaklaşımları temel alan araştırmalar ise gelişimsel bir perspektiften çocuk suçluluğunu ele alarak olguyu aydınlatmaya çalışmaktadırlar.

Çocuk suçluluğunun aydınlatılması, risk faktörlerinin belirlenmesi ve uygun politikaların üretilebilmesi için öncelikli olarak çocukların suça sürüklenmesinin ya da suç davranışı geliştirmesinin nedenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle çocuk suçluluğunda rol oynayan psikolojik risk faktörleri psikanalitik, bilişsel ve davranışsal kuramlar ışığında incelenecek, ardından güncel veriler ve uygulamalar temelinde çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu için psikososyal çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç çocuk suçluluğuna etki eden psikolojik faktörlerin neler olabileceğini incelemek ve faktörler temelinde psikososyal çözüm önerilerinde bulunmaktır. Psikoloji disiplini suç ve suçluluk kavramlarını çok sayıda kuram ile aydınlatmaya çalışmıştır.

Çalışmada çocuk suçluluğuna neden olabilecek risk faktörleri, psikoloji biliminin çocuk suçluluğunu açıklarken en çok kullandığı psikolojik bakış açıları temelinde açıklanmıştır. Erken çocukluk dönemindeki yaşantılara değinen psikanalitik bakış açısı; çocukların suça dair inançlarını, düşüncelerini ve algılarını barındıran bilişsel kuram ve ölçülebilen ve gözlenebilen olayları inceleyerek suçluluğa ilişkin öğrenmeleri temel alan davranışsal kuramlar çerçevesinde çocuk suçluluğuna neden olabilecek psikolojik risk faktörleri incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Psikanalitik kuram erken dönemdeki ebeveyn ve çocuk ilişkisine büyük bir önem vermektedir. Bu kurama göre erken çocukluk yaşantıları ve bilinçdışı kavramı bireyin davranışlarının şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Bilinç ve bilinçaltını harekete geçiren id, ego ve süperego arasındaki uyuşmazlık neticesinde suç davranışının ortaya çıkabileceği düşünülmektedir (Deal, 2007). Zihinsel süreçlere odaklanan bilişsel kuram, suç davranışının ortaya çıkmasındaki akıl yürütme, bilgiyi

edinme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin açıklamalar yapmaktadır (Moore, 2011). Davranışsal bakış açısı suç davranışını ve suçluluğun gelişimini açıklarken davranışlara, ödüllere ve çevresel uyaranlara dikkat çekmektedir. Provokatif ve stresli durumlar gençlerin davranışlarını büyük ölçüde etkilemekte ve suç davranışının oluşmasına neden olabilmektedir (Bartol ve Bartol, 2017: 108-110). Çocuk suçluluğu kavramı yukarıda adı geçen psikanalitik, bilişsel ve davranışsal bakış açıları temelinde ele alınacaktır.

Çocuk suçluluğunun önlenebilmesi ve suça sürüklenen çocukların etkili bir şekilde rehabilite edilebilmeleri için politika yapıcıların çocukların pedagojik gelişimlerini göz önünde bulundurarak politikalar üretmeleri gerekmektedir. Bireyin sapma davranışları yaşamları boyunca gelişim özelliklerine ve sahip olduğu değerlere (aile özellikleri, temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığı, arkadaşlık ilişkileri, yaşadığı çevre vb.) göre farklılaşmaktadır. Çocuğun gelişim dönemlerine göre gereksinimleri değişiklik göstermekte ve davranışlarını şekillendirmektedir (Topçuoğlu, 2014). Bu nedenle bu çalışmada çocuk suçluluğu; travma, bağlanma, psikolojik sorunlar, bilişsel yetenek, bilişsel süreçler, sosyal öğrenme, tek ebeveynli, boşanmış aileler, aile içi çatışma, olumlu ve olumsuz ebeveyn tutumları, çocuk istismar ve ihmali, ebeveyn madde kullanımı, ebeveyn suçluluğu, çocuk ceza ıslah evleri, denetimli serbestlik, okula devamsızlığı, okul başarısızlığı, arkadaşlık ilişkileri ve zararlı alışkanlıklar gibi psikolojik faktörler özelinde ve gelişimsel bir bakış açısıyla incelenerek ele alınacaktır. Ayrıca çalışmada çocuk suçluluğunun önlenebilmesi ve rehabilitasyonu için aile, okul ve adalet sistemi içindeki süreçler de incelenecek, güncel veriler ve uygulamalar göz önüne alınarak psikososyal çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, çocuğu yetiştirmek ve çocuğun gelişimini sağlamak için anne ve babaların desteklenmesi; çocuklar ile ilgili kuruluşların, hizmetlerin ve organizasyonların geliştirilmesi; çocuğun ebeveyn ihmal ve istismarına maruz kalmasının önlenmesi ve bunun için gerekli olan hukuki, idari ve toplumsal önlemlerin alınması ve çocukların suçtan korunması devletlerin yükümlüğü

arasındadır. Sözleşmeye taraf devletler, uyuşturucu maddelerin yasadışı kullanımına, çocuğun her türlü sömürüye ve cinsel istismara, çocuğun esenliğine ve psikolojik iyilik haline gelebilecek her türlü zarara, işkenceye ve insanlık dışı muameleye ya da ceza uygulamasına karşı çocukları korumalıdır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989).

Schneider çocukluğunda suç geçmişi olan kanun ile sıklıkla ihtilafa düşen bireylerin yetişkinlik döneminde de suça yatkın olabileceğini savunmaktadır (akt. Toprak, 2011). Çocukluk döneminde suç yaşantısı olan bireylerin ilerleyen yaşlarda suç işleme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Korkmaz ve Erden, 2010; Farrington, 1992). Dolayısıyla çocuk suçluluğu, yetişkin suçluluğunu artıran bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Hesapçıoğlu, Bilginer ve Kandil, 2013). İngiltere'de yapılan bir boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre; 10-13 yaş aralığında ilk suçunu işleyen çocukların, yaklaşık 10 yıl boyunca istikrarlı olarak suç işledikleri tespit edilmiştir. 10-16 yaşları arasında herhangi bir suç nedeniyle mahkemece cezalandırılan gençlerin yarısı ilerleyen yıllarda tekrar ceza almış; 10-16 yaş arasında suç işlemeyen çocukların sadece %8'inin ilerleyen yıllarda herhangi bir suçtan hüküm giydiği görülmüştür (Farrington, 1992). Yetişkinlikte cinsel suçlardan hüküm giymiş bireylerin yaklaşık %50'sinin, ilk suçlarını çocukken işledikleri belirlenmiştir (Korkmaz ve Erden, 2010).

Bireylerdeki gelişimsel örüntü farklı dönemlerde birbirinden bağımsız ihtiyaçları ortaya çıkarmaktadır. Çocuklardaki gelişimsel ihtiyaçların bilincinde olmak, gelişimlerini etkileyen risk faktörlerinin ve koruyucu etkenlerin neler olduğunu bilmek, çocukta görülen istenmeyen davranışların oluşumunu engelleyebilmektedir (Topçuoğlu, 2014). Çocuğun gelişim dönemlerine özgü olarak ortaya çıkan biyolojik, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları aile, akran grubu ve toplum tarafından uygun şekilde karşılanmayan çocuk, yaşıtlarından farklı davranışlar sergileyecektir (Bal, 2004: 23-29). Çocuğun olağan gelişiminde ortaya çıkacak herhangi bir problem toplumun geleceğini de etkilemektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınmış olan beslenme, barınma, sevgi ve ilgi gibi ihtiyaçların karşılanmaması, çocuğun suça sürüklenmesinin nedeni olabilmektedir.

Çocuk suçluluğu genellikle çocukların ilk yetişkinliğe geçiş evresi olan ergenlik dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan suç davranışının nedenini

anlayabilmek için ergenlik dönemindeki gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesi önemlidir. Örneğin, bu dönemde ortaya çıkan kişilik gelişimi, ebeveyn tutumları, akran etkisi, ruhsal problemler, bilişsel yetenek gibi kavramlar bireyin suça eğilimini etkileyen faktörlerdendir (Arabacı ve Taş, 2017). Ortaokula giden öğrenciler ile yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, çalışmaya katılan çocukların neredeyse hepsi en az bir tane basit suç (hırsızlık, mala zarar verme vb.) işlediklerini itiraf etmişlerdir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde hırsızlık, yaralama ve mala karşı suçları işleyen çocukların bu suçları işlerken motivasyonel ve ruhsal olarak yetişkinlerden farklı hareket ettikleri bilinmektedir. Bu sebeple çocuklar tarafından işlenen suçlar değerlendirilirken, gelişim evrelerinin özelliklerinin iyi yorumlanması gerekmektedir (Toprak, 2011). Özellikle psikolojik açıdan çocuklukta işlenen suçların analizi ve çocuğu suça sürükleyen faktörlerin bilinmesi, bireye erken dönemde ulaşılarak kişiliğine ve yaşamına etki edebilmek açısından önemlidir.

Çocuğun psikolojik, biyolojik ve ekonomik ihtiyaçları, beklentileri, algı ve düşüncelerinin yetişkinlerden tamamen farklı olması çocuğu suç davranışına yöneltecek faktörleri de değiştirmektedir. Çocuğun farklı dönemlerine özgü psikolojik ihtiyaçlarını yeterince göz önünde bulundurmadan çocuk suçluluğuna yönelik politika geliştirmek ve çocuğu yalnızca ekonomik, sosyolojik ve biyolojik ihtiyaçları ile sınırlandırmak çocuk suçluluğuna bütüncül ve çözüm odaklı bakış açısını daraltarak çocuk suçluluğu ile mücadeleyi yeterince etkili olmaktan uzaklaştıracaktır. Bu nedenle bu çalışma, psikolojik kuramlar temelinde çocuk suçluluğu ile ilişkili psikolojik faktörlere odaklanması ve kuramsal veriyi alandaki güncel veri ve uygulamalar ile birlikte ele alarak bütüncül psikososyal çözüm önerilerinin gerliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışmada çocuk suçluluğu psikanalitik, bilişsel ve davranışsal bakış açıları ile psikososyal çözüm önerileri ise aile, okul ve adalet sistemi ile sınırlandırılmıştır. Kavramsal boyutta gerçekleştirilen bu çalışmanın, kapsamlı ve bütüncül olması nedeniyle uygulama araştırmalarına kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Araştırma Soruları

Bu kavramsal çalışmada temel olarak dört soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır:

1. Psikanalitik, bilişsel ve davranışsal teoriler çocuk suçluluğunu nasıl açıklamaktadır?
2. Çocuk suçluluğuna neden olabilecek psikolojik risk faktörleri nelerdir?
3. Ülkemizde ve dünyada çocuk suçluluğunun önlenmesi ve rehabilitasyonu ile ilişkili aile, okul ve adalet sistemi uygulamaları nelerdir?
4. Kuramsal açıklamalar ve Türkiye ve dünyadan güncel veriler ve uygulamalar temelinde; ülkemizde mevcut olan çocuk suçluluğunu önleyici ve rehabilite edici uygulamaları geliştirmeye yönelik olarak hangi öneriler geliştirilebilir?

Araştırmanın Metodu

Bu çalışmanın amacı; psikolojik kuramlar temelinde çocuk suçluluğu ile ilişkili psikolojik faktörleri ortaya koymak ve kuramsal veriyi alandaki güncel veri ve uygulamalarla birlikte ele alarak bütüncül psikososyal çözüm önerileri geliştirmeye çalışmaktır. Bu nedenle bu araştırma tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri geçmişte veya halen var olan bir durumu olduğu şekliyle belirlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Tarama araştırmacısı, araştırdığı olgunun kendisini inceleyebilir ya da yazılı belge ve istatistikler gibi önceden tutulmuş çeşitli kaynaklara başvurarak elde edeceği dağınık verileri kendi gözlemleri ile bir sistem içerisinde bütünleştirerek yorumlar (Karasar, 2004: 77). Bu çalışmada bu amaç ve yönteme dayalı olarak alanyazında mevcut olan tez, kitap, makale, dergi, rapor, internet uzantısı, deneysel çalışmalar gibi yazılı kaynaklar incelenmiş; konuyla ilgili literatür taramasının ardından ulaşılan bilgiler, kuramsal ve kavramsal bir çerçeve içerisinde bütünleştirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocuk, suç ve çocuk suçluluğu kavramı ele alınmış ve bu başlıklar altında kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde çocuk suçluluğuna etki eden psikolojik faktörler, psikoloji kuramının bakış açıları üzerinde açıklanmış, suçluluğa etki edecek olası risk faktörlerinin neler olabileceği belirtilmiştir. Üçüncü bölümde çocuk suçluluğunun

önlenmesinde aile, okul ve adalet sistemine değinilmiş ve çocuk suçluluğunun önlenmesi ve rehabilitasyonu üzerine psikososyal çözüm önerileri sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE SUÇ KAVRAMI

1.1. ÇOCUK KAVRAMI

1.1.1. Çocuğun Tanımı

Gelişim psikolojisinde karşımıza çıkan çocuk/çocukluk kavramının sınırları belirli bir yaş ile kesin olarak çizilmemiştir. Her bireyin olgunlaşma düzeyi; kültürel, kalıtımsal ve psikolojik öğeler barındırdığı için kişiye göre farklılaşmaktadır (Koç, 2004). Doğum, genel olarak çocukluğun başlangıcı olarak kabul edilse de bitişi konusunda sabit bir anlayış yoktur (Akyüz, 2000: 59). Çeşitli meslek gruplarına göre çocukluk dönemini kapsayan yaş aralıkları farklılaşmaktadır. Bu konuda evrensel bir anlayış yer almamaktadır (Kunt, 2003: 15-16).

Ekonomik, fiziksel, psikolojik ve toplumsal yönden başka bir kişinin bakımına ve korumasına ihtiyaç duyan, kendi isteklerini karşılayabilecek durumda olmayan, bu nedenle başkalarına bağımlı olan kişiye çocuk denir (Ayan, 2011: 14). Uluğtekin'e göre (1991), 18 yaşından küçük ve toplumsal hayata atılabilmek için yeterli erginliğe ulaşmamış olan, gelişim dönemlerini yaşayarak birey olmaya hazırlanan kişiye çocuk denir. Hukuk düzenine baktığımızda da çocuk kavramı ikiye ayrılmış durumdadır. 11 yaşını tamamlayıp 16 yaşından gün almamış bireyler "küçük", 16 yaşından gün alıp 18 yaşını tamamlamamış bireyler "çocuk" kavramı ile tanımlanmaktadır (Ereş, 2009).

Çocuk haklarını yasal bir zemine taşıyan bu konudaki ilk uluslararası belge niteliği taşıyan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında yayımlanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede çocukluğun başlangıcı belirlenmemiş, 18 yaşından küçük bireyler çocuk olarak tanımlanmıştır (UNİCEF, 2002: 1). Hukuki, psikolojik ve biyolojik nitelikte farklı değerlendirmeler yapılsa da 18 yaşından küçüklerin çocuk olarak tanımlandığı görülmektedir.

Tablo 3: Çocuk Nüfus ve Oranı, 1935-2080

Yıllar	*Toplam Çocuk nüfus*	*Çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı*
2016	22 891 140	28,7
2017	22 883 288	28,3
2018	22 920 422	28,0
2023	23 484 561	27,0
2030	23 863 565	25,6
2040	23 366 571	23,3
2060	21 862 293	20,4
2080	20 333 232	19,0

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2018, TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2023-2080

Ülkemizdeki çocuk nüfus oranlarına bakıldığında (Tablo 3) çocuk sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Günümüzde toplumumuzun %28'lik bir kısmını oluşturan bu büyük grubun, ilerleyen yıllarda toplumun ana aktörleri olacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu grubun suçtan etkili bir şekilde korunması için yapılacak tüm yatırımların gelecek vadettiği açıkça görülebilmektedir.

1.1.2. Çocuğun Gelişim Dönemlerine İlişkin Kuramlar

Yaşamımızın her döneminde belirli gelişimsel ihtiyaçlarımız oluşmaktadır. Çocukluk döneminde görülen gelişim özelliklerinin de her çocukta ortak noktaları bulunmaktadır. Gelişim aşamalarının doğrusal olarak ilerlemesi, evrensel olması, her gelişim aşamasının kendine özgü yetenekleri içermesi, bu yeteneklerin kazanılmamasının gelecekte bireysel sorunlara sebep olması gelişim dönemlerinin ortak noktalarıdır. Çocukluk dönemine ait gelişimsel ihtiyaçlar genellikle dört kategoride toplanmaktadır. Bu kategoriler fiziksel/biyolojik ihtiyaçlar, bilişsel ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve duygusal ihtiyaçlardan oluşmaktadır (Atılgan ve ark., 2014: 40).

Duygusal İhtiyaçlar: İlgi görmek ve göstermek, sevmek ve sevilmek, saygı ve değer görmek, güven duymak ve güvenilir olmak çocuğun en temel duygusal ihtiyaçlarındandır. Aile, arkadaş, akran grubu ve sosyal çevre ise bireyin duygusal ihtiyaçlarını karşılayabileceği kaynaklardır.

Sosyal İhtiyaçlar: Arkadaşlık, aidiyet hissi, sosyal dayanışma gibi unsurları içinde barındırır. Sosyal ihtiyaçlar çocuğun diğerleri ile temas ederek etkileşim içinde yaşamasını gerektirir.

Bilişsel İhtiyaçlar: Düşünme, yorumlama, öğrenme, analiz yapabilme, anımsayabilme gibi zihinsel unsurları içerir. Bilişsel ihtiyaçların karşılanmasında var olan zihinsel kapasitenin korunması ve geliştirilmesi esastır.

Fiziksel/Biyolojik İhtiyaçlar: Çocuğun yaşamını devam ettirebilmesi için giderilmesi gereken temel ihtiyaçlardır. Barınma, yeterli ve sağlıklı beslenebilme, sağlık ihtiyaçlarını temin edebilme ve sağlıklı cinsel gelişim çocukların fiziksel/biyolojik ihtiyaçlarındandır.

Gelişim teorilerine göre yukarıda bahsedilen gelişim ihtiyaçları dönemsel olarak değişiklik göstermekle birlikte bu gereksinimlerin yeterli ölçüde karşılanmaması ilerleyen yıllarda önemli sorunlara neden olmaktadır (Atılgan ve ark., 2014: 40-41; Attar, 2010). Örneğin, sosyalleşme sürecinde önemli rol oynayan ebeveyn, kardeş, akran grubu, okul ve öğretmen gibi aktörler çocuğun gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuk, bu aktörler yardımıyla sevgi, ilgi, saygı ve güven duygusu geliştirecek, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacaktır (Acar ve ark., 2015). Sosyalleşme süreci sağlıklı olarak gerçekleşmeyen çocuk; ebeveyn tutumu, akran grubu, çevre etkisi, iletişim zayıflığı gibi nedenlerle duygusal ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasında sorun yaşayacak ve çocuğun suça sürüklenme riski artacaktır.

Suça sürüklenen 13-18 yaş arasındaki 45 ergenin ebeveyn tutumları ve çocukluk çağı travmalarını belirlemek için yapılan bir araştırmada baskıcı ve umursamaz ebeveyn tutumu, baba ile kötü iletişim, psikiyatrik tanıya sahip olma ve okula devamsızlığının suça sürüklenen ergenlerde çocukluk travmasını yordadığı görülmüştür (Gördeles ve ark., 2018). Bir başka araştırmada hoşgörülü ve demokratik anneye sahip olan çocukların ihmalkâr anneye sahip olan çocuklara göre suça karışma oranının anlamlı olarak daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Afşin ve Öğretir-Özçelik,

2018). Benzer şekilde aile içi iletişim yetersizliği ve riskli akran grubu varlığının, çocukların tekrar suça sürüklenme olasılığını artıran risk faktörlerinden olduğu tespit edilmiştir (Erbay ve Gülüm, 2018).

Ekonomik yetersizliğin de çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir etken olduğu görülmektedir (Kunt, 2003; Bayındır ve ark., 2007). Ekonomik imkânlar, çocuğun yeterli ve sağlıklı beslenmesi, barınması ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması açısından gereklidir. Bu ihtiyaçlar karşılanmazsa çocuk fiziksel ya da biyolojik ihtiyaçlarını temin edebilmek için suça sürüklenebilir.

1.1.2.1. Psikanalitik Kuramlar

Bu kuramlara göre gelişimin temel odağı duygu içerikleri ve bilinçdışıdır. Gelişimin anlaşılmasında davranışların sembolik bir öneme sahip olduğu ve davranışlar aracılığıyla zihnin derinliklerinde yatan işlevlerin anlaşılabileceği savunulur. Ayrıca ebeveynlerin çocukların erken dönem yaşantılarında önemli etkileri bulunduğu belirtilmektedir. İki grup arasındaki iletişimin şekli, çocuğun sonraki yaşantısını şekillendirmektedir (Moore, 2011; Deal, 2007).

1.1.2.1.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Freud'un oluşturduğu psikoseksüel gelişim kuramı, bireyin doğumundan itibaren birbirini takip eden biyolojik aşamalardan oluşmaktadır. Bu kurama göre bireyi haz aramaya iten dürtü ya da içgüdüler, bireyin psikoseksüel gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bireyin haz ya da dürtülerini karşılama aşamasında cezalandırılması veya ayıplanması gelişim sürecinde olumsuz etkiye sebep olacaktır (Freud, 2017: 45-47).

Freud hastalıkların temelinin kişinin ilk yıllarına ait deneyimlerinde gizli olduğunu savunur. Bireyin kişilik gelişimi için ilk beş yılın çok önemli olduğunu belirtir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki, çocuğun haz kaynaklarına ilişkin ihtiyaçlarının giderilmemesinden kaynaklanan çatışmanın çocuğun daha sonraki sosyal etkileşimini etkileyeceğini vurgular. Freud, bireyin vücut bölgelerinde haz aradığı beş farklı

gelişim aşaması tanımlamıştır. Bu gelişim dönemlerinden herhangi birine saplanmak bireyin sosyal gelişimini etkilemektedir:

Oral Dönem: Doğumdan sonraki ilk 18 ay boyunca sürmektedir. Haz alma kaynağı olarak ağız ön plana çıkar. Haz arama aktiviteleri emme, çiğneme, ısırma gibi hareketlerdir. Bebeğin ebeveynleri tarafından oral dönem istekleri çok veya az tatmin edilirse bu aşamaya saplanabilir. Bu aşamaya saplanırsa yetişkin olduğunda da oral tatmin aramayı sürdürür.

Anal Dönem: 1,5 ile 3 yaş arasında kalan bu dönemde haz alma kaynağı anüstür. Bu aşamaya saplanan bireylerde çıkarma veya tutmaya ilişkin davranışlar devam eder. Freud'a göre yetişkinlikte görülen fazla özen, cimrilik, müsriflik, davranışsal katılık, pasaklı olma şeklindeki davranışsal özellikler bu dönemde görülen saplanmanın bir yansımasıdır.

Fallik Dönem: 3 ile 6 yaş arasında kalan bu dönemde haz alma kaynağı cinsel organlardır. Çocuğun ebeveynlerine yönelik sevgi, yarışma ve rekabet duygusu ile kendini gösterir. Bu dönemde görülen herhangi bir saplanma, ilerleyen dönemde bireyde aşağılık duygusuna veya bireyin kendisini sürekli kanıtlama ihtiyacı duymasına sebep olabilir.

Gizil Dönem: 6 yaş ile ergenliğe kadar olan bu dönem, çocukların cinsel düşüncelerini bastırarak entelektüel, sosyal ve zihinsel becerilerini geliştirdikleri dönemdir.

Genital Dönem: Ergenlikten başlayarak yetişkinliğe kadar uzanır. Cinselliğin tekrar aktifleştiği bu dönemde birey, haz alma kaynağını aile dışından birine yöneltir.

Freud'a göre ilk üç dönemdeki çatışmalar yapıcı bir şekilde çözümlenirse, birey sağlıklı bir kişilik geliştirir (Rathus, 2011: 426-428). Birey bu çatışmaları başarı ile çözümleyemezse psikopatoloji geliştirir. Bu kurama göre bireyin yaşantıları ve kişilerarası ilişkileri sonucunda ortaya çıkan psikopatolojiler, suçluluğun nedeni olarak görülmektedir (Kaner, 1992).

Örneğin, anal dönemde anüs ve çevresiyle haz alan çocuğa tuvalet eğitimi verilirken ebeveynlerin baskısı nedeniyle oluşacak anal saplanma; bireyin inatçı, dağınık, saldırgan ve duygusal açıdan kararsız olmasına nedenolacaktır (Esencan ve

Rathfisch, 2017). Suçlu bireylerin genellikle davranış bozukluğuna, duygusal sorunlara, agresif ve dürtüsel davranışlara, kaygılı ve obsesif özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Psikoseksüel gelişim aşamalarında oluşan çatışma, bireyi suça sürükleyen uyumsuz, normal dışı ve istenmeyen davranışlara yol açmaktadır. Bu durumda bireyde oluşan psikopatolojilerin ortadan kaldırılmasıyla ya da psikopatoloji oluşumunun önlenmesi ile suç davranışının da engellenebileceği düşünülmektedir (Kaner, 1992).

İlk defa suça sürüklenen ve mükerrer suça sürüklenen çocukların nöropsikolojik özelliklerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada, dürtüselliğin çocukların tekrar suça sürüklenmesinde önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir (Duman, 2019: 59). Ceza infaz kurumlarında kalan 202 hükümlü ve tutuklu ile yapılan bir başka araştırmada hükümlülerde en çok obsesif-kompulsif kişilik örüntüsünün, tutuklularda ise paronoid kişilik örüntüsünün daha sık olduğu görülmüştür. Dürtüsellik eğiliminin en yüksek oranda görüldüğü kişilerin ise uyuşturucu ile ilgili suçlardan hükümlü ya da tutuklu oldukları tespit edilmiştir (Kılınç, 2018: 38-58). Hükümlü erkeklerin ve üniversite öğrencisi erkeklerin dürtüsellik ve suçlu bireylerle arkadaşlık düzeyleri açısından karşılaştırıldığı bir başka çalışma ise hükümlü erkeklerde hem suçlu bireylerle arkadaşlık düzeylerinin hem de dürtüsellik puanlarının diğer gruba göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Nergiz ve Işıklı, 2018).

1.1.2.1.2. Erikson'un Psikososyal Kuramı

Erikson'a göre gelişim yetişkinlik dönemi ile biten bir süreç değil, yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Ona göre değişimi şekillendiren şey sosyal doğadır. Hem ilk yaşantılarımız hem de sonraki yaşantılarımız gelişimimiz açısından önemlidir (Deal, 2007). Erikson'a göre "Eğer her şey çocukluk dönemiyle açıklanırsa, o zaman her sorun bir başkasının kusuru olarak değerlendirilir ve insanın kendi sorumluluğunu üstlenme gücüne duyulan güven de azımsanmış olur" (akt. Atılgan ve ark., 2014: 42). Bu kurama göre birey yaşam boyu toplam sekiz dönemden geçer ve her bir dönemin içinde başa çıkılması gereken bir kriz bulunmaktadır. Bu dönemsel krizler bireyin başarılı bir kişilik geliştirebilmesi için dönüm noktalarıdır. Çocukluk dönemi ile ilgili olan aşamalar aşağıdaki gibidir:

Güvene Karşı Güvensizlik: Hayatın ilk bir yılını kapsayan bu dönem, Freud'un psikoseksüel gelişim kuramındaki oral döneme karşılık gelmektedir. Birey bu dönemde dış dünya ile iletişimi sayesinde güven ya da güvensizlik duygusu geliştirir. Bireyin güven ya da güvensizlik duygusu geliştirmesini, ebeveynleri veya bakım vericisi sağlar. Ebeveynleri tarafından sosyal ihtiyaçları duyarlılıkla karşılanan bebek, dünyanın iyi ve yaşanılabilir bir yer olduğuna dair algı geliştirir. Bu dönemdeki kriz sağlıklı çözülmezse yetişkinlikte insanlara güvenme konusunda sorunlar yaşanabilir (Cloutier, 1982).

Özerkliğe Karşı Utanç ve Korku: Bebekliğin sonuna tekâmül eden 1 ile 3 yaş arasındaki dönemdir. Kendi davranışlarının, iradesiyle gerçekleştiğini anlayan bebek bağımsızlık ve özerklik duygusu geliştirmeye başlayacaktır. Bu bağımsızlık girişimleri ebeveynler tarafından çok fazla engellenmeye maruz kalırsa veya sertçe cezalandırılırsa, çocukta utanç ve kuşku duygusu gelişimi gelişir (Rathus, 2011: 372-373).

Girişime Karşı Suçluluk: 3 ile 5 yaş arasında görülen bu dönemde çocuk birçok sorumluluk gerektiren durumla karşılaşır. Bireyin özerklik evresinde bağımsız bir kişi olduğuna dair inancı, bu evredeki girişimcilik deneyimi ile işlevsel bir nitelik kazanır. Karşılaştığı bu durumlara ilişkin gerekli bilişsel veya sosyal beceriyi geliştirmişse, sorumluluk almak ve yeni şeylerle yüzleşme konusunda sağlıklı girişimleri olacaktır. Ebeveynlerin çocuğun bu alışılmamış durumlarla ilgili baş etme stratejilerini desteklemeyen tavırları, çocukta rahatsızlık duygusuyla birlikte suçluluk hissi oluşturacaktır (Rathus, 2011: 373; Cloutier, 1982).

Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu: 5 ile 12 yaş arasında görülen dönemdir. İlkokul yıllarını kapsayan bu dönemde çocuklar bilgilerini artırmaya ve zihinsel becerilerini geliştirmeye yönelirler. Yaşanabilecek olumsuzluklar, yetersizlik veya verimsizlik gibi çocukta aşağılık duygularının gelişmesine neden olacaktır.

Kimliğe Karşı Rol Karmaşası: Ergenlik yıllarını içine alan bu dönem, yetişkinliğe geçmeye bir adımdır. Daha çok amaca yönelik düşünme, gelecek tasarılarında bulunma, sorumluluklarının farkına varma, kendi yaşamlarına ilişkin plan yapma becerileri sağlıklı bir kimlik gelişiminde etkili olur. Eğer bu konularda başarılı

olamazlarsa rol karmaşası, düşük benlik algısı ve kişilerarası iletişimde sosyal geri çekilme gibi olumsuzluklar baş gösterecektir (Rathus, 2011: 372-373).

Birey kişiliğini her zaman kendi seçimleriyle belirleyememektedir. Otoriteye gösterdiği saygı yoluyla ebeveynlerinin, yaşadığı toplumun ya da kültürünün değerleriyle kişiliğini şekillendirebilir. Ancak egemen kültürün anlayışına sahip olmayan kişiler kendilerini toplumun dışına itilmiş ya da reddedilmiş hissederler ve bu durumda Erikson'un "olumsuz kimlik" olarak tanımladığı durum ortaya çıkar. Bu kimliğe sahip gençler, kendilerini topluma aykırı ve ters durumlar ile özdeşleştirip antisosyal davranışlara eğilim göstereceklerdir (Cloutier, 1982).

1.1.2.2. Bilişsel Kuramlar

Bu ekolde üç önemli bilişsel kuram bulunmaktadır. Bu üç kuramın ortak noktası ise bilinçli düşüncedir.

1.1.2.2.1. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget'e göre çocuklar dünyayı keşfederken dört bilişsel süreçten geçerler. Bu dönemler bireyin genetik ve öğrenilmiş bilgilerinin etkisiyle algılama, düşünme ve anlayış kazanmasına olanak sağlar. Her dönemde farklı bir düşünce sistemine uygun olarak hareket edilir.

Bilişsel anlayışımızı yapılandırırken özümseme ve uyum sağlama mekanizmalarından yararlanırız. Özümseme, çocuğun eski yaşantılarından öğrendiği bilgileri, yeni karşılaştığı durumlara uyarlama sürecidir. Uyum sağlama ise çocuğun yeni durumlarla karşılaştığında, eski yöntemler yerine farklı başa çıkma senaryoları geliştirmesidir.

1.Duyusal Motor Dönem: Bebek 2 yaşına kadar dünyayı anlamlandırırken duyusal özelliklerini motor becerileriyle koordine ederek kullanır.

2.İşlem Öncesi Dönem: 2 ile 7 yaş arasında görülen bu dönemde çocuklar dünyayı keşfederken duygusal bilgilerini kelimeler, imgeler, resimler yardımıyla sembolik olarak ifade etmeye başlar. Benmerkezci düşüncenin yoğun olarak

görüldüğü bu dönemde çocuklar, bir başkasının bakış açısını anlamakta güçlük yaşayabilirler.

3.Somut İşlemler Dönemi: 7 ile 11 yaş arasında görülen bilişsel gelişim dönemidir. Çocuklar somut işlemlerin gerektirdiği problemleri çözebilir, mantıksal olarak akıl yürütebilir, yeni nesnelere ilişkin sınıflandırma yapabilirler.

4.Soyut İşlemler Dönemi: 12 yaşından itibaren başlayan bu dönemin etkileri tüm yetişkinlik boyunca görülmektedir. Çocuk bu dönemde karşılaştığı soyut problemlere ilişkin hipotezler kurabilir, bu hipotezleri test edilebilir ve mantıksal sonuçlara ulaşabilir (Başkale ve Bahar, 2008).

Piaget, yedi yaşına gelene kadar çocukların kuralları olmayacağını ve niyet ya da kasıt içeren bilinçli davranışlar sergileyemeyeceğini düşünmektedir. Çocuğun somut işlemler dönemine geçmesiyle ahlaki muhakeme yeteneği gelişecek ve ahlaki çıkarımlar yapmaya başlayacaktır. Suç davranışlarının ise ahlaki muhakeme yeteneğiyle ilişkili olduğunu düşünmektedir. Piaget'nin savını destekler nitelikte: çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumunda kalan ve lisede öğrenim gören çocukların ahlaki gelişim ve benlik düzeylerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada, tutuklu ve hükümlü çocuklar ile diğer çocuklar arasında ahlaki gelişim düzeyi ve benlik saygı düzeyi arasında anlamlı fark bulunmuştur. Tutuklu ve hükümlü çocukların ahlaki muhakeme yeteneklerinin ve benlik saygısı düzeylerinin, lise öğrencilerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Kılıç ve Güngör-Aytar, 2019). Benzer şekilde Çeliköz ve arkadaşları (2008) suç işleyen ve işlemeyen çocukların ahlaki yargı düzeylerini karşılaştırmışlardır. Araştırmada suç işleyen çocukların ahlaki yargı düzeyleinin, suç işlemeyen çocuklara göre anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Suç işleyen çocukların düşünmeden yani dürtüsel olarak hareket ettikleri ve bu durumun ahlaki yargı bakımından düşük puan almaları ile ilişkili olduğu görülmüştür.

1.1.2.2.2. Vygotsky'nin Sosyokültürel Bilişsel Gelişim Kuramı

Vygotsky'nin sosyokültürel teorisi, çocukların içinde bulunduğu kültürün ve bu kültürü aktaran bireylerin çocukların bilişsel gelişimini nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Çocuklar bilgilerini yapılandırırken, sosyal iletişimleri ve kültürleri bilişsel gelişimlerine büyük katkı sağlar. Bu kuram bireyin içinde bulunduğu kültürün

ve sosyal etkileşimlerinin bilişsel gelişimine nasıl yön verebildiğini gösterir (akt. Atak, 2017). Örneğin, bireyin içinde bulunduğu kültüre göre bilgiyi öğrenme şekli değişiklik gösterecektir. Çocuk, sayı saymayı bir kültürde boncuk yardımıyla öğrenirken, başka bir kültürde parmak ile öğrenebilir.

Bilgi ve bilişsel beceriler nesilden nesile öğretme ve öğrenme ile aktarılabilir. Öğrenme ve öğretme süreci, çocuk ve yetişkin arasındaki iletişim ve etkileşim ile şekillenir. Yetişkinler ve başka çocukların yardımıyla çocuk, kendi yeteneklerinin farkına varır ve başkalarının yardımıyla neler yapabileceğini keşfeder. Çocuğun bir şeyi başkası ile öğrenmesi, öğrendiği şeyi içselleştirmesini ve beceri kazanmasını kolaylaştırır. Öğretmenler ve ebeveynler, çocuklara rehberlik derek problem çözme ve bilgiyi işleme becerileri kazandırırlar. Çocuğun becerilerinin gelişmesi ya da kendine yeter hale gelmesi neticesinde ise verilen rehberlik oranı azalmaktadır (Rathus, 2011: 369-370). Bu kurama göre zihinsel yetenek, sosyal etkileşim ve sosyal öğrenme yardımıyla gelişmektedir. Çocuğa rehberlik edenlerin saldırgan davranışları, çocuğun saldırganlığı öğrenmesine neden olabilmektedir (Bayrakçı, 2007).

Vygotsky'ye göre çocuğun zihinsel gelişiminde, aile ve kişilerarası ilişkiler önemli rol oynamaktadır. Ebeveynleri ile iyi ilişkisi olmayan, sevgi ve ilgi görmeyen çocuk duygusal istismara maruz kalacak ve bu durum çocukluk çağı travmalarının oluşumuna zemin hazırlayacaktır. Araştırmalar, çocuklukta görülen suç davranışı ile çocukluk çağı travmalarının ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Gördeles Beşer ve ark., 2018). Suçlu bireylerde çocukluk çağı travmaları ve dissosiyatif yaşantılar arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bir çalışmanın sonuçlarına göre katılanların %30'unda dissosiyatif yaşantı puanları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur (Deniz, 2017).

1.1.2.2.3. Bilgi İşleme Kuramı

Bilgi işleme kuramı, insan zihninin bilgiyi edinme, işleme, kaydetme ve hatırlama sürecinin nasıl gerçekleştiğini inceler. İnsan zihnini bilgisayara benzeten bu kurama göre; bilgi kişi tarafından dış uyaranlar vasıtasıyla algılanır, algılanan bilgi ise kısa süreli belleğe kaydedilir. Kaydedilen bu bilgi uzun süreli bellekte geri çağrılmak için depolanmaktadır (Lachman ve ark., 2015: 7-9). Bu kurama göre gelişim dönemler

halinde değildir. Her birey bilgileri işlemek için kapasitesini kademe kademe artırarak kompleks bilgileri işlemeyi ve yeni beceriler kazanmayı öğrenir. Bu kuram temel olarak düşünme ve bellek süreçlerini ön plana çıkarır (Baer ve Maschi, 2003).

Bireyin bilgiyi nasıl, nereden, ne şekilde öğrendiğini açıklayan kuramlardan biri olan bilgi işleme kuramı; bilgiyi dışarıdan alan, işleyen, depolayan ve geri getiren bir öğrenme sisteminin olduğu savunmaktadır (Çalışkan, 2012: 23-26). Kanunları ve toplumsal ahlak kurallarını öğrenen kişi acil bir durumla karşı karşıya kaldığında öğrendiği bilgileri geri getirecek ve suça karışma olasılığı azalacaktır. Suç geçmişi olan birey ise farklı bilişsel yapıya sahip olduğu için acil durumla karşılaştığında suç işlemeyi tercih edebilecektir (Gökulu, 2020)

1.1.2.3. Davranışsal ve Sosyal Bilişsel Kuramlar

Bu kuramların temelindeki düşünce, gözlenebilir olan davranışların bilimsel olarak araştırılabilir ve ölçülebilir olduğudur. Bu kuramlara göre gelişim kavramı sürekli var olan aktif bir süreçtir; yani gelişim dönemler halinde gerçekleşmemektedir. Çevresel etkilerin de gözlenebilir davranış değişimlerine neden olabileceği savunulur.

1.1.2.3.1. Skinner'ın Operant Şartlanması

Davranışçı kuramın önde gelen temsilcilerinden olan Skinner (1953), çocuğun davranışına tepki olarak verilen ceza ve pekiştirmenin çocukların davranışlarını şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla diğerlerinin verdiği tepki, çocukların davranışını biçimlendirecektir (Kennedy ve ark., 2020: 18).

Bir davranışın gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan sonuç, o davranışın tekrar meydana gelmesini sağlar. Arkasından ödül getiren davranışların tekrarlanma olasılıkları yüksekken, ceza getiren davranışların tekrarlanma olasılığı düşüktür. Örneğin ebeveynlerinin gülümsemesi ya da onaylayan baş hareketleri çocuğun göstermiş olduğu davranışı tekrarlama olasılığını artırmaktadır (Rathus, 2011: 200-203).

Bu kurama göre gelişim, davranışsal örüntüler ile ortaya çıkmaktadır. Davranış örüntülerindeki değişimi ise ödül ve cezalar belirlemektedir. Çevresel değişimler

davranış değişikliğini de beraberinde getirecektir. Örneğin, utangaç olmayı deneyimleri ile keşfeden bir çocuğun sosyal çevresini değiştirmek, bu davranışı değiştirmesini sağlayabilir.

Operant şartlanmanın diğer önemli bir savunucusu Eysenck'tir. Ceza ve ödül, bireyin davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. İstenmeyen davranışın ardından verilen ceza, çocuğun davranışı tekrarlamasında caydırıcı bir etki yapacaktır. Eysenck'e göre çocukların suça sürüklenmesi, koşullanmaya direnç gösterme ya da yetersiz koşullanma ile ortaya çıkar. Ona göre ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde görülen suçluluk, ailelerin koşullanmayı yeterince iyi kullanamamasından kaynaklanmaktadır (Kaner, 1992).

1.1.2.3.2. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı

Bandura öğrenmenin gözlem, taklit ve modelleme ile gerçekleştiğini öne sürmektedir. Teorisini oluştururken dikkat, hafıza ve motivasyon kavramlarına da odaklanarak davranışçı ve bilişsel öğrenme teorilerini birleştirmiştir. Çocuklar yaşam deneyimleri ile davranışı öğrenirler. Örneğin filmlerde kavga sahnelerini gören bir çocuk, şiddeti içselleştirebilir ve saldırganlığın normal bir davranış olduğunu kabul edebilir (Bandura, 1977).

Davranış gelişiminde hem çevre ve hem de bilişsel faktörler önemlidir. Kuram, taklit olgusunu özellikle vurgular (Moore, 2011). Örneğin, çocuk ebeveynlerini gözleyerek onların saldırgan davranışlarını çevresindeki diğer çocuklara gösterebilir. Ebeveynlerinin bir başkasına bağırdığını gözleyen çocuk arkadaşlarına da aynı şekilde bağırabilir.

Bandura şiddetin sonradan öğrenildiğini ve doğuştan gelmediğini savunmaktadır. Bu kurama göre suç, çocuğun diğerlerini taklit etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin babasından şiddet gören bir çocuk, ilerde benzer davranışları sergileyecektir (Görgülü, 2021). Yapılan araştırmalar engellenme ve saldırgan modellerin izlenmesinin, çocuklarda saldırgan davranışların artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Çocuklar saldırgan davranışların ödüllendirildiğini gördüklerinde, taklide daha çok başvurmaktadırlar. Suç davranışı, çocukların uygun modellerden yoksun olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Kaner, 1992).

1.1.2.4. Etolojik Kuram

Bu kuram kritik ve hassas dönemlerimizi öne çıkararak, davranışlarımızın biyolojik özelliklerimizden etkilendiğini vurgular. Belirli zaman aralıklarını kapsayan bu kritik dönemler, davranışı geliştirmek için uygun zamanlardır. Davranışların bu dönemde kazanılması ya da kazanılamaması, bireyi ilerleyen dönemlerde etkilemektedir.

Lorenz'in basımlama olarak adlandırdığı süreç, bazı hayvanlara özgü olan ve doğuştan öğrenilen ilk hareketli nesneye bağlanmayı içerir. Basımlamanın gerçekleşmesi için seçilen kritik dönem hayvan yaşamının çok erken dönemleridir. Bowlby ise hayvanlarda görülen bu süreci insanlara uygulamış ve yaşamın ilk yıllarında görülen bebek ile bakım verici arasındaki bağlanmanın, bireyin sonraki yaşantılarını etkileyeceğini savunmuştur (Rathus, 2011: 374-375).

Bowbly çocukluk ve ergenlik dönemlerinde görülen sapkın ve sorunlu davranışların kökeninin, aile sisteminden kaynaklandığı düşünmektedir. Bebeklik dönemindeki ilk ilişkiler, yetişkinlikteki sosyal ilişkilerin ve aşk ilişkilerinin yapısını belirleyecek; zayıf ve kalitesiz ilk ilişkiler, ergenlik ve yetişkinlikteki travma ve rahatsız edici davranışlara neden olacaktır (Mooney, 2010: 18).

Bowbly deneylerden edindiği sonuçlara göre; bebek ve birincil bakım verici arasındaki bağlanma ilişkisinde üç farklı örüntüye yer vermiştir. Bunlar: güvenli ve güvensiz bağlanma ile bağlanmanın henüz oluşmadığı örüntülerdir. Güvenli bağlanmaya sahip bebekler, annelerinden kısa süreliğine ayrıldığında daha az ağlamış ve annenin dönüşü onları mutlu etmiştir. Güvensiz bağlanan bebekler, annelerinin yokluğunda daha çok ağlamış, annelerinin varlığı ise tedirginliklerini sonlandırmamıştır. Bağlanma gerçekleştirmeyen bebekler ise annelerinin yokluğuna ya da varlığına ilişkin bir farklılık sergilememişlerdir (Bowlby, 1973: 7-8). Bağlanma temelli araştırmalarda güvenli bağlanan çocukların stresli yaşam olayları ile baş etme becerilerine sahip oldukları, çevrelerini keşfederken daha az kaygı duydukları, yetişkinlikte sosyal ilişki kurma ve yeni ortamlara uyum sağlama konusunda daha başarılı oldukları görülmüştür (Hoeve ve ark., 2012; Mooney, 2010: 138).

Bowbly erken yaşlarda annesinden ayrılan erkek çocukların, ilerleyen yaşlarda psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar ile suça sürüklenme davranışı gösterme oranının

artacağını ileri sürmüştür (akt. Atik, 2013: 2). Bebeklikte bakım verici ile çocuk arasında kurulamayan güvenli bağlanma, ilerleyen yıllarda düşük empati yeteneği, olumsuz benlik algısı, yakın ve sıcak ilişkilerden yoksunluk ve suça yatkınlık olarak kendini göstermektedir (İlgar ve İlgar, 2018). Ergenlerde görülen bağlanma ve suç davranışı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada; suç işleyen ergenlerde güvensiz bağlanmanın ve işlevsel olmayan aile örüntülerinin olduğu tespit edilmiştir (Mert ve Soyer, 2014).

1.1.2.5. Ekolojik Kuram

Kuram, çevresel özelliklerin bireyin gelişimini etkilediğini savunur (Yılmaz, 2017). Bronfenbrenner'a göre beş çevresel sistem bireyin gelişimini yansıtmaktadır:

1.Mikrosistem: Bireyin aile, akraba, okul yaşantıları ve arkadaşları ile birlikte yaşadığı çevresel sistemdir. Birey bu sistemdeki birebir etkileşimler sayesinde bulunduğu ortamdan sadece pasif olarak etkilenmez, ortamla ilgili değişiklik yaratabilir.

2.Mezosistem: Mikrosistemlerde yer alan bağlamların birbiriyle etkileşimini içerir. Bağlamlardan birinde oluşan sorunlar, diğer bağlamı etkilemektedir. Örneğin, ebeveynleri ile sağlıklı iletişim kuramayan bir çocuk, okuldaki öğretmeniyle de sağlıklı bir iletişim geliştiremeyebilir.

3.Ekosistem: Bireyin aktif bir rol üstlenmediği bir sosyal bağlam ile yakın bağlamı arasındaki ilişkiyi inceler. Örneğin, işinde terfi alan bir annenin fazla mesai yapması, çocuğuyla olan iletişimini değiştirebilir.

4.Makrosistem: Bireyin içinde bulunduğu kültürdür. Bireyin davranış örüntülerinin şekillenmesinde yaşadığı kültürün önemli etkileri bulunur.

5.Kronosistem: Çevrede meydana gelen olaylar, tarihsel sosyal yaşantılar ve yaşam geçişleri arasındaki örüntüleri inceler. Örneğin, boşanmanın ilk yıllarında çocukların etkilenme düzeyinin daha yüksek olduğu, sonraki yıllarda ise bu etkinin sabitleştiği görülmektedir.

Mikro sistem içinde yer alan aile çocuğu birçok yönden etkiler ve çocuğun sosyalleşme sürecinde aktif rol oynar. Ebeveynler çocuk için model olur; çocuğun

kişiliği bu süreçte özdeşleşme, örnek alma ve pekiştirme yoluyla gelişir. Bu durumda ebeveyn özellikleri ve çocuğun içinde büyüdüğü ailenin durumu, çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir (Bülbül ve Doğan, 2016). Bu yaklaşım bireyin davranışlarını değerlendirirken bireyin sosyal çevrenin bir unsuru olduğunu göz önünde bulundurarak davranışlarına açıklık getirir. Ekolojik yaklaşıma göre bireyin davranışsal problemlerinin çözümü de yine içinde bulunduğu sosyal çevrede yatmaktadır (Yılmaz, 2017).

Ekolojik kuramda gelişim tek başına değil, çoklu sistemler halinde gerçekleşmektedir. Bağlam ve birey karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve davranışı ortaya çıkarmaktadır. Davranışı anlamlandırmak için kişisel ve çevresel faktörler göz önüne alınmalıdır. Bu teoriye göre suç davranışının ortaya çıkmasını da çoklu sistemler etkilemektedir. Örneğin, mahallenin ergen şiddetine etkisini inceleyen bir araştırmanın sonuçlarına göre; suçluluk oranı yüksek bir mahallede yaşamanın aile ilişkilerini de olumsuz etkileyebileceği ve çocukta suç davranışına neden olabileceği saptanmıştır. Diğer yandan sosyal örgütlenmesi iyi olan mahallelerde aile ilişkileri kötü olan çocukların dahi ciddi suçlardan korunabileceği bildirilmiştir. Mikro sistemler birbirlerini farklı şekillerde etkileyebilmektedirler. Aile mikro sistemi toplumsal kurallar ve geleneksel değerlerle çocuğa etki edebilir ve çocuğu suçtan caydırabilirken; akran mikro sistemi suçlu davranışları teşvik ederek çocuğu suça sürükleyebilir (Taşğın, 2014).

1.1.2.6. Eklektik Kuramsal Yönelim

Eklektik yönelim, tek bir kuramın işlevsel olduğu ve gelişimi etkilediği savı yerine, tüm kuramları işlevsel olarak değerlendirir. Buna göre; kuramların hiçbiri gelişimsel değişikliklerin açıklanmasında tek başına yeterli değildir. Her kuram, gelişimsel değişimleri anlayabilmemize katkıda bulunur (Patterson, 1996). Bütüncül yaklaşıma göre ilgili olan herhangi bir kuram, ihtiyaç duyulan noktalarda işlevsel bir şekilde kullanılmalıdır. Tek bir kurama bağlı kalmaktansa bu yöntemin daha etkili olabileceğini savunur. Bu kuramın, sorunların çözümünde kullanılan yöntemlerin esnekliği ve çeşitliği nedeniyle depresyon, anksiyete, kişilik bozukları, travma sonrası

stres bozukluğu gibi klinik sorunlarda kullanıldığı bilinmektedir (Bilican ve Soygüt, 2015).

Çocuk suçluluğu söz konusu olduğunda yukarıda bahsedilen kuramların hepsinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kuramların her biri, çocuk gelişiminin farklı yönlerine ve çocuklar açısından farklı gelişimsel ihtiyaçlara işaret etmektedir. Çocuk suçluluğunun incelenmesinde her bir kuram konuyu anlamamıza katkı sağlamakta ancak kuramlardan hiçbiri çocuk suçluluğunun açıklanmasında tek başına yeterli olmamaktadır.

1.2. SUÇ KAVRAMI

1.2.1. Suçun Tanımı

TDK'ya göre suç, "Törelere, ahlak kurallarına ve yasalara aykırı davranış" olarak tanımlanmaktadır (www.sozluk.gov.tr, 2021). Türk Ceza Kanunu'na göre suç, gerçekleştirilmesi kanunda açıkça yasaklanmış bir fiildir (TCK, 2004: madde 2).

Suç, tarihteki tüm toplumlarda karşımıza çıkan bir olgudur. Bir eylemin suç niteliği taşıyıp taşımadığı ve suç işleyenlere karşı uygulanacak yaptırımlar konusunda kültürel olarak suçun algılanışına göre toplumlar tarafından farklı yorumlar getirilmiştir. Suçluların cezalandırmasına ilişkin yaklaşımlar günümüz sisteminde değişime uğramıştır. Eski zamanlarda suç işleyen bireyi toplumdan uzaklaştırma yaygınken, günümüzde daha çok suçlu bireyin ıslah edilip topluma yeniden uyumunun sağlanması amaçlanmaktadır. Günümüzde suç işleyen kişilere uygulanan yaptırımlar ise insan haklarına saygılı cezaları içermektedir (Kunt, 2003:22).

Schopenhauer suçu bir hak ihlali olarak görmekte ve suçun tamamen önlenemeyeceğini savunmaktadır. Ona göre suç, kabul gören ortak bir kuralın ihlal edilmesi ya da bir tarafın diğerinin hakkını görmezden gelerek davranmasıdır. Suçun önlenememe sebebi ise kişileri harekete geçiren güdülerin davranışları şekillendirmesidir. Her bireyin kişiliğine bağlı olarak farklı güdülerin ortaya çıkması, suçun ortadan kaldırılmasını engelleyen bir unsurdur. Hegel ortaya bir suçun çıkabilmesi için öncellikle bir kurallar bütününün yani yasanın olması gerektiğini

savunur. Kişinin yasayı ihlali suçu ortaya çıkaracaktır. Hegel'in anlayışına göre kişinin ihlali sadece diğerine yönelik değil, aynı zamanda kendine yönelikte olacaktır. Çünkü kişinin eylemi olarak ortaya çıkan suç, kendi iradesine de bir kasıt içermektedir (Demir, 2018).

Aristoteles'in suça ve suçlaya yaklaşımı, çağdaş hukuk sistemine daha yakındır. Aristoteles suç işleyen kişiye yönelik yaptırımların yasalar tarafından belirlenmesi ve suça ilişkin yaptırımın sadece ceza olarak değil suçu işleyene yönelik eğitimsel içeriğinin de bulunması gerektiğini savunmaktadır (Topakkaya, 2008).

İnsanlar tarafından her dönem tepki verme ve algılama biçimi değişkenlik gösterse de literatüre bakıldığında suç ve suçluya ilişkin kavramsal tanımlamaya ait genel bir görüş birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Her disiplin, suçu kendi değer sisteminde açıklayarak bu kavramın anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Kültürel değerler, göç, teknolojik gelişmeler, nüfus artışı suçun farklı boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Kişisel, ekonomik, çevresel ve kültürel faktörlerin normlarla çatışması suçu ortaya çıkarmaktadır (Balci, 2011:23).

Toplumsal dinamikler, bireyin günlük yaşayışını kolaylaştırıcı etkiler yapar. Yazılı ve yazılı olmayan kuralları benimseyerek toplumun sürekliliği sağlanır. Mevcut toplumsal kurallardan sapma ya da ihmal etme durumunda kişinin suç işlediği kabul edilir. Bireyin bu kurallara karşı gelmesi, içinde bulunduğu toplumdan dışlanması ve cezalandırılması anlamına gelir (Yılmaz, 2017).

Yürürlükte olan kanunlardan birine ya da birkaçına yönelik aykırı davranış gerçekleştiren kişiler suçlu olarak tanımlanmaktadır. Suçlu kimse, kanunun suç olarak tanımladığı eylemin gerçekleştiricisidir. Mevcut hukuk düzeni, suç işleyen kişileri çocuk ve yetişkin olarak ayırmakta ve her ikisine de farklı müeyyideler uygulamaktadır (Attar, 2010: 1).

1.2.2. Suçu Açıklayan Kuramlar

İnsanların suç işleme nedenlerine ilişkin tartışmalar asırlar öncesine dayanır. Ünlü düşünürlerin suç olgusu hakkında farklı bakış açıları bulunmaktadır. Platon'un suça ilişkin tanımlaması, "ruhun hastalığı" şeklindedir. Yoksulluk ve toplumsal koşulların

suçluluğa neden olduğunu savunan Aristo, suçluların cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Karakter ve suç arasında ilk bağlantı kuran kişi olan Hipokrat ise toplumsal koşulların da suça etken olduğunu belirtmiştir (akt. Attar, 2010: 9).

Suçun ortaya çıkışını açıklayan kuramlar, bir ya da birden çok faktöre dayanarak suçu incelemişlerdir (Ayan, 2011:19). Suç davranışı için birden çok kuram önerilmiştir. Suçu yasalar ile etki altına almaya çalışmanın yanı sıra suçun nedenlerini araştırma ve önleme çalışmaları yapılmaktadır. Suçun ortaya çıkma nedenlerini biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan ele alan kuramlar tek başına yeterli olmamaktadır (Kaner, 1992). Suçu açıklamaya ve anlamaya çalışırken tek faktörü ele alarak bir değerlendirme yapmak, suçun nedenini ortaya koymada yetersiz kalınmasına sebep olabilmektedir. Suçun anlaşılması için birden çok disiplinin konuya müdahil olması ve uyum içinde çalışması, suçun önlemesi ve azaltılması için daha etkili mücadele politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1.2.2.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, biyolojik bozuklukların suçlu davranışında etkili olduğu görüşünü savunur. Suç davranışı, bireylerde bulunan kalıtımsal bozukluklar, beyin anomalisi ya da endokrin dengesizlikleri gibi bozukluklarla ilişkilendirilmektedir (Kaner, 1992).

Biyolojik kuramın ilke temsilcilerinden Lombrosso; suçun genetik ile aktarıldığını, kişilerin suçlu olarak doğduğunu ve doğarken çeşitli fiziksel özelliklerle diğerlerinden ayrıldığını savunmuştur (Attar, 2010: 10-12). Lombrosso, Darvin'in evrim teorisinden etkilenerek suçluların dış görünüşleri yardımıyla toplumda fark edilebileceğini öne sürmüştür. Lombrosso suç işleyenlerin belirli özelliklerini çene genişliği, kol uzunluğu, kafatası şeklinden yola çıkarak belirlemeye çalışmıştır.

Kuramın temsilcilerinden Sheldon ise ektomorf, endomorf ve mezomorf olmak üzere suçla ilişkili üç farklı insan tipi tanımlamıştır. Entelektüel bir niteliğe, uzun boya ve zayıf bir bedene sahip olanlar ektomorf; kısa boylu, kilolu, kalın kemikli, dışadönük özelliklere ve mutlu yüz ifadesine sahip olanlar endomorf, sporcu yapılı, kaslı bir yapıya sahip olanlar ise mezomorf olarak tanımlanmıştır. Bu tip kategorileri arasından en çok suç işleme potansiyeli olan grup, mezomorf tiplerdir (akt. Demiray, 2018: 42).

Frenolojistler ise bazı kişilik özellikleriyle beynin bazı bölümlerinin ilişkili olabileceğini düşünmüşlerdir. Bazı operasyonlarla suçlu bireylerin kafataslarında çıkıntılar aramış ve çeşitli ameliyatlarla çıkıntıyı yok edip suçu kontrol altına alabildiklerini savunmuşlardır. Bu tedaviyi uygulayanlardan biri olan ve 1949 yılında Nobel ödülü kazanan Antonia de Egas Moniz, iyileştirdiğini iddia ettiği hastalarından biri tarafından silahla yaralanmış, bu olayın ardından uygulanan yöntemin geçerliliği kuşku yaratmıştır (Attar, 2010: 10-12).

Biyolojik kuramlar ortaya atıldıkları dönemde yeterli destek görmemiş ve birçok yönden eleştiriye maruz kalmışlardır. Genetik özelliklerin suçluluk ile bağlantısına ilişkin kesin kanıtlar ise henüz bulunmamaktadır. Günümüzde daha çok dış görünümünden dolayı dışlanan bireylerin; toplumdan uzak, izole bir yaşamı seçerek kendilerini dışlayan ve yalnızlığa iten toplumdan intikam alma düşüncesiyle suç eylemine yöneldikleri düşünülmektedir (Giddens, 2008: 840-841). Biyolojik kuramlar suçu açıklamaya çalışsa da çocuk ve yetişkin suçluluğuna ilişkin yeterli ve sağlam kanıtlar üretememiştir.

1.2.2.2. Sosyolojik Kuram

Sosyolojik teorilerin suça temel bakışı, suçun bir kültürel bir olgu olduğundan hareket eder ve sosyal ve kültürel yaşam içinde suçu hazırlayan çevresel koşullara odaklanılır. Bu koşulda sınıfsal yapı, politik tutumlar, coğrafi özellikler, çevresel etkenler ve benzeri faktörler suç ve suçluluğu etkilemektedir. Genel olarak sosyolojik teorilerde bireysel farklılıklar üzerinde durulmamakta, bunun yerine toplumsal yapı içerisindeki bireylere bütün olarak odaklanılmaktadır (Akıncı, 2002).

1.2.2.2.1. Yapısal Teoriler

Durkheim'ın teorisi suçluluğu ilk inceleyen teorilerden biridir. Bu görüşe göre suçluluk anormal bir davranış değildir; aksine tüm toplumlarda bu davranışın görülebileceğini savunur. Tüm sağlıklı toplumlarda suç kabul edilebilir bir davranıştır. Suçun belirlenen sınırı aşmasını ise hastalık olarak görür (Demirbaş, 2002).

Durkheim suçu açıklarken teorisinin odak noktasına grupları ve organizasyonları koyar. Toplumsal farklılıkların suçu ortaya çıkarıcı etki yapabileceğini ve teşvik edebileceğini savunur. Yürürlükteki kanunların suçun ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynadığını ve dolayısıyla toplumsal değişimin, kanunların değişmesiyle sağlanabileceğini öne sürer (Güleş ve ark., 2016: 105).

Durkheim toplumda ahlaki yükümlülükler ve sosyal kurallar olmazsa toplumsal düzende bir karışıklık olacağını, bu durumun da anomi ile sonuçlanacağını söyler. Anomi, toplumsal düzende kurala riayet etmemeyi beraberinde getirerek toplumda suç davranışının ortaya çıkmasına sebep olabilir (Akıncı, 2002). Toplumsal ve sosyal yapıda bütünleşme sağlıklı olarak gerçekleşmemişse normlardan sapmalar görülebilir. Toplumda var olan statü farklılıkları, bireylerin belirledikleri hedeflere ulaşma imkânlarını etkilemektedir. Belirli statüye sahip olanların hedeflerine zorluk çekmeden ulaşması, diğerlerinin ise aynı ulaşılabilirliği sağlayamaması meşru olmayan yollara bireyleri daha çok yöneltip normlara aykırı davranışları ortaya çıkaracaktır (Demirbaş, 2002).

1.2.2.2.2. Sosyalleşme Teorileri

Bu teorilerdeki temel sav; bazı durumlarda bireyin sosyalleşme çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının kişiyi suçlu davranışa sürükleyebileceği şeklindedir. Bireyin içinde yaşadığı gruba ait bilgileri öğrenmesi, sosyalleşme olarak adlandırılmaktadır. Grubun davranışlarını içselleştirmesi davranışlarına yön tayin etmesini sağlayacaktır. Sellin'e göre birey içinde yaşadığı kültürün davranış normlarına aşina olmaktadır. Kültürel değerler ile davranışlardaki uyuşmazlık ise suçluluğu doğurmaktadır. Bu durumda suçluluğu ortaya çıkaran şey, bireyin içinde yaşadığı kültür ile kendi değerleri arasındaki çatışmadır. Sellin'in kültür çatışması olarak aktardığı bu kuram genel olarak azınlıklar, göçmenler ve yabancılar üzerinde değerlendirmelerde bulunmaktadır (Akpınar, 2018: 58-59).

Kültür çatışması teorisyenleri, bireyin doğduğu kültürün davranış kurallarını öğrendiğini ve bu kurallara göre hareket ettiğini söyler. Göçmen, mülteci, etnik azınlık gibi yapılar farklı davranış kurallarına ve değerlere sahip olduğundan topluma yabancı kalmaktadır. Göçmen, mülteci ya da etnik azınlık olan kişiler bulundukları toplumdan

kültürel olarak farklılaşmakta; bu farklılık nedeniyle toplumla bütünleşememektedir. Kendisini kültürel normların ve standartların dışına itilmiş hisseden bu bireylerin kendi kültürel değerleri, amaçları, zihniyetleri ve normları kültür çatışmasını doğuracaktır (Lilly ve ark., 2018: 155-157).

Sosyal yapı içerisindeki kültür, toplumda homojen şekilde dağılım göstermeyebilmektedir. İş bölümünün yaygın olarak görüldüğü toplumlarda bu durum daha sık görülmektedir. Toplumun alt toplumlardan oluştuğu fikri sosyologlar tarafından kabul görmektedir. Alt toplumlardaki kültürel yapı kendi gruplarına özgü anlamlar taşımaktadır. Alt kültürdeki korumacı tavırlar, hâkim kültür ile alt kültürün ayrışmasına sebep olmaktadır. Alt kültürdeki bu değerler toplumun genelinde norma aykırı davranışlar olarak karşımıza çıkabilmekte ve bu kültürel değerlerin suçluluğa zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (Demirbaş, 2002).

Alt kültür teorileri, bireyin suç işleme sürecinde suçlu gruplarla olan etkileşimine ve suç gruplarında var olan suç tanımlarına odaklanır. Özellikle alt sınıfta yer alan bireyler, statülerini yükseltmek ve yaşam şartlarını iyileştirmek için üst ve orta sınıfta yer alan bireylere göre dezavantajlı konumdadır. Alt kültürde yer alan insanların çetelere katılması, statülerini yükseltmenin ve yaşam şartlarını iyileştirmenin bir yolu olabilmektedir. Alt kültür teorisine göre çocukların suç işlemeye başlaması, standartlarının üzerinde olan orta sınıfla mücadele etmesi ile ortaya çıkar. Okul ortamında en az orta sınıf kadar başarı göstermesi istenen çocuğun başarısızlığı, suçlu arkadaş gruplarına dahil olmasını sağlayacak ve suça olan eğilimini artıracaktır (Lilly ve ark., 2018: 92-95).

1.2.2.2.3. Gerilim Teorisi

Robert Merton tarafından geliştirilen teori hem çocuk hem de yetişkin suçluluğunu açıklamak için kullanılır. Psikolojik ve biyolojik teorileri kuvvetli şekilde eleştiren Merton, gerilim kuramını oluştururken, Durkheim'ın anomi kavramını geliştirerek toplumdaki sapma davranışlarını açıklamaya çalışmıştır. Ona göre suçun nedeni, sosyal yapıdaki eşitsizliktir. Toplumsal kaynaklar eşit şekilde dağılmadığı için alt tabakadan gelen insanlar; diğer insanlarla kültürel, ekonomik ve eğitimsel eşitliğe bu sapma davranışlarıyla ulaşacaklardır (Merton, 1968).

Bu teori bireyin suç davranışını toplumsal yapıya atfeder; suçun nedeni olarak içgüdüleri değil sosyal baskıyı gösterir (Kızmaz, 2005). Toplumdaki anomiyi başlatan şey; bireyin gerçekleştirmeyi arzuladığı toplumsal hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için başvurduğu yollar arasındaki uyuşmazlıktır. Alt tabakadaki bireylerde bu gerilim daha çok hissedilecek, gerilime cevap olarak toplumsal normlardan sapma ya da suç davranışı gösterilecektir (Merton, 1968). Merton (1968) yaşanan gerilim neticesinde bireyler için davranışlar, hedefler ve hedeflere ulaşmak için kullanacakları araçlara göre uyum tipleri geliştirmiştir:

Uyumluluk: Kültürün gösterdiği hedefleri ve bu hedeflere ulaşması için kültürün gösterdiği yolu kabul ettiği uyum tipidir.

Yenilikçilik: Kültür tarafından gösterilen amacı kabul etmesine rağmen, bu amaçlara ulaşmak için yasal yolları sınırlı olan bireyin gayri resmi yollar ile amacını gerçekleştirdiği uyum tipidir.

Şekilcilik: Belirlenen hedeflerden vazgeçerek mevcut yaşam biçimlerine devam ederler. Toplumsal normlara uyumları devam eder, ancak sapma davranışı gösterip göstermedikleri tartışmalıdır.

Geri çekilme: Toplum tarafından kabul gören hedeflere ve yollara bireyin yabancılaşmasıdır. Çoğunlukla amaçlarını meşru yollardan gerçekleştirmeye çalışıp başarısız olan bireylerde görülür. Bu uyum tipinin dışa vurumu, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, topluma yabancılaşma ve serserilik şeklinde olur.

İsyan: Bu davranış modelinde birey; kültürel hedefleri ve toplumsal yolları reddederek bunların yerine yeni hedefler ve yollar yaratarak yeni bir düzen oluşturmaya çalışmaktadır.

1.2.2.2.4. Sosyal Kontrol Teorisi

Sosyal kontrol teorisi bireyin; aile, okul ve arkadaş gibi toplumsal gruplardaki bağlılık düzeyinin suç davranışını etkilediğini öne sürer. Kuramın öncülerinden Hirschi ve Gottfredson'a göre toplumsal gruplara bağlılık düzeyi arttıkça, suç işleme davranışı azalacaktır. Sosyalleşme ve uyum, kuramın vurguladığı önemli kavramlardır. Sosyal

denetim mekanizmasının birey ve toplum üzerindeki yetersizliği, suç davranışını ortaya çıkaracaktır.

Okul, aile ve arkadaş ortamlarında kazanılan rollerin ve bağlılığın çocukluktan itibaren içselleştirilmemesi veya içsel denetim mekanizmasının gelişmemesi nedeniyle bireylerin normdan sapma gösterecekleri ya da suç davranışı sergileyecekleri düşünülmektedir. Bireyin topluma bağlılığı yeterli değilse, akademik ve mesleki yönden başarısızsa, toplumsal kurallara, hukuka ve ahlaka inancı zayıfsa ve topluma katılımı düşükse suç davranışı kendini gösterecektir. Yetersiz sosyalleşme ve düşük benlik, suç davranışı ile yakından ilişkilidir (Lilly ve ark., 2018: 86-105).

1.2.2.2.5. Sosyal Düzensizlik Teorisi

Shaw ve McKay'ın geliştirdiği teoriye göre suçun ortaya çıkması, yaşanılan çevrenin fiziki ve sosyal düzensizliklerinden kaynaklanmaktadır. Kuram temelli çalışmaların sonuçlarına göre çocuk suçluluğunun yüksek olduğu yerlerde, çatışan kültürel değerler ve sosyal düzensizlikler daha fazladır (Lilly ve ark., 2018: 37). Suçun yüksek olduğu bölgelerin özellikleri ise şu şekildedir:

- Toplumsal norm ve değerler açısından zengindir,
- Bölgede birden çok toplumsal normun olması karışıklıkların çıkmasına sebep olur ve çocuklar bu norm çatışmalarına maruz kalırlar,
- Bölge göç alır ve suç kültürü oluşur,
- Bölgede suç davranışı gelenekselleşir,
- Bölgedeki kurumlar, halkın ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizdir.

Suçun düşük olduğu bölgelerin özellikleri ise şu şekildedir:

- Çocukların yetiştirilme tarzı toplumsal normlara göredir,
- Aileler çocuklarının ihtiyaçlarının bilincindedir,
- Normlardan sapmaya karşı çıkılır,
- Çocukların davranışları kontrol altındadır,
- İhtiyaçların karşılanmasında kurumlar yeterlidir (Öter, 2005).

Teoriyi destekleyen kuramcılardan bir kısmı; çocuklar üzerindeki yetersiz ebeveyn denetimi ile aile ve çevrenin çocuğun suçlu davranışlarına onay göstermesi durumunda

sosyal düzensizlik yaşanacağını ve çocuğun suça sürükleneceğini savunmaktadır (Kızmaz, 2005).

1.2.2.2.6. Etiketleme Teorisi

Etiketleme teorisi, bireylerin sapkın ve suçlu davranışları nedeniyle toplumdan dışlanmalarına sebep olacağını savunur. Dışlanma duygusu ise bireyin suçlu çevrelerle daha sık ilişkiye girmesine sebep olacaktır. Dışlanan ve suçlu çevreyle sık ilişkiler kuran bireyler toplum tarafından etiketlenecek, etiketlenen bireyler ise daha çok suç işleyecektir (Lilly ve ark., 2018: 137-149).

Çocuklardaki suç davranışı ise şu şekilde açıklanmaktadır: Çocuğun ilk suçu işlemesinde birden çok faktör yer almasına karşın tekrarlayan suç davranışlarında etiketlenmiş olmak, suç davranışının önündeki çekinceyi kaldıracaktır. Diğer bir deyişle; suçlu imajıyla etiketlenen ve bu imajı kabullenen çocuğun tekrarlayan suç davranışı kolaylaşacaktır (Kamer, 2013). Ailesi, arkadaşları, okul çevresi ve mahkeme tarafından suçlu imajıyla etiketlenen çocuğun yaşamını bu algı ile sürdürmesi, suçlu alt kültürler ile daha çok temasa geçmesine ve suç becerileri geliştirmesine neden olacaktır. Bu teoriye göre ceza ve ıslah evleri gibi kurumlar, suç alt kültürünün oluşmasına katkı sağlayacak çocukların daha fazla suç işlemesine yol açacaktır (Kızmaz, 2005).

1.2.2.2.7. Ayırıcı Fırsatlar Teorisi

Kuramın geliştiricileri Cloward ve Ohlin, çocuk suçluların şehrin dezavantajlı kesimlerinden geldiğini bu çocuklara eğitim, refah ve ekonomik durumlarını yükseltme fırsatları verilmediği için durumlarını iyileştirmek amacıyla yasal olmayan yollara başvurduklarını savunur (Lilly ve ark., 2018: 83).

Sosyal yapıdaki fırsatlar, yasal ya da yasal olmayan şeklinde ayrılmaktadır. Onlara göre bu iki fırsat toplumda eşit olarak dağıtılmamıştır. Suç davranışı üç farklı motivasyon şeklinde farklı alt kültürlerde ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

- Yasal olmayan yollardan para kazanma amacı güden, suçu meslek edinen kişilerin suçlu alt kültürü,

- Şiddet davranışlarının yaygın bir şekilde görüldüğü çatışma alt kültürü,
- İçinde bulunduğu toplumdan ve suçlu ya da çatışma alt kültüründe yaşanan başarısızlıklardan kendini soyutlamak isteyen bireylerin olduğu geri çekilme alt kültürüdür (Kızmaz, 2005).

1.2.2.3. Psikolojik Kuramlar

Suçu açıklayan birden çok psikolojik kuram bulunmaktadır. Psikolojideki yaklaşımlar suçu açıklarken kendi bakış açıları üzerine bunları temellendirmektedir.

Psikolojik kuramlar kişilik özelliklerini referans alarak suçu açıklamaya çalışmaktadır. Bu durum psikolojik kuramların kısıtlı etkisini ortaya koymaktadır. Sadece bireyin kişilik özelliklerini ele alarak açıklaması suça ilişkin diğer etkenleri göz ardı etmektedir. Bu kuramlara göre duygu durum bozuklukları, düşünce sistemi ve algılamaya ilişkin problemler ve kişilik bozuklukları suçu ortaya çıkarmaktadır. Suç davranışı özellikle bastırılmış isteklerin dışa vurulmuş halidir (akt. Demiray, 2018: 43). Zekâ testleri ise yirminci yüzyılın başlarında uygulanmaya başlanmış ve suç ile zekâ geriliği ilişkilendirilmiştir. Psikologların büyük bir çoğunluğu zekâ geriliğinin suça sebep olabileceğini öne sürmektedir (Attar, 2010: 13).

Psikolojik kuramlarda suçun oluşumunu açıklarken öne çıkan görüş psikoanalitik yaklaşımdır. Psikoanalitik düşüncelerin temeli Freud'un libido öğretisinden ilham almıştır. Bu öğreti id, ego ve süperegonun bilinç ve bilinçaltını nasıl harekete geçirdiğine odaklanır. Cinsellik ve saldırganlığı harekete geçiren içgüdülerin yer aldığı bölüm id (alt benlik), ahlaki ve vicdani yapıyı harekete geçiren bölüm süperego (üst benlik), id ve süperego arasında denge kurmaya çalışan güç ise ego (benlik) olarak adlandırılmaktadır. Egonun idin isteklerini kontrol edememesi ve id ve süperego arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın süperegoda işlevsel bozukluklar meydana getirmesi, suç davranışını ortaya çıkarabilmektedir (Deal, 2007).

Birey, toplumla kurduğu etkileşim sayesinde benlik (ego) gelişimini gerçekleştirebilir. Olumlu bir benlik gelişimi, idin isteklerini erteleyebilir ve ahlak, vicdan ve suçluluk gibi duygularda etkili olan süperegonun sağlıklı olarak gelişmesine katkı sağlar. Süperegosu sağlıklı gelişen kişiler hata yaptıklarında suçluluk duygusu ortaya çıkmaktadır (akt. Demirbaş, 2009:116-118). Psikanalitik kurama göre suçluluk,

id ve süperegonun yetersizliğinden kaynaklanır. İdin sağlıklı şekilde kontrol edilememesi davranışların kontrol edilmesinde problem yaratacak ve suçlu davranışı ortaya çıkaracaktır (Attar, 2010: 14). Freud'a göre suç davranışı, bilinçdışı faktörlerin bir göstergesidir. Birey sadece görünen ihtiyaçları için suça yönelmez, ifade bulamayan ihtiyaçlarını da suç davranışı ile gidermek ister (Demiray, 2018: 44).

Bireysel psikolojinin kurucusu Alfred Adler'e göre suç, aşağılık kompleksi sonucu ortaya çıkar. Suçlu bireyler aile yaşantılarında sürekli güçlük ile karşılaşan, pasif veya korkak bir kişiliğe sahiptir (Demirbaş, 2009:116-118). Adler'e göre saldırganlık, düşmanlık ve sadistlik duyguları kişiliği yeterince gelişmiş olan ve topluma uyum kabiliyeti bulunan bir insanın zor anlarında bile ortaya çıkmayabilir. Toplumsal ilginin yeterince gelişmemesi suçu ortaya çıkartmaktadır. Suçlular, kendi menfaatlerini diğerlerinden daha üstün tutmakta ve benmerkezci bir yaşam biçimine sahip kişilerden oluşmaktadır. Ona göre suç işleyen kişilerin toplumsal ilgileri, çocukluklarında olgunlaşmamakta ve gelişememektedir (Attar, 2010: 16).

Öğrenme kuramları ise suç işleme davranışında ödül ve cezanın önemine işaret etmektedir. Çocukluğunda yanlış yaptığı bir davranış sonucunda cezalandırılan bireyler, yetişkin olduklarında yanlış davranışları işlemekten kaçınacak ve suç olan eylemlerden uzak duracaktır. Çocukluğunda cezalandırılmış olan kişiler anksiyete duygusu yaşayacak ve suça yönelik tutum ve duyarlılıkları, cezalandırılmamış olanlara göre farklı olacaktır (Attar, 2010: 16).

Tarde toplumun ne olduğuna ilişkin soruya "Toplum, taklittir." cevabıyla yanıt vermiştir (Kaşlı, 2016). Tarde, suç işlemenin taklit mekanizması ile öğrenildiği görüşündedir. Ona göre suç işlemek bir mesleği öğrenmek gibidir. Suçlular ile temas etmek, onlara yakın olmak, öykünmek, özdeşlik kurmak suç davranışını ortaya çıkarmaktadır (Attar, 2010: 16). Suçun, sosyal öğrenme teorileriyle açıklanması her türlü etkiye açık olan çocukların; medya, internet, televizyon gibi araçlar ile suç davranışlarını öğrenebileceğini ortaya atmaktadır. Sosyal öğrenme teorileri de yine suçu tek başına açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Suç davranışını öğrenen her çocuğun suç işlemesi olası değildir. Ayrıca suç davranışlarını öğrenip sosyal yaşamda suç işlemeyen çocukların neden suç işlemediğini açıklayamamaktadır (Kaşlı, 2016).

Ön beyinde yer alan; ceza ve ödüllendirme gibi davranışları, ahlak ve acıma gibi duyguları yönlendiren merkezin, herhangi bir şekilde hasar alması sonucunda saldırgan bir kişiliğinin oluştuğu, nörolog Antanio Domasio ve eşi tarafından ileri sürülmüştür. Domasio ve eşinin hasar alan beyinler ile ilgili yaptığı çalışmanın sonuçlarına benzer bulgulara nöropsikolog Adrien Raine tarafından ulaşılamamıştır. Raine araştırmasında adam öldüren faillerin beyinlerini inceleyerek yukarıda söz edilen beynin ön merkezinde herhangi bir hasar tespit etmemiş fakat beyin fonksiyonlarının ortalamanın altında olduğunu sonucuna ulaşmıştır (akt. Demirbaş, 2009: 119).

1.3. ÇOCUK SUÇLULUĞU

Yetişkinlerin işlediği suçlardan ayrılan çocuk suçluluğu çok faktörlü bir olgudur. Genellikle kentlerde karşılaşılan ve maddi ihtiyaçların giderilmesine yönelik olan çocuk suçluluğuna; aile, okul, akran çevresi, ekonomik problemler, göç ve benzeri faktörler neden olmaktadır (Balci, 2011: 45).

Çocuk suçluluğunun nedenleri birbiriyle ilişkili iki temel soruyu gündeme getirir. Birincisi toplumdaki suç miktarı ve türleridir. "Suçluluk oranlarını ve kalıplarını hangi faktörler ortaya çıkarır?" Cohen'e göre bu sorunun cevabı sosyolojik içeriklidir. Bu kalıpları belirleyen ve ortaya çıkaran sosyal yapılardır. İkinci soru ise suç olarak görülen davranışlar ile ilgilidir. "Neden çocuk ve ergenlerin bazıları suça yönelirken diğerleri yönelmez?" Cohen bu sorunun cevabının ise sosyal psikolojik içeriğe sahip olduğu görüşündedir. Bu nedenle çocuk suçluluğunun nedenleri üzerine yapılan araştırmalar yaygın olarak psikolojik, sosyolojik ve biyolojik olarak üç başlık altında toplanmıştır (akt. İçli, 2009: 21-22).

1- Suça Yönelen Çocuk: Yaşadığı sosyal ve kültürel alan, ebeveynlerinin olumsuz ve ilgisiz tutumları ve kişisel özellikleri sebebiyle çsuç işlemeye yatkın ve suç işleme tehlikesi içinde olan çocuktur,
2- Suçlu Çocuk: Yasanın suç olarak nitelendirip bir yaptırım ile hükme bağladığı eylemi gerçekleştiren çocuktur,
3- Çocuk Suçluluğu: Çocukta var olan anti sosyal davranışların kanunların müdahalesini gerektirecek bir şekle bürünmesidir (Deniz, 2016: 366).

1.3.1. TCK'da Çocuk Suçluluğu

Henüz ergin olmayan bireylerin kanunda suç olarak belirtilen eylemi gerçekleştirmesi ve bunun sonucunda yargı önüne çıkarılması, çocuk suçluluğu olarak adlandırılmaktadır (Bülbül ve Doğan, 2016). İngilizce de "juvenile delinquency" olarak ifade edilen kavramın Türkçe çevirisi "reşit olmayanın suçluluğu" anlamına gelse de bunun yerine "çocuk suçluluğu" kavramı yaygın olarak kullanılmaktadır (Bekir, 2016). Bu tanım çocukluk ve ergenlik döneminin önemli bir bölümünü içermektedir (Bayındır ve ark., 2007).

Kişinin suçu akli melekeleri yerinde olarak, bilerek ve sonuçlarının istenirliğini kabul ederek işlemesi kişiye ceza uygulanmasının ölçütüdür. Sağırlık, dilsizlik, yaş, zihinsel ve ruhsal problemler ceza sorumluluğuna etki eden faktörlerdendir. Sosyal, biyolojik, fiziki ve psikolojik gelişimleri devam eden çocukların işlediği bir suç karşısında ceza verilmemesi ya da ceza indirimi uygulanması günümüzde ceza hukukunda süregelen bir sistemdir (Güleş ve ark., 2016: 102).

Tablo 4: Ceza Mahkemelerinde Karara Bağlanan Davaların Karar Türü ve Yaş Grubuna Göre Sanıkların Karar Sayısı

	12-14 yaş		15-17 yaş	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Beraat	12 814	1 357	20 579	1 708
Mahkûmiyet	32 589	1 471	47 893	1 887

Kaynak: Adalet İstatistikleri (2018: 100).

Çocuk mahkemelerinin temel amacı suç işleyen bir çocuğun bir beceri kazandırılarak tekrar eğitilip topluma kazandırılmasıdır (Attar, 2010: 5). Bununla birlikte Tablo 4'te görüldüğü üzere ülkemizde çocuk olarak mahkemeye çıkarılan kişilerin aldıkları mahkûmiyet kararları, beraat kararlarından daha fazladır.

Yeni Türk Ceza Kanunu çocukların ceza sorumluluğunu "kişinin işlemiş olduğu suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği" olarak tanımlanmıştır (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004: madde 31). Çocuk Hakları sözleşmesine göre 18 yaşını tamamlamayan kişiler çocuk olarak sayılmaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989: madde 1). Çocuk mahkemelerinin görev alanı ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (1976), madde 6'ya göre 15 olarak kabul edilen çocuk yaşı, Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) madde 3'e göre 18 yaşına yükseltilmiştir (ÇKK, 2005: madde 3). 2005 yılında yürürlüğe giren çocuk koruma kanununda "Suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenmiş çocuk vardır." anlayışı yer almaktadır. Burada amaç, çocuğun cezalandırılması değil, suça sürüklenen çocuğun tekrar topluma kazandırılmasıdır (Yılmaz, 2017).

Türk Ceza Kanunu, çocukları üç farklı yaş grubuna ayırmakta ve yasal değerlendirmelerini bu grupları dikkate alarak yapmaktadır. Bu gruplar: 0-12 yaş, 13-15 yaş ve 16-18 yaş aralığıdır. 0-12 yaş aralığındaki çocukların cezai sorumlulukları bulunmamaktadır. 12 yaşını tamamlamamış olan çocuklar kanuna aykırı bir fiil gerçekleştirdiğinde suçlu kabul edilmeyerek herhangi bir cezai işlem uygulanmaz. Ancak kanuna aykırı olarak gerçekleştirdiği fiil, kanunda ağır bir cezai işlemi gerektiriyorsa mahkeme çocuk lehine koruyucu tedbirlere başvurabilir.

13-15 yaş aralığındaki çocukların cezalarına ise "işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını kontrol edebilme" yetenekleri dikkate

alınarak karar verilmektedir. Anlama, algılama ve davranışlarını kontrol etme yetenekleri gelişmiş ise aynı suç için yetişkinlere verilen cezanın hafifletilmiş şekli çocuklara uygulanır. Yukarıda sözü edilen yeteneklerinin gelişmediği anlaşılan çocuklara ilişkin herhangi bir cezai işlem uygulanmazken, güvenlik tedbirlerine başvurulmaktadır (TCK, 2004: madde 31).

16 ve 18 yaş aralığındaki çocukların zihinsel ya da ruhsal problemleri varsa ancak bu durum algılama ve anlama yeteneklerini etkilemiyorsa cezai sorumlulukları tam olarak kabul edilir. Ancak zihinsel ya da ruhsal problem çocuğun anlama, algılama ve davranışlarını kontrol etmeyi büyük oranda engelliyorsa, cezai sorumluluklarının olmadığı kabul edilmekle beraber psikiyatri hastalarına ilişkin güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. Zihinsel ya da ruhsal problemler çocuğun anlama, algılama ve davranışlarını kontrol etmesini kısmen engelliyorsa verilecek ceza, normal cezanın altıda birine indirilmekte ya da verilen cezanın süresi değişmemek kaydıyla psikiyatri hastalarına özgü güvenlik tedbirlerine başvurulmaktadır (TCK, 2004: madde 31; Güleş ve ark., 2016: 103).

Yüksek güvenlikli sağlık kuruluşlarında koruma altına alınan çocukların "fiili işlediği an itibariyle ruhsal durumları, algılama ve yönlendirme yeteneklerinin önemli ölçüde bozuk" olduğu belirtilmektedir. Tedavi süreçleri olumlu sonuçlanan, toplum açısından tehlike yaratmayacağına kurul raporunda yer verilen çocuklar mahkeme kararı ile serbest bırakılabilir. Kurul raporunda düzenli aralıklarla takip edilmesi belirtilen çocukların takipleri sırasında toplum açısından tehlikeli olmaya başladıkları anlaşılırsa, bu çocuklar için tekrar tedavi süreci başlatılır (Güleş ve ark., 2016: 104).

1.3.2. Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Psikolojik ya da fiziksel niteliğe sahip bireysel faktörler çocuk suçluluğunu etkileyebileceği gibi ailesel, çevresel, ekonomik ve sosyal içeriğe sahip olan toplumsal faktörler de suça sebep olabilir. Günümüzde çocuk suçluluğunun nedenleri hakkında toplumsal faktörler, bireysel faktörlere göre daha çok ön plana çıkmaktadır (Demirbaş, 2009: 157).

Ülkemizde çocuk suçluluğu ile ilişkili bireysel ve toplumsal faktörleri inceleyen birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Yapılan bir çalışmada ülkemizde

çocuklarda en sık karşılaşılan suçun hırsızlık olduğu, erkek çocukların kız çocuklara ve 14 yaş grubunda bulunanların diğer yaş gruplarına göre suça sürüklenme olasılığının daha çok olduğu görülmüştür (Şişmanlar ve ark., 2008). Bayındır ve arkadaşlarının (2007), Kütahya şehir merkezinde hırsızlık suçuna karışmış yaşları 7 ile 18 arasında değişen 100 çocukla yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre %65'inin suçu grup halinde işlediği belirlenmiştir.

Bir başka araştırmada TCK'nın 31'inci ve 32'nci maddesi gereği çocuğun iddia edilen suçu gerçekleştirirken yapmış olduğu eylemin anlam ve sonucunu idrak edebilme yeteneğinin var olup olmadığının tespiti için bir üniversite hastanesine getirilen 107 çocuk; sosyodemografik verileri, işlediği iddia edilen suç türü ve suça iten risk faktörleri yönünden incelenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların psikiyatrik inceleme sonuçlarına göre 107 çocuktan 53'ünde en az bir psikiyatrik bozukluk olduğu bulunmuştur. Tespit edilen psikiyatrik bulgulara göre 24 çocukta dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), 13 çocukta hafif-orta düzeyde zekâ geriliği, 8 çocukta davranım bozukluğu ve 7 çocukta da madde kullanım bozukluğu olduğu görülmüştür. Ayrıca işledikleri suç çeşitlerinin %37 oranında hırsızlık, %25 terör suçu, %17 yaralanma, %15 cinsel istismar olduğu tespit edilmiştir (Yüksel, 2019).

Tablo 5: TCK ve Özel Kanunlara Göre Karara Bağlanan Dava ve Yaş Grubuna Göre Sanıklar

TCK ve Özel Kanunlara Göre Karara Bağlanan Dava ve Yaş Grubuna Göre Sanıklar				
	12-14 yaş		15-17 yaş	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2018 Yılı				
Uluslararası Suçlar	16		83	
Kişilere Karşı Suçlar	61 554	5 685	81 729	6 123
Topluma Karşı Suçlar	4 119	527	10 996	800
Millete ve Devlete Karşı Suçlar	1 651	365	4 106	478
Özel Kanunlar	2 592	103	6 231	193
Toplam	**69 932**	**6 680**	**103 145**	**7 594**
2008 Yılı				
Uluslararası Suçlar	7		60	1
Kişilere Karşı Suçlar	24 455	3385	69 024	7 943
Topluma Karşı Suçlar	1 343	204	6 268	612
Millete ve Devlete Karşı Suçlar	515	104	1 996	235
Özel Kanunlar	1 446	91	5 861	355
Toplam	**27 766**	**3 784**	**83 209**	**9 146**
2006 Yılı				
Uluslararası Suçlar			3	
Kişilere Karşı Suçlar	22 201	3618	74 575	8 492
Topluma Karşı Suçlar	951	203	4 754	600
Millete ve Devlete Karşı Suçlar	438	48	1 938	220
Özel Kanunlar	1 644	109	7 816	443
Toplam	**25 234**	**3 978**	**89 086**	**9 755**

Kaynak: Adalet İstatistikleri, (2018).

Tablo 5'e göre 12 ve 17 yaş grubundaki çocukların en çok mal varlığı, hürriyet, özel hayat, vücut dokunulmazlığı ve cinsel dokunulmazlığı içeren kişilere karşı suçlar nedeniyle mahkeme karşısına çıkarıldığı görülmüştür. İlerleyen yıllarda bu yaş grubunun en çok mahkeme karşısına çıktığı suç yine kişilere karşı suçlar olmuştur. Mahkeme karşısına çıkan çocukların sayısının tüm suç türleri bakımından yıl geçtikçe arttığı görülmektedir.

Tablo 6: İsnat Edilen Suç Türü ve Yaş Grubuna Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar

				- 11		12-14		15-17	
	Toplam	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**
YARALAMA	**37 160**	**31 033**	**6 127**	1 397	229	6 691	1 769	22 931	4 120
HIRSIZLIK	**26 773**	**24 856**	**1 917**	1 099	189	6 823	600	16 906	1 118
UYUŞTURUCU VEYA UYARICI MADDE KULLANMAK, SATMAK, SATIN ALMAK	**6 713**	**5 936**	**777**	17	1	525	197	5 392	579
YAĞMA (GASP)	**4 211**	**3 907**	**304**	296	25	1 094	86	2 516	192
MALA ZARAR VERME	**4 211**	**3 907**	**304**	296	25	1 094	86	2 516	192
HAKARET	**3 926**	**2 816**	**1 110**	40	13	522	254	2 253	842
TEHDİT	**3 856**	**3 040**	**816**	31	7	507	211	2 501	598
CİNSEL SUÇLAR	**3 811**	**3 554**	**257**	312	13	1 070	73	2 171	170
GENEL TEHLİKE YARATAN SUÇLAR	**2 814**	**2 729**	**85**	45	3	392	18	2 291	63
TOPLUMSAL OLAYLAR	**1 680**	**1 513**	**167**	21	4	248	26	1 243	137
MALVARLIĞINA KARŞI DİĞER SUÇLAR	**1 242**	**1 123**	**119**	7	4	176	31	939	84
ÖLDÜRME	**454**	**409**	**45**	13	3	86	6	309	35

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, (2018)

Tablo 6'ya göre güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocukların en çok yaralama ve hırsızlık suçu ile geldikleri görülmüştür. Suça sürüklenen çocukların işlediği iddia edilen suçlara bakıldığında çoğunluğu hırsızlık gibi mal varlığı aleyhine olan suçlardır. Bu durumda çocuk suçluluğunu etkileyen işsizlik, yoksulluk ve ekonomik yetersizlik kavramları ön plana çıkmaktadır (Demirbaş, 2009: 159).

Suça sürüklenerek eğitim evlerine gönderilen 120 çocuk ile suç kaydı bulunmayan ancak sokakta yaşayan 120 çocuk arasında yapılan çalışmanın sonuçlarına göre bağımlık yapan madde kullanımı ile çocukların suça sürüklenmesi arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca madde kullanımı ve çocuğun problemli davranışları, literatürün aksine ebeveyn kaybı ya da yokluğu ile ilişkili bulunmamıştır. Çocuğun sokakta kalma ve çalışma süresinin uzamasının; problemli davranışlar, suç işleme olasılığı ve alkol ve madde kullanıcısı olma riskinde artışla ilişkili olduğu görülmüştür (Çoban, 2016). Yıldız'ın (2007) araştırması; cezaevlerinde kalan çocuk ve gençlerin %80'inin sigara, %40'ının uyuşturucu madde, %24'ünün alkol kullandığını tespit etmiştir. Ayrıca cezaevine girmeden önce %57'sinin evden birçok kez kaçtığı ve %43'ünün ise sokakta yaşamaya başladığı görülmüştür. Benzer şekilde yaş aralığı 14 ile 18 arasında değişmekte olan Çocuk ve Genç Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalan 124 erkek çocuk ile yapılan çalışmada, çocukların %28'nin daha önce ceza evinde bulunduğu, %60'nın cezaevine girmeden uyuşturucu madde kullandığı görülmüştür (Göçen, 2016).

Isparta'da 2014-2018 yılları arasında adli olgu kapsamında hastaneye getirilen 189 çocuğun bulguları ise şu şekildedir: Hastaneye getirilen çocukların %72'si psikiyatrik bozukluk tanısı almıştır. Zekâ düzeyine bakıldığında ise %3,7'sinin sınırda mental zekâ, %3,2'sinin ise hafif zekâ geriliğinin olduğu, %53'ünün sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının olduğu, %42'sinin ailelerinde ise psikiyatrik ya da fizyolojik hastalık öyküsü bulunduğu saptanmıştır (Işık ve ark., 2019).

Araştırmalarda suça sürüklenen çocukların yaşamlarında daha fazla strese maruz kaldıkları, sosyal destekleri yetersiz olan bu çocukların etkili başa çıkma yöntemi ve problem çözme becerilerini işlevsel olarak kullanamadıkları, stres kaynaklarına maruz kaldıklarında saldırgan davranışlar ve psikosomatik belirtiler gösterdikleri belirtilmektedir (akt. Arabacı ve Taş, 2017).

İçli (2009), sokakta yaşayan, suça sürüklenen ve suça maruz kalan çocukların demografik özellikleri, hangi tür suça sürüklendikleri ve hangi suçlara maruz kaldıklarını, neden suç işlediklerini öğrenmek için Ankara ve İstanbul'da yaklaşık 1500 çocukla bir araştırma yapmıştır. Araştırma örnekleminin %88'i erkek, %12'si kız çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların ancak %58'inin okula düzenli olarak devam ettiği görülmüştür. Araştırma örnekleminin %71'i sigara, %25'si uyuşturucu madde kullanmaktadır. Çocukların yaklaşık %25'i daha önce de ceza almıştır. Ceza alan çocukların en çok aldıkları ceza %61 oranıyla hapis cezasıdır. Çocuğun ilk suçunu işlediği yer %71 oranıyla sokak olmuştur. İlk suçu işleme nedenlerinin ise para (%27), başkası tarafından zorlanma (%8), teşvik edilme (%8) ve madde almak (%3) olduğu belirlenmiştir. Çocukta suç işleme düşüncesini oluşturan gruplar çevre, arkadaş ve TV (%40); aileden görmesi (%3) ve akrabalarından görmesi (%3) şeklinde sıralanmıştır. Araştırmaya katılanların %38'i suçu işlerken teşvik gördüklerini ve teşvik görenlerin %71'i bu teşviği arkadaşlarından aldıklarını söylemişlerdir. Çocukların %32'si hastaneye gidecek kadar fiziksel şiddete maruz kalmışlardır.

Türkiye'de çocuklarda suç işlemenin 14-16 yaş aralığında en yaygın olduğu görülmektedir. Eğitime devam etmeme, kardeş sayısının fazlalığı ve düşük sosyoekonomik düzey çocukları suça iten risk faktörlerinden bazılarıdır. Çocuk suçluluğunda diğer bir risk etkenleri olarak çocukluk çağındaki öfke ve huzursuzluk, diğerlerine karşı geliştirilen acımasız duygular, davranış bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve düşük zekâ düzeyi sayılabilir (Yüksel, 2019).

1.3.3. Yurtdışında Çocuk Suçluluğu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Çocuk suçluluğu ile ilişkili olarak gerçekleştirilen yurtdışındaki araştırmalar incelendiğinde dikkat çekici ve politika geliştirme açısından işlevsel birçok sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, çevre, mimari ve peyzaj planlamasını değiştirmek çocuk suçluluğunu azaltabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada çocukların suç faaliyetlerinin kasabanın parkı etrafında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu parkın etrafı gençlerin ve ebeveynlerinin keyifli zaman geçirebilecekleri birçok alternatif ile yeniden düzenlenmiş, okul ve park çevresinde öğleden sonra

yapılabilecek etkinlikler artırılmıştır. Yapılan değişiklikler sonucunda çocuk suçluluğunda önemli bir düşüş kaydedilmiştir (World Youth Report, 2003: 200-201).

Hollanda'da 12 ile 15 yaş arasındaki 2295 adet 7, 8 ve 9. sınıf öğrencileri ile 15 farklı suç davranışı hakkında kendini bildirim ölçeği uygulanmıştır. Katılımcılardan %29'u bu suç davranışlarından birini ya da birkaçını geçen sene gerçekleştirdiklerini bildirmişledir. Kız ve erkek çocuklar arasında hafif ve ağır uyuşturucu ve alkol kullanımı arasında herhangi bir farklılık bulunmazken diğer 12 suç davranışı türünde kız çocukları sayısının, erkeklerden önemli oranda düşük olarak seyrettiği görülmüştür (Junger-Tas ve ark., 2010: 15-20).

Belçika'da gençlerin sağlığı, psikososyal kaynakları, suçluluk, öğretmen ve aile ilişkileri ile ilgili 2349 katılımcıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre çocuklardaki suç davranışlarında öğrenci ve öğretmen arasındaki ilişkinin kalitesinin belirleyici olduğu bulunmuştur. Kendilerini sabırla dinleyen, çocuk muamelesi yapmayan ve adil cezalar veren ebeveyn ve öğretmenlere sahip olan çocukların daha az suç davranışında bulundukları; onaylanma arzusu ve takdir görme isteği nedeniyle erkeklerin kız çocuklara göre daha fazla suç eyleminde bulundukları ancak okuldan kaçma, alkol ve madde kullanma gibi eylemlerin her iki cinsiyet içinde geçerli olduğu ve çocuk suçluluğunda istikrarlı bir artış olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları okul ve aile ilişkilerinin çocuk suçluluğunda bir koruyucu faktör olduğuna işaret etmektedir (Vettenburg ve ark., 2010: 29-42).

Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı şehirlerinde gençler için kurulan basketbol kurslarının, suç oranlarında %60'lık bir düşüşe neden olduğu görülmüştür. Columbia Üniversitesi'ndeki araştırmacılar bir toplu konut projesinde kız veya erkek çocuklar için kulüplerin kurulmasının suçluluk oranını %13 azalttığını bulmuşlardır. Benzer şekilde Birleşik Krallık'ta büyük bir gençlik merkezi, oyun alanı ve çeşitli gençlik kulüplerinin olduğu Stevenage kasabasında gençlerin suçluluk faaliyetinden büyük ölçüde kaçındıkları görülmektedir (World Youth Report, 2003: 200-201).

Almanya'da öğrencilerdeki çocuk suçluluğunu araştırmak için 14 büyük şehirden toplanan nüfus, sosyoekonomi ve suç verileri değerlendirilmiştir. Ailelerin sosyoekonomik durumları ile göçmenlik, suçla ilişkili bulunmuş; ikinci nesil göçmenlerin (özellikle de erkek Türk gençlerinin) şiddet suçlarını daha çok işlediği

görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre düşük öz denetim, riskli boş zaman aktiviteleri ve suçlu akranların doğrudan; ebeveyn denetimi, aileye bağlanma problemleri ve ebeveynlerle çatışmanın ise dolaylı olarak çocuk suçluluğunun belirleyicisi oldukları bulunmuştur (Enzmann, 2010: 47-64).

Blaya'nın (2010: 72-76) Fransa'daki çocuklarda suç davranışı ile aile, sosyal yoksunluk, yaş ve cinsiyet gibi değişkenlerin ilişkisini incelediği araştırmada; kız çocukların madde kullanımı ve hırsızlıkta erkek çocuklarla aynı oranda suça karıştıkları, vandalizim, grup kavgası gibi suç davranışlarının ise erkek çocuklarda daha çok görüldüğü, 13-14 yaş aralığında suç işleme eğiliminin arttığı, ergenlik çağına girilmesiyle risk alma ve antisosyal davranışlarda artış yaşandığı, çocuklarda suçluluğun ayrımcılık, yoksunluk ve sosyal dışlanma ile ilişkili olduğu, çekirdek bir aileye sahip olmanın ise çocuklarda görülen antisosyal davranışlara karşı koruyucu bir faktör olduğu bulunmuştur.

Yaşları 13 ile 16 arasında değişen 3.000'den fazla çocuk ile İsviçre'de yapılan bir çocuk suçluluğu araştırmasında ebeveyn kaybı, boşanması ve hastalığı gibi travmatik aile olaylarının yaşandığı ve zayıf ebeveyn denetimine sahip ergenlerin diğerlerine göre daha fazla suç davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir (Killias ve ark., 2010: 90-95). Kanada'daki bir gençlik anketinin sonuçları ise 7. ve 9. sınıftaki gençlerin %37'sinin suça sürüklendiğini, çocukların %50'sinin 12 yaşından önce ilk suçunu işleklerini, suç davranışının suçlu arkadaşlar, alkol ve uyuşturucu kullanımı, yetersiz ebeveyn denetimi ve üvey ebeveyn varlığı ile arttığı tespit edilmiştir (Savoie, 2010: 130-137).

Finlandiya'da 7, 8 ve 9. sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre Fin gençleri arasında ciddi olmayan hırsızlık, kavga, mala karşı işlenen suçların yaygın olduğu; buna karşılık uyuşturucu kullanımı ve ciddi hırsızlık suçlarının çok nadir olduğu görülmüştür. Erkek olmak, sık sık okula devamsızlık, dürtüsel kişilik ve suçlu arkadaş çevresinin ise hırsızlık ve şiddetle anlamlı korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir (Salmi ve Kivivuori, 2010: 169-171).

12-18 yaş arası İspanyol öğrencilerle yapılan bir araştırmada; kızların daha az suç davranışında bulunmalarına karşın riskli davranışlarda bulunmaya erkeklere göre

daha erken başladıkları, gençlerin büyük bir kısmının alkol (%40) ve uyuşturucu (%14) kullandıkları; ağır uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu ticareti, mülkiyet ve şiddet suçlarını içeren antisosyal davranışların ise yaşla birlikte arttığı görülmüştür (Alberola ve Gutiérrez, 2010: 223-226).

Gatti ve arkadaşlarının (2010) 15 farklı şehirde 12-17 yaş aralığındaki öğrencilerin sapkın davranışlarını tespit etmek için gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan gençlerin %45'inin yasaları hayatlarında bir kez ihlal edecek eylem gerçekleştirdiği, erkek çocukların kız çocuklardan daha çok suç işlediği, yaşla birlikte suç işleme sıklığının da artığı, katılımcılarının %65'inin alkol ve %13'ünün esrar kullandığı saptanmıştır (Gatti ve ark., 2010: 229-240).

Çocukların kendiliğinden bildirdikleri suçluluk ve mağduriyet üzerine 30 ülkeden 70.000'den fazla çocuk üzerinde gerçekleştirilen uluslararası bir çalışmanın sonuçları da dikkat çekicidir. Gençlerin çoğunluğunun küçük suçlar işlediği, çok küçük bir çocuk grubunun ciddi sayılabilecek suçları işlediği, alkol ve uyuşturucunun çoğu ülkede suç olmaması dikkate alındığında bu maddelerin yüksek düzeyde tüketiminin önemli bir risk faktörü olarak kabul edilebileceği, boş zamanlarını akranlarıyla geçiren gençlerin aileleri ile geçiren gençlere oranla daha çok suç bildiriminde bulundukları, öğrencilerin önemli bir kısmının suç işlerken yanlarında bir arkadaşlarının olduğu; erkek çocuklarda kız çocuklara göre suç işleme davranışının daha yaygın olmasına karşılık hırsızlık suçunda kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmediği ve göçmen çocukların yerli çocuklardan daha çok suça karıştıkları tespit edilmiştir (Junger-Tas ve ark., 2010: 423-425).

İngiltere, Galler, İspanya ve Hollanda'da çocuk suçluluğu araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerle kötü ilişkinin çocukların antisosyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu; ebeveyn kontrolü ve suç işleme davranışı arasında güçlü bir ilişkinin olduğu ve babaları ile kötü ilişkiye sahip olan erkek çocukların yaşları artıkça suç davranışlarında da artış görüldüğü belirlenmiştir (Barberet ve ark., 2004: 40-42).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

2.1. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN NEDENLERİ

Çocuk suçluluğunun nedenlerine ilişkin çalışmalara bakıldığında iki faktör üzerinden genellemelerin yapıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi bireysel faktörler, ikincisi çevresel faktörlerdir. Tek başlarına etkisi tartışılan bu faktörlerin birbiri ile etkileşimleri de çocuğu suça yöneltebilmektedir.

i. Bireysel Nedenler

Bireyin fizyolojik ve psikolojik durumunun suç işlemesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Çocuğun psikolojik durumu, çevrenin tutumuna göre suç davranışını beraberinde getirebilir. Aşağılık kompleksi ve fiziksel gelişimin gecikmesi çocukları suça yönlendirebilecek psikolojik faktörlerden bazılarıdır. Bireysel nedenler dediğimizde çocuğun biyolojik, organik, fiziksel ve psikolojik özelliklerine odaklanılır.

ii. Çevresel Nedenler

Çocuğun toplumsallaşma sürecinde karşılaştığı sosyal ortam suça yönelmesine neden olabilir. Bu sosyal yapıların başında aile gelmektedir. Kötü aile içi iletişimin yaşandığı evlerde büyüyen çocukların suça yönelme riskleri daha fazladır. Okul ortamı, akran grubu, ekonomik zorluklar ve medya kültürü gibi diğer sosyal etkenler çocuk suçluluğunun ortaya çıkarılmasını kolaylaştırabilir (Ereş, 2009).

Çocuk suçluların ciddi davranış problemleri, onları ortaya çıkaran bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimli bir sonucudur (Lambie ve Randell, 2013). Işıktaç'a (1999) göre çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasında şu üç özellik etkili olmaktadır:

1) Çocuğun yetenekleri ve yapısal özellikleri
2) Çevresel faktörler, aile ortamı, sosyokültürel alanı
3) Kendisinin ve aile bireylerinin içinde bulunduğu yaşam şartları (akt., Kavuncu, 2016: 25).

Ergenlerde saldırganlık, şiddet ve suç davranışlarının nedenleri ve risk faktörlerini inceleyen araştırmacılar dört başlık halinde bir sınıflandırma yapmışlardır:

1) *Ailesel Risk Faktörleri*
- Ebeveynlere ait sorunlu davranışlar
- Çocuğu şiddete maruz bırakması
- Çocuğuna şefkatli yaklaşamaması/ ilgisiz davranması
- Aile işlevlerinde yetersizlik
- Ebeveynlerin çocuk üzerindeki denetiminin yetersiz olması

2) *Kişisel Risk Faktörleri*
- Bireysel eğilime sahip olma
- Yetersiz sosyal beceri
- Saldırganlık olaylarına erken yaşlarda karışma
- Şiddeti haklı çıkarıcı düşünceler

3) *Çevresel Risk Faktörleri*
- Düşük sosyoekonomik yapı
- Yetersiz sosyal ilişki
- Yer değiştirme sıklığı
- Ekonomik olanakların kısıtlılığı
- Ateşli silahlara ulaşabilirlik

4) *Akran ve Okula Yönelik Risk Faktörleri*
- Olumsuz özelliklere sahip arkadaş grupları
- Akademik başarısızlık
- Okula bağlılığın yetersiz olması (akt. Avcı, 2006: 2-3).

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, mevcut nedenlerin analiz edilmesi, ortadan kaldırılması ve önlenmesi için politikaların oluşturulması ülkemizdeki çocuk nüfus oranı da düşünüldüğünde büyük önem arz etmektedir. Çocuk suçluluğunu ortaya çıkaran tek bir faktör olmadığı birçok faktörün birbiri ile ilişkili

olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada çocuk suçluluğunu etkileyen bireysel nedenlerden olan psikolojik faktörlerin neler olduğu çocuk suçluluğunu nasıl etkileyebileceği ele alınmıştır. Çocuk suçluluğu psikolojik bakış açısıyla değerlendirilerek bu konuda en çok kullanılan psikolojik teorilerden olan psikoanalitik, bilişsel ve davranışsal bakış açıları ele alınmıştır.

2.2. ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Psikolojik ya da biyolojik nedenler çocuk suçluluğu araştırmalarına çokça konu olmakla beraber bu etkenler tek başlarına çocuk suçluluğunu ortaya çıkarmak için yeterli değildir. Örneğin Charles Darwin zekâ, zihinsel bozukluklar, kişilik gibi psikolojik faktörlerin kalıtımla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Morris, 2002:76). Bir araştırmada şizofren bir anneye sahip olan çocuklar, doğum sonrasında şizofrenisi olmayan ebeveynlere evlatlık verilmiştir. Şizofrenisi olmayan ailelerde büyüyen 47 çocuktan 5'ine ilerleyen zamanlarda şizofreni tanısı konulmuştur. Bu sonuç şizofreni hastalığının genlerle taşındığına ve kalıtsal nitelik taşıdığına işaret etmektedir (Morris, 2002:80-82). Annenin gebelik döneminde yeterli beslenmemesi, ilaç, alkol ve uyuşturucu madde kullanması, fiziksel ve psikolojik sorunlara maruz kalması, doğum sırasında oluşan komplikasyonlar ve doğum ertesinde çocuğun temel bakımının sağlıklı şekilde yürütülmemesi ise kalıtımsal olmayan nedenler arasında görülebilir (Balci, 2011: 46-47).

Suç olarak görülen davranışların bazılarının psikolojik problemlerin belirtileri olarak sayılması, bazı uzmanların suçluluğun nedenini psikolojik faktörlerle ilişkilendirmesine sebep olmuştur (Wortley, 2011: 15). Suç ve suçlulukla ilgilenen psikolojik teoriler toplumsal yapıyı etkileyen politikaların geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Moore, 2011).

Araştırmacılar tarafından ruhsal problemler ve suç arasındaki bağlantı literatürde birçok araştırmaya konu olmuştur. Şiddet davranışına sahip olan bireylerin akıl sağlıklarının yerinde olmadığı görüşünden yola çıkılarak elde edilen bulgular, fiziksel şiddet davranışının ruhsal sorunlar ile ilgili olduğunu doğrular niteliktedir (Demirbaş, 2018). Son dönemlerde çocuk ve ergen suçluluğunu araştıran çalışmalarda ruhsal hastalıkların üzerinde çok durulduğu görülmektedir (Şenses ve ark., 2014). Hegel'in (2002) araştırmasına göre suça sürüklenen çocuklarda ruhsal probleme

rastlanma sıklığı, diğer çocuklara oranla üç kat fazladır (akt. Güleş ve ark., 2016: 108). Ülkemizde gerçekleştirilen bir araştırmada çocuk ve ergen psikiyatrisine bilirkişi görüşü almak için yönlendirilen suç davranışı gösteren çocukların %83'ünün psikiyatrik tanı aldığı görülmüştür (Ayaz ve ark., 2012). Suç işleyen çocuklarla yapılan birçok araştırmada çocuklarda davranış ve kaygı bozuklukları, depresyon, dikkat eksikliği (Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2018; Güleş ve ark., 2016), alkol ve madde kullanımı (Arabacı ve ark., 2016; Işık ve ark., 2019) gibi sorunlara rastlanmıştır.

Schubert ve arkadaşlarına göre (2011), suça sürüklenen çocuklarda herhangi bir psikiyatrik bozukluk görülme oranı %50 ile %70 arasında değişmektedir. Diğer çocuklar arasında ise bu oran %9 ile %21 arasındadır. Dolayısıyla suç işleyen çocuklarda, suç işlemeyen çocuklara göre psikiyatrik bozukluk görülme oranı yaklaşık 4-5 kat fazladır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda suça sürüklenen çocuklardaki psikiyatrik bozukluk görülme oranı %41 ile %72 arasında değişmektedir (Avcil ve ark., 2018; Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2018; Işık ve ark., 2019).

Şekil 1: Çocuk Suçluluğunu Açıklayan Psikolojik Teoriler

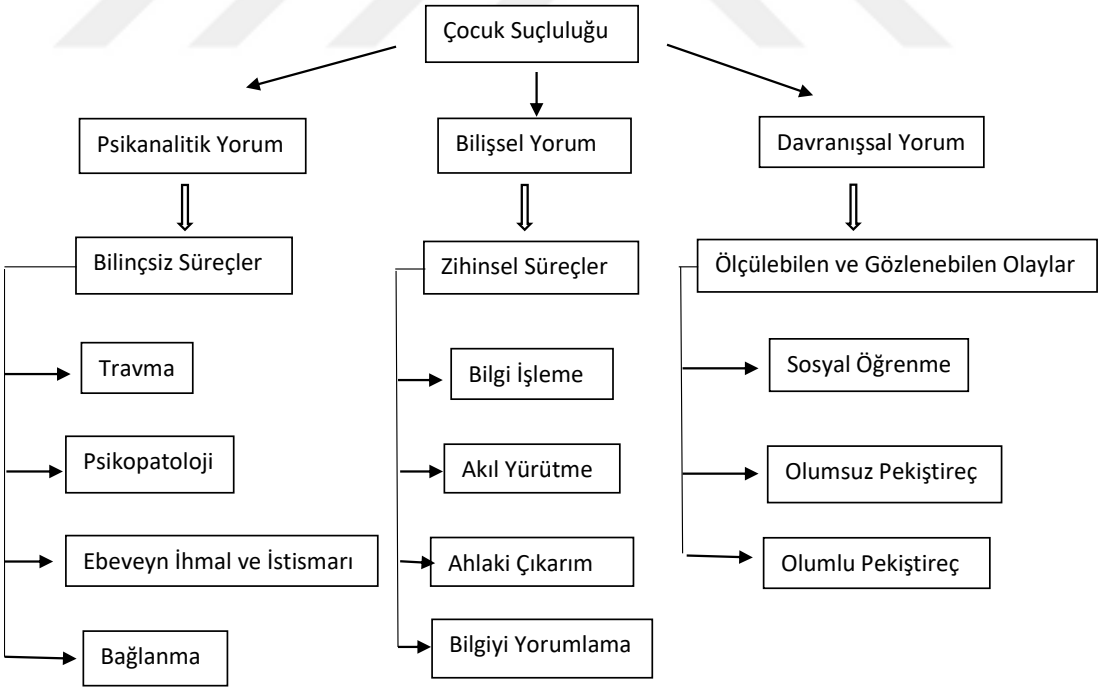

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmamızda çocuk suçluluğunu etkileyen psikolojik faktörler bu üç bakış açısı altında incelenecektir.

2.2.1. Psikoanalitik Bakış Açısı

Psikoanalitik teorinin temel dayanağı erken çocukluk döneminde etkili olan bilinçsiz süreçlerin bireyin kişiliğini yaşam boyu etkisi altına alacağı düşüncesidir. Freud tarafından geliştirilen bu yaklaşıma göre suç davranışını oluşturan eylemler de kişide var olan patolojik süreçlerden kaynaklanmaktadır (Rogers, 2000). Yalnızca şiddet içeren davranışlar değil, bireyin tüm davranışları kişinin zihninde oluşan bilinçsiz süreçlerin bir ürünüdür Erken çocukluk dönemindeki yaşantıların bireyin ergenlik ve yetişkinlik döneminde önemli etkilerinin olabileceği düşünülmektedir (Bartol ve Bartol, 2017).

Freud'un teorisi kişiliğin üç ana bileşenden oluştuğunu savunur: id, ego, süperego. Zevk arayan, isteklerinin hemen karşılanmasını isteyen bileşen id, gerçeklik yoluyla gelişen ve idin hemen tatmin edilmesi gereken isteklerini sınırlayan bileşen ego, ebeveynler ve diğer kişilerle etkileşim yoluyla gelişen ve yetişkinlerin çoğu tarafından paylaşılan ahlaki kurallar ve vicdan tarafından temsil edilen bileşen ise süperegodur (Rathus, 2011: 424-426). Aynı anda çalışan bu üç bileşen arasında sağlıklı bir denge kurulabilmişse, birey normal bir hayat sürebilmektedir (Deal, 2007). Eğer ebeveynleri çocuğun çocuğun süperegosunun gelişimine yeterli düzeyde yardım etmezlerse çocuğun idi yaşantısında baskın hale gelebilmekte ve güçlü olmayan bir süperegonun varlığı doğru ile yanlışı çocukların ayırt edememesine sebep olabilmektedir (Siegel ve Welsh, 2010: 75). Kendisine haz veren şeyleri hemen talep etme eğilimi gösteren çocuk agresif ve dürtüsel davranabilir ya da psikotik özellikler gösterebilir (Deal, 2007). Psikoanalitik yaklaşım suçluluğun nedenini, idin uygunsuz isteklerinin ego ve süperego tarafından kontrol edilememesi olarak görmektedir. Süperegosu çok gelişen bir kişide ise idin isteklerine izin verilmeyecek ve bu durum beraberinde nevrotik bir kişiliği getirecektir (akt. Demirbaş, 2009:116-118).

Şekil 2: Freud'un Suçlu Davranışlara Neden Olan Kişilik Yapısı

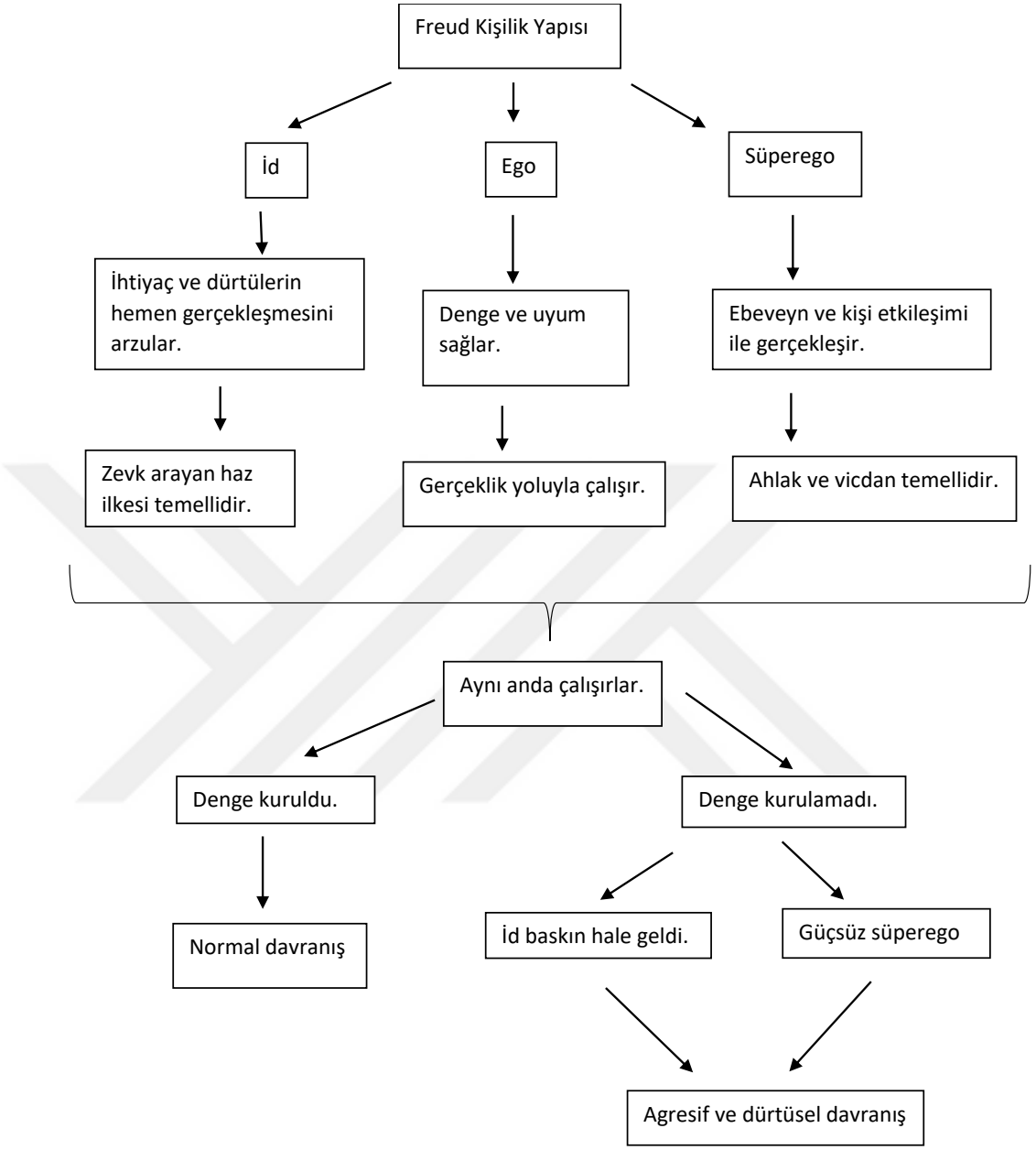

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları

Çocuk suçluların psikososyal öykülerine bakıldığında aile yaşantılarında çoğunlukla bir travmanın varlığı görülmektedir (Hughes, 1998; Schaefer & Borduin, 1999; Eisenman, 1993; Noshpitz, 1994, akt. Baer, and Maschi, 2003). Çocukluklarında kötü davranılmış ya da şiddete maruz kalmış kişilerin yetişkinlik ya da ergenlik

dönemlerinde tutuklanma oranları daha yüksektir (Cernkovich ve ark., 2008; Maxfield ve Widom 1996; Thornberry ve ark., 2001; Marsiglio ve ark., 2014).

Araştırmalarda travmatik olayların süre ve zamanının suçluluğu etkileyen bir risk faktörü olabileceği görülmüştür. Daha küçük yaşlarda travmaya maruz kalan çocukların suçluluk riski ise daha yüksektir (Marsiglio ve ark., 2014). Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarını "Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fizik gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar" şeklinde tanımlamıştır (www.unicef.org). Çocuk istismarına neden olabilecek ebeveyn tutumları çeşitli şekillerde görülebilir. Ebeveynlerin çalışma hayatındaki sıkıntıları ev yaşamına yansıtmaları, aile içinde alkol tüketimi ve kumar oynanması bu durumlara örnek olarak gösterilebilir (Demiray, 2018: 92).

Çocuğun duygusal olarak istismar edilmesi kişilik ve başarı üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (Balci, 2011: 70). Çocukla ebeveyni arasındaki ilişkinin sağlıklı olmaması, ebeveynin çocuğun duygusal isteklerini reddetmesi veya görmezden gelmesi, ebeveyn tarafından çocuğa şiddet uygulanması, ayrılan ebeveynlerin çocuk üzerinde kontrollerinin azalması, ebeveynin çocuk üzerindeki baskıcı tutumu gibi faktörler neticesinde çocukta ebeveynlerini cezalandırmak veya var oluşunu ispatlamak adına suça sürüklenme görülebilmektedir (Sağlam ve ark., 2017).

İhmal ise çocuğun ebeveyni ya da temel bakım vericisi tarafından temel gereksinimlerinin karşılanmaması sonucunda çocuğun fiziksel, duygusal, ahlaki ya da sosyal gelişiminin sekteye uğratılmasıdır (www.unicef.org). Araştırmalar neticesinde ailesi tarafından duygusal ya da fiziksel ihmale uğrayan çocukların suça sürüklenme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Şiddet gören çocukların topluma uyum yetenekleri azalmakta ve kendilerine güven problemleri yaşamaktadırlar. Olumlu ve olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan çocukların karşılaştırıldığı bir çalışmada; çocuklarını reddeden annelerin çocuklarının %33'ünün ve çocuklarını reddeden babaların çocuklarının ise %31'inin suça yöneldiği görülmüştür. Aynı çalışmada çocuklarıyla ilgilenen ve onları reddetmeyen annelerin çocuklarından yalnızca %17'sinin, çocuklarını reddetmeyen babaların çocuklarının ise yalnızca %16'sının suça sürüklendiği görülmüştür (Balci, 2011: 64-65).

Şizofreni tanısı almış olarak adli kayıtlarda geçen kişilerin çocukluklarında istismar ya da ihmale uğradıklarına, ebeveynlerinde ise antisosyal davranışlar veya

stresli yaşam olaylarına yaygın oranda rastlanılmaktadır (Deniz, 2017). Suç işleyen iki uçlu duygu durum bozukluğuna (bipolar bozukluk) sahip olan erkeklerin çocukluk çağlarında sıklıkla duygusal ve fiziksel istismara uğradıkları ifade edilmektedir (Demirbaş, 2018). Suç işleyen kız çocukları ile yapılmış bir çalışmada, kız çocuklarının yüksek oranda kötü muameleye maruz kaldıkları ve ergenlikleri boyunca travmatik olayların devam ettiği bulunmuştur (Marsiglio ve ark., 2014).

Şekil 3: Çocuk Suçluluğunu Etkileyebilecek Travma Nedenleri

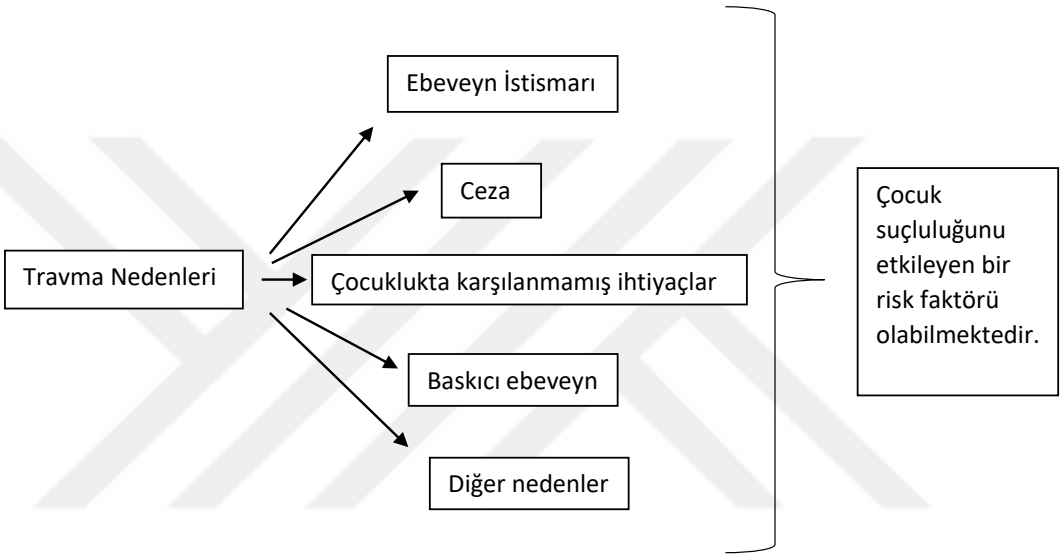

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.1.2. Bağlanma Bozukluğu

Bağlanma ve suçluluk arasında bir bağ olduğunu savunan iki teori bulunmaktadır: Sosyal kontrol teorisi ve bağlanma teorisi. Bu iki teoride yasalara saygılı ebeveynlere sahip olan ve onlara güvenli bağlanan gençlerde suçluluğun düşük olduğu savunulur (Kenny ve ark., 2014).

Hirschi (1969) tarafından geliştirilen sosyal kontrol teorisine göre bağlanma, çocukların toplumsal normları içselleştirdikleri duygusal bir bağdır. Ona göre güçlü duygusal bağları olan çocukların suç işleme olasılıkları düşüktür. Çünkü ebeveynlerinin normatif beklentilerini içselleştirmeleri suçlu dürtülerine karşı onları koruyacaktır (akt. Hoeve ve ark., 2012).

Bowlby'nin geliştirdiği bağlanma kuramına göre yaşamın ilk döneminde bakım verici ve bebek arasında kurulan duygusal bağın kişinin ilerleyen yaşamında psikolojik etkileri bulunmaktadır (Karen ve Thomas, 2002). Bu dönemde bakım verici ve çocuk arasında güvenli bağlanma geliştirilememesi; dürtüsellik, konsantre olamama, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, yetişkinlikte romantik ilişki kuramama, başkalarıyla kurduğu ilişkiyi sürdürememe gibi psikolojik sorunlara neden olabilmektedir (Siegel ve Welsh, 2010: 75-76). Erkeklerde suçluluk oranları ile çocukluklarında güvenli bağlanma ilişkisi kuramamanın birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Karen ve Thomas, 2002). Bağlanmanın kalitesi çocuklar üzerinde bir kontrol mekanizması işlevi görmekte; güçlü bağlanma, ebeveynler olmasa bile onların ahlaki anlayışın daha güçlü bir şekilde içselleştirilmesini sağlamaktadır (Kenny ve ark., 2014).

Bebeklik döneminde anneye duyulan ihtiyacın giderilememesi, çocuklarda ruhsal ya da fiziksel olarak gelişim geriliğine neden olabilmektedir. Annenin sevgisini ve ilgisini kaybetmekten korkan çocuk, annenin davranış yönlendirmesine açık olacak ve onun istediği gibi davranacaktır. Anneye duyulan sevgi ve bağlanma isteği, toplumsal kuralların öğrenilmesini ve içselleştirilmesini kolaylaştırıcı etki yapacaktır. Anne ile çocuk arasındaki bu bağın gelişmemesi ise toplumsal kuralların öğrenilmesini sekteye uğratabilecektir (Erdoğdu, 2005).

Bowlby anne yoksunluğunun ya da annenin çocuğa karşı yetersiz ilgisinin suçluluğa neden olabileceğini öne süren ilk araştırmacıdır (Bowlby,1973). Anne yoksunluğu, ebeveynlerin ayrılığı ile görülebileceği gibi ölüm ile de ortaya çıkabilir. Araştırmacılar anne yoksunluğunun çocuk suçluluğu üzerinde etkili olduğu görüşündedir. Duygusal sorunları bulunan ve hırsızlık suçu işlemiş çocukların karşılaştırıldığı bir çalışmada hırsızlık suçuna sürüklenmiş çocukların diğerlerine göre yaşamlarının ilk yıllarında yaşadıkları kısa süreli olmayan anne yoksunluğunun; çocuklarda duygusal gelişim problemlerine, toplumsal uyumsuzluğa ve kurallara uymayan davranışlara neden olduğu bulunmuştur (Balci, 2011: 56-57).

Çocuğun ebeveynlerinden gün içinde uzak kalması onları olumsuz etkileyebilmektedir. Çalışan ebeveynler çocuğunun her an yanında olamamakta, ihtiyaçlarını hemen karşılayamamakta, evde geçirilen vakitte ise çocuğun duygusal

gelişimine katkı sağlayacak nitelikte kaliteli zaman geçirememektedir (Demiray, 2018: 62)

Çocukta toplumsal kuralların öğrenilmesi ve kabullenilmesi ebeveyn yoksunluğu ve bağlanma kalitesinin zayıflığı ile zorlaşabilmektedir. Araştırmalarda güvensiz ve kaygılı bağlanma ile suç ve sorunlu davranışlar arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (akt. Kenny ve ark., 2014; Bohlin ve ark., 2012). Ebeveynleri ile zayıf bağlanma ilişkisine sahip olan gençlerde daha yüksek oranda suçluluğuna rastlanmıştır (Hoeve ve ark., 2012).

Şekil 4: Bağlanmanın Davranışlara Etkisi

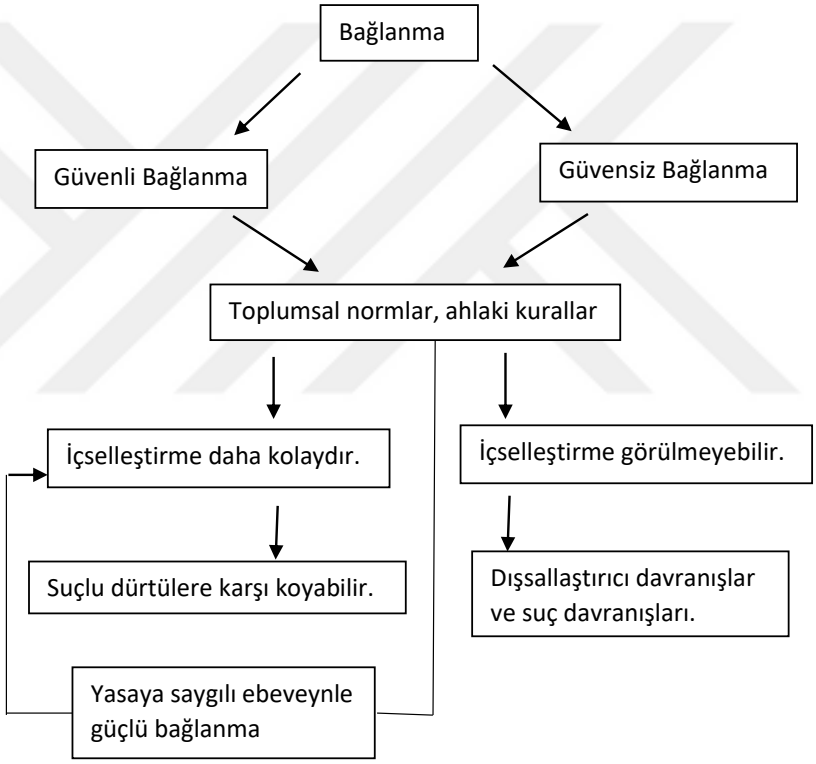

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.1.3. Psikolojik Problemler

Kişilik, bireyin çevresiyle kurduğu ilişkide kendisini diğerlerinden ayıran tutarlı ve kalıplaşmış ilişki biçimidir. Bireyin ayırt edici özellikleri, kişilik olarak değerlendirilmektedir (Cüceloğlu, 1991: 404). Bireyin kişiliği; fiziksel, duygusal, psikolojik tepkilerini içeren ve çevresindekilerle kurabildiği ilişki örüntüsünü yansıtır.

Bireyin sahip olduğu yetenek, dürtü, değer, duygusal özellikler ve inanç yapısı kişiliğinin bir parçasıdır.

Çocuk suçluların yüksek oranda psikiyatrik sağlık sorunları ve kişilik problemlerinden muzdarip oldukları araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Klinik olarak bakıldığında ise şiddet sergileyen gençlerin endişeli depresif, düşmanca duygular beslediği; ciddi şiddet suçlarına karışan çocuk suçluların ise çoğu zaman depresyon gibi psikiyatrik rahatsızlıklarının olduğu belirlenmiştir (Pullmann ve ark., 2006). Genetik faktörler bireyin davranışları ve zekâ düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahipken; bireyin inanç sistemi, değer ve yargıları üzerindeki etkileri ise oldukça azdır. Genetik faktörlerin davranışsal özellikleri etkilediği, fakat etkileme düzeyinin bireyden bireye değiştiği görülmektedir (Aydın, 2000: 241).

Çocukken meydana gelen acı verici deneyimlerin bilinçsizce bastırılması bilinç düzeyinde aktif olarak hatırlanmasa bile kişinin davranış ve duygularına yön verebilmektedir (Shoemaker, 2009: 78-79). Kontrolü kaybetmekten korkan ve sürekli kaygı yaşayan kişiler nevrotik olarak adlandırılırken; gerçeklik yitimi olan ve davranışları idleri tarafından yönetilen insanlar psikotik olarak adlandırılmaktadır. Psikoz genel olarak şizofreni olarak kendini göstermekle birlikte anormal duygusal ifade, mantıksız düşünce içerikleri ve algı sürecindeki çarpıklık ile ifade bulmaktadır. Nevroz ise anksiyete, duygu durum bozuklukları gibi kaygı ve huzursuzluk içeren psikolojik problemlerle ilişkilidir (Siegel ve Welsh, 2010: 75-76).

Suça sürüklenen çocukların psikiyatrik bozukluk gösterme oranının yüksek olduğu görülmektedir. En çok görülen psikiyatrik hastalıklar davranış bozukluğu, kaygı bozukluğu, depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve mental retardasyondur (Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2018).

Şiddet suçları ile kalıtım arasında önceden yüksek bir ilişki olduğu düşünülmesine rağmen araştırmalara göre aralarındaki ilişki zayıftır. Çocuklukta görülen saldırgan davranışlarla yetişkin suçluluğu arasında ise yüksek bir ilişki mevcuttur. Genetik faktörlerin hiperaktivite durumunda ön plana çıkarılmasına karşın, antisosyal davranışların oluşumunda zayıf akran ilişkileri ve çevrenin etkisi önemlidir. Suça sürüklenen çocuklarda davranış bozukluğu görülme oranın yüksek olduğu bilinmektedir (Ayaz ve ark., 2012). Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu (2018) adli değerlendirme

amacıyla kliniğe getirilen çocuklar ile yaptıkları bir çalışmada; suç tekrarı, sigara, alkol ve madde kullanımı, okula devamsızlığı gibi unsurların psikiyatrik bozukluk tanısı alan çocuklarda anlamlı olarak daha yüksek oranda görüldüğü bulunmuştur (Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2018).

Literatürdeki son araştırmalar suça itilen çocuklarda en yaygın karşılaşılan psikolojik problemlerin davranış bozukluğu, madde kullanımı ve dikkat eksikliği olduğuna işaret etmektedir. Bunlara ek olarak yapılan araştırmalarda anksiyete, depresif bozukluk, psikotik bozukluk, distimik bozukluk, panik bozukluk, kaygı bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk ve benzeri tanılara hastalıklara rastlanmaktadır. Görülen bu bozukluklar çocuk suçluluğu için önem arz etmekte olup göz ardı edilmemesi gerekir (Güleş ve ark., 2016: 108)

Sivas ilinde suça sürüklenen çocukların klinik özelliklerini belirlemek için 86 çocukla yapılan çalışmada, olguların %32'sinde tekrarlayan suç öyküsü görülmüştür. Tekrarlayan suç öyküsü bulunan çocukların %38'inin ailesinde suç geçmişi saptanmıştır. Suç tekrarı olmayan çocukların %82'sinde herhangi bir ruhsal patoloji görülmezken suç tekrarı olan çocuklarda en çok görülen psikiyatrik patolojiler sırasıyla davranım bozukluğu, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, karşı olma karşı gelme bozukluğudur (Sarı ve ark., 2019).

Sıklıkla yalana başvurmak, tehlikeli ve saldırgan davranışlarla kendisinin ve başkasının hayatını tehlikeye atmak, normlara karşı gelmek, toplumsal kuralları benimsememek, suç işlemekten korkmamak, yaptırımlardan etkilenmemek, sorumlu olduğu zarar verici davranışlardan pişmanlık duymamak, çoğunlukla dürtüsel hareket etmek ve benzeri davranışlar antisosyal kişilik bozukluğu ya da psikopati tanısı alan kişiler tarafından gösterilmektedir (Calzada-Reyes ve ark., 2019). Antisosyal davranışa çocuğun erken dönem yaşantılarında meydana gelen çatışma ya da travmalar sebep olabilmektedir. Çocuğun gösterdiği suç davranışları, erken dönemde yaşadığı bu çatışma ve travmaların ortaya çıkarttığı duyguların bir yansıması olabilir (Moore, 2011).

Özellikle kişilik bozuklukları içinde antisosyal kişilik bozukluğu suç ve şiddet davranışı için başlı başına bir risk barındırmaktadır. Antisosyal kişilik bozukluğuna

sahip olan bireylerde diğer suçlulara oranla daha erken yaşlarda suça yönelme davranışı ve tekrarlayıcı şiddet suçları gözlenmektedir (akt. Demirbaş, 2018).

Benzer şekilde yetişkinlikte görülen antisosyal ve saldırgan davranışlar, çocuklukta görülen saldırgan davranışlar ile ilişkilendirilmiştir. Saldırganlık gösteren 92 çocukla yapılan bir araştırmada saldırganlığın şiddeti, duygu durum bozukluğunun şiddetini yordamıştır (Hunnikin, 2019).

Cinsiyet temelinde bir karşılaştırma yapıldığında erkeklerin kadınlara göre suç ve şiddete eğilimli davranışlar gösterme ihtimali daha yüksektir (Tural-Hesapçıoğlu ve Yeşilova, 2012; Yüksel, 2019). Erkek suçluların kadınlara oranla korkuyu algılamasında görülen zayıflık, erkeklerdeki empati yeteneğinin eksikliğine işaret edebilmektedir (Calzada-Reyes ve ark., 2019).

Hiperaktivite ve davranım bozukluğu suç işlemek için diğer bir risk faktörü olarak görülmektedir. Bu bozukluğunun erkeklerde görülme oranının daha yüksek olması, yine erkek çocukların suça sürüklenmesine kolaylaştırıcı etki yapmaktadır (Işık ve ark., 2019).

Tablo 7: Yıllara Göre Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Kız / Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı, 2013 – 2017

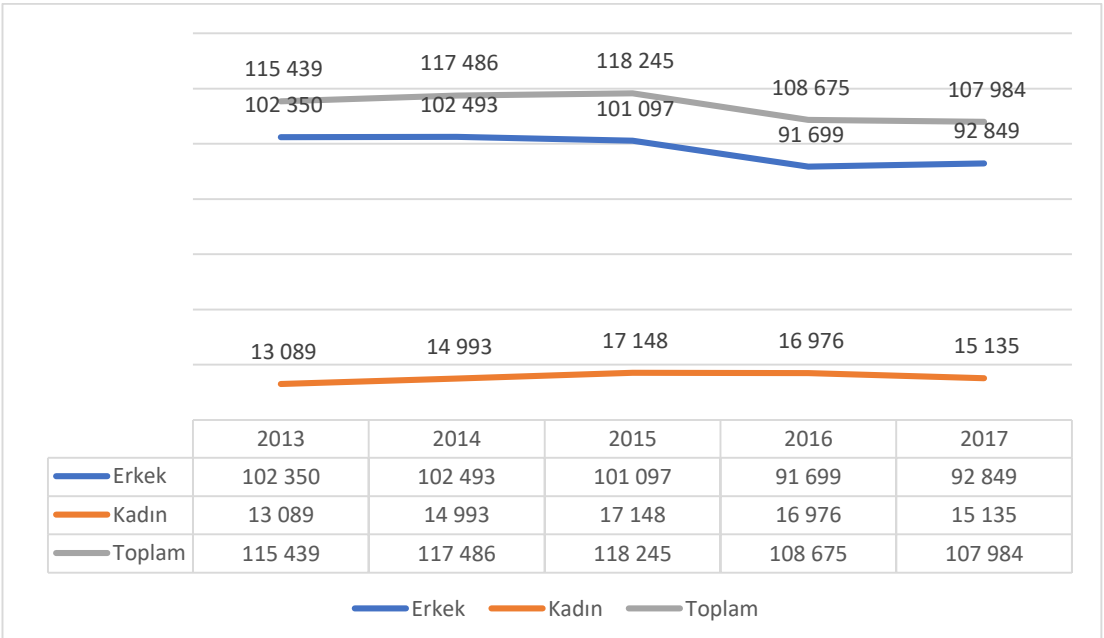

Kaynak: TÜİK, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, (2018).

Ülkemizde suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda adli olguların çoğunluğunu erkek çocukların oluşturduğu görülmektedir (Işık ve ark., 2019; Fırat ve ark., 2016; Gümüştaş ve ark., 2014; Çakaloz ve ark., 2016). Tablo 7'de de benzer şekilde suça sürüklenen çocukların çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Tablo 7'de yer alan verilere göre kız çocuklarının suça sürüklenme oranı %14 iken erkek çocukların suça sürüklenme oranı %86'dır (TÜİK, 2018). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki erkekler kızlardan daha fazla suça sürüklenme riski taşımaktadır. Bu durum erkek çocukların yetiştirilme tarzının, kız çocuklara oranla daha serbest olması ile özdeşleştirilebilir.

Suç davranışı ve hiperaktivite bozukluğu arasındaki ilişkiye odaklanan bir araştırmada çocukluğunda DEHB tanısı alan kişilerin yetişkinliklerinde, bu tanıyı almayanlara göre daha çok mahkemeye çıkarıldığı ve suça karıştığı görülmüştür (Barkley, 2004). Hırsızlık suçuna sürüklenmiş 30 erkek ergen ile kontrol grubu oluşturularak yapılan bir başka çalışmada deney grubunun %63'ünde başta en sık karşılaşılan DEHB (%56) ve depresif bozukluk (%26) olmak üzere bir ya da daha fazla psikiyatrik bulgu saptanmıştır. Hırsızlık suçuna sürüklenen erkek ergenlerde; bu suça sürüklenmeyen sağlıklı yaşıtlarına göre plan yapabilme, neden sonuç ilişkisi kurabilme, karar alabilme ve muhakeme yeteneğini etkileyen yürütücü işlev sorunları tespit edilmiştir. Ayrıca dürtüsellik puanları daha yüksek olan deney grubunun daha çok davranışsal problemle karşılaştığı görülmüştür. Dürtüsel davranış bozukluğu olan çocukların yürütücü işlev yetenekleri daha düşük olduğundan, antisosyal davranışlara yönelme olasılığının daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Şenses ve ark., 2014).

Erikson teorisinde kimlik krizi olarak adlandırılan ve birçok ergenin duygusal, dürtüsel ve kimlik rollerinden ve amaçlarından emin olamadıkları bir dönem bulunmaktadır (Dereboy ve ark., 2018). Erikson genç uyuşturucu bağımlılığı davranışını; toplumdaki yerlerini bilememe, faydalı çıktılara yönelik davranış gösterememe ve belki de sorunlarına başkalarının çözüm bulması konusundaki bağımlılığının dışa vurumu olarak tanımlamaktadır (Siegel ve Welsh, 2010: 76-77). Ergenlik döneminde artan özerlik duygusu beraberinde risk içeren kararları da getirir. Madde kullanımına bağlı olarak bireylerde öz kıyım davranışları ve başkalarına karşı şiddet içeren davranışlarda bulunma ihtimali de artar (Irwin, 2003).

Çocuk suçluluğuna en çok ergenlik döneminde rastlanmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak görülen bu dönemde işlenen suçların değerlendirilmesi yapılırken, ergenlik döneminin özelliklerini ön plana alarak yapmak önemlidir (Güleş ve ark., 2016: 108). Adli vakalar değerlendirildiğinde çocukların yaşları artıkça suça sürüklenme olasılıklarının yükseldiği görülmüştür. Ergenlik döneminde görülen bağımsızlık mücadelesi, ailesel etkinin en aza inmesi, ebeveyn denetiminin azalması, risk alma davranışlarının yaygınlığı suç riskini de beraberinde artırmaktadır (Işık ve ark., 2019). Çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak kabul edilen ergenlikte biyolojik ve psikolojik değişikliklerin getirdiği nitelikler, suç kabul edilen davranışları ortaya çıkarabilir. Bu dönemde en çok karşılaşılan suç davranışları; çevreye zarar vermek, hırsızlık, fiziksel şiddetin görüldüğü kavgalar, tecavüz ve cinayettir (Dayıoğlu, 2017: 44). Suç işleyen ergenler üzerinde yapılan araştırmalar; ergenlerin düşük benlik saygısı, düşük özgüven ve değersizlik düşüncelerine sahip olduğuna işaret etmektedir (Güleş ve ark., 2016; Öztürk, 2005).

2.2.2. Bilişsel Bakış Açısı

Son yıllarda psikoloji teorileri arasında giederek artan bir değere sahip olan bilişsel bakış açısı, zihinsel süreçlere odaklanmaktadır (Moore, 2011). Bilişsel süreçler, bilgiyi değerlendirmeyi ve edinmeyi, akıl yürütmeyi ve insanların hayal etmesini sağlayan içsel süreçlerdir (Bartol ve Bartol, 2017: 107).

Suçluluk için belki de en önemli teorilerden biri olan bilişsel bakış açısı, insanların dünya hakkında nasıl akıl yürüttüğünü ve dünya hakkındaki ahlaki temsilini içerir (Siegel ve Welsh, 2010: 76-77). Bu yaklaşımın kurucularından olan Piaget (1896-1980), bireyi doğumundan başlayarak ergenliğine kadar incelemektedir (Moore, 2011).

2.2.2.1. Bilişsel Yetenek

Çocukluktaki bilişsel yetenek ve mizaçla, çocuk suçluluğu ve yetişkinlikteki suç davranışı arasında bir ilişki görülmüştür (Farrington and Welsh, 2007; Portnoy ve ark., 2013; akt. Staff ve ark., 2015). Kriminoloji ve psikoloji gibi disiplinlerde de bilişsel yetenek ve suçla ilişkili olan antisosyal davranış arasındaki ilişkiye odaklanan

çalışmalar bulunmaktadır (Loeber et al., 2012; McGloin, Pratt, and Maahs, 2004; Moffitt, Gabrielli, Mednick, and Schulsinger, 1981; Yun and Lee, 2013: akt. Silver ve Nedelec, 2018).

Deneysel çalışmalarda, sosyoekonomik durumdan bağımsız olarak suç ile bilişsel yetenekler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Silver ve Nedelec, 2018). Bilişsel yetenek tek başına suç davranışına neden olmamakla birlikte potansiyel olarak önemli miktarda katkı sağlamaktadır (Donnellan ve ark., 2000). Gençlerdeki bilişsel yetenek ve suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada; bilişsel yetenek ile suçluluk arasında ters bir ilişki bulunmuştur. Bilişsel yeteneğin suç geçmişi boyunca farklı aşamalarda ve farklı şekillerde suçluluğu etkilediği görülmüştür (McGloin ve Pratt, 2003). Düşük zekâ seviyesi ile doğan kişilerin bilişsel kapasiteleri kısıtlı olduğundan, doğru ve yanlışı ayırt etmekte zorlanacak ve kötü etkilere daha açık hale gelerek suça yönelme olasılıkları yükselecektir (Demirbaş, 2009: 127). İşlenen suçun türü ile zekâ seviyeleri arasında ilişki kurulacak olursa; düşük zekâ seviyesine sahip olanlar daha çok şiddet suçu işlerken, yüksek sosyal zekaya sahip olanların ekonomik, politik ve organizasyon gerektiren suçları işleyebileceği düşünülmektedir (Demirbaş, 2009: 125-126).

2.2.2.2. Bilgi İşleme

Bilgi işleme modeli, insan zihninin edindiği bilgiyi nasıl işlediğini ve depoladığını açıklar (Bartol and Bartol, 2017: 147-150). Bilgi işlemeyi inceleyen bilişsel psikologlar, bireyin antisosyal davranışta bulunmasının altında yatan verileri, bu verileri işlemesini ve algılamasını açıklamaya çalışmışlardır.

Kohlberg bu bakış açısını suçluluk kavramına uyarlayarak ahlaki kararların temelini oluşturan ahlaki gelişim dönemleri olduğunu belirtmiştir. Suçluların ahlaki yönelimleri, yasalara uyan kişilerden farklıdır. Kohlberg insanların ahlaki gelişimlerini araştırırken doğru ya da yanlış olan düşüncelere nasıl ulaşabildiklerini incelemiştir (Shoemaker, 2009: 95-96). Çalışmalarında suçlu bireylerin çoğunluğunun yasalara saygı duymadığı ve çıkarcı bir kişiliğe sahip oldukları görülürken, suç işlemeyen kişilerin tüm topluma faydalı olma ve başkalarının haklarını koruma düşüncelerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Yüksek sayıda katılımcının bulunduğu

birçok çalışmada suça yatkın olmayan gençlerin, suça yatkın olanlara göre daha yüksek ahlaki akıl yürütme yaptıkları görülmüştür. Suça karışanlarda ahlaki akıl yürütme zayıflamakta ve bu bireyler gün geçtikçe daha fazla oranda sonu gelmeyen bir suçluluk döngüsü içerisine girmektedir (Siegel ve Welsh, 2010: 79-80). Nitekim saldırgan davranan çocukların saldırgan olmayan çocuklara göre sosyal ipuçlarını bilişsel olarak farklı bir şekilde algıladıkları ve kodladıkları tespit edilmiştir (Baer ve Maschi, 2003).

Şekil 5: Suç Davranışında Bilişsel Süreçler

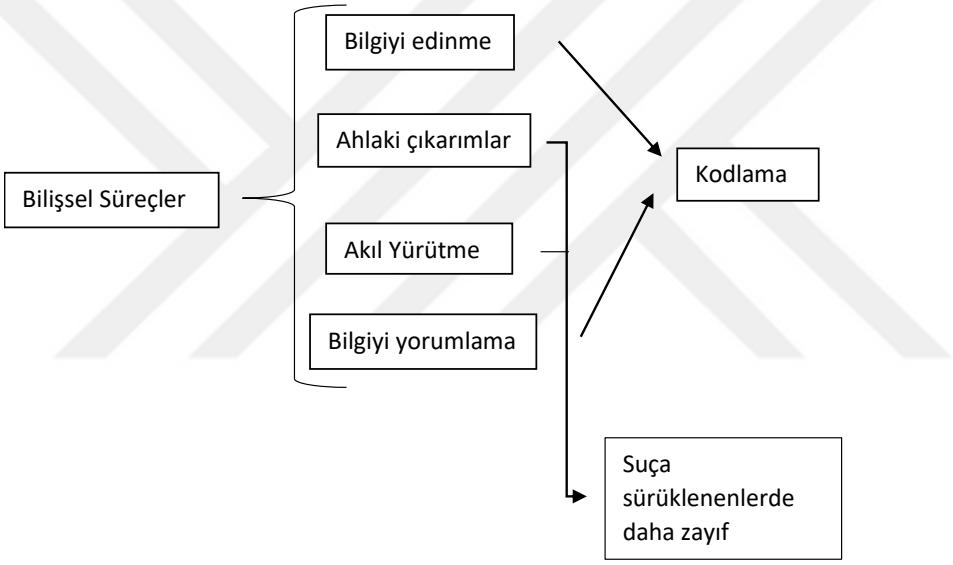

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.3. Davranışsal Bakış Açısı

Bazı psikolojik teoriler suç davranışları ile bilinçdışı psikolojik süreçler arasında bir ilişki kursa da tüm psikologlar davranışın bilinçsiz süreçler tarafından kontrol edildiğini kabul etmemektedir. Davranışsal yaklaşıma göre davranışlarda sapmaya; kişinin çevresinden gelen taleplerle, yaşamı boyunca başkalarıyla etkileşiminden öğrendiği olumsuz yollarla başa çıkmaya çalışması sebep olabilmektedir (Moore, 2011).

Bu yaklaşım John B. Watson'ın (1878–1958) çalışmalarına dayanmakla berbare B. F. Skinner (1904–1990) tarafından geliştirilmiştir. Davranışçılık, gözlenemeyen psişik kavramlardan ziyade ölçülebilen ve gözlenebilen olaylarla ilgilenmektedir (Bartol ve Bartol, 2017: 107-108). Davranışçı psikologlar, insanların tepki vermeden önce diğerlerini gözlemlediklerini ve tepkilerini verirken daha önceki gözlemlerini kendi davranışlarına yansıttıklarını öne sürmektedirler (Shoemaker, 2009: 389-390). Bir davranışın ortaya çıkması için ise çevresel bir uyarıcının tetiklemesi gerekmektedir. Gösterilen davranış, olumlu tepkiler ya da olaylarla pekiştirildiği takdirde devam edecek ve öğrenilecek; cezalandırıldığında ise sönecek ve tekrarlanmayacaktır (Bartol ve Bartol, 2017: 109).

Skinner'e göre bilişsel süreçler ve düşünce mevcut olsa da davranış biliminde bunları çalışmak çok mümkün gözükmemektedir. Suç davranışını anlamak ve değiştirmek için suç işleyen kişinin düşünceleri, değerleri, kararları ve niyetleri konu dışıdır. Ona göre suç davranışının ve suçluluğun gelişimini anlamak için çevresel uyaranlara, gözlenebilir davranışlara ve ödüllere odaklanılmalıdır (Bartol ve Bartol, 2017: 108). Sosyal ödüller, onay ve akran grubun varlığı gibi faktörler ergenler üzerinde yetişkinlere oranla daha etkilidir (Lambie ve Randell, 2013). Akran onayını içeren doğrudan ve somut ödüller, arkadaş etkisine karşı duyarlı olan dürtüsel, provokatif ve stresli durumlar gençlerin davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir (Steinberg ve Scott, 2003).

Şekil 6: Pekiştireçlere Göre Davranış Değişimi

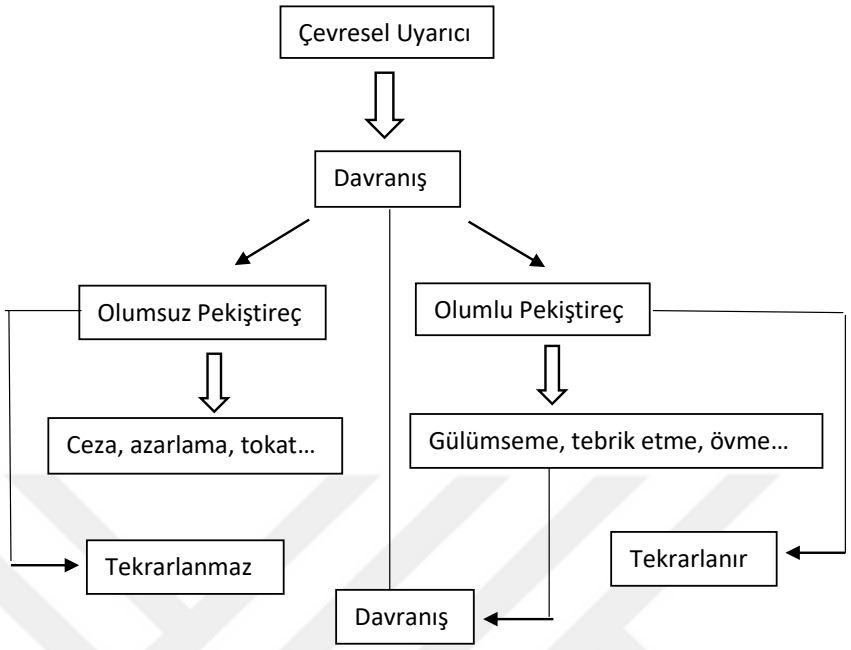

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.3.1. Sosyal Öğrenme

Bandura ve Walter (1957), şiddetin temel nedenini, çocuğun ebeveyniyle kurduğu ilk bağımlılık ilişkisinde aramaktadır. Eğer çocuk ebeveynlerinden en az biriyle sağlıklı bir bağlılık gerçekleştiremediyse, bağlılık ihtiyacı yerini saldırganca davranışa ve düşmanca duygulara bırakabilmektedir. Bağlılık güdüleri yeterince gelişmeyen çocuklar, saldırganlık güdülerini kontrol etmekte zorlanabilmekte ve daha düşük düzeyde bir suçluluk duygusu geliştirebilmektedirler. Şiddetin erken çocukluk dönemi ve bireyin başarısızlığa uğradığı sosyal gelişimden doğabileceğini düşünen sosyal öğrenme kuramcıları, çevreden gelen uyarıcıların yalnızca sapkın davranışları değil normal davranışları da kontrol ettiğini belirtmektedirler (akt. Avcı, 2006: 21-22).

Sosyal öğrenme teorisinin savunan davranışçılar; öğrenme ve sosyal deneyimlerin, değerler ve beklentilerle birleşerek davranışı belirlediğini savunmaktadırlar (Moore, 2011). Sosyal öğrenme teorisyenleri dış faktörler kadar iç faktörlerin de davranışta önemli rol oynadığını savunurlar. Bu teorisyenlere göre suç davranışını anlamak için algılar, düşünceler, beklentiler, yeterlilikler ve değerleri de

içeren bilişsel süreçler incelenmelidir. Çünkü her insan hayatı kendi yorumuna göre yaşamaktadır (Bartol ve Bartol, 2017: 111-112).

Çocuklar davranışlarını yetişkinlerin -özellikle ebeveynlerinin- davranışları ve görsel medyada izledikleri davranışlarla modellemektedirler. Eğer çocuklar saldırgan davranışın onaylandığını ya da ödüllendirildiğini görürlerse benzeri şiddet davranışlarını benzer olaylar karşısında göstereceklerdir (Siegel ve Welsh, 2010: 78-79). Örneğin, bir erkek çocuk hayranı olduğu kişinin yerel bir spor malzemesi dükkânından hırsızlık yaptığını görürse, hırsızlık yapmayı deneyebilir. Fakat bu davranışın devam edip etmeyeceği kişisel pekiştirmelere, yani ödül ve onaylara göre değişecektir. Eğer olumlu pekiştireç almadıysa ve cezalandırıldıysa, gelecekteki benzer davranışlar engellenebilir ya da bastırılabilir (Bartol ve Bartol, 2017: 112).

Şiddetin yaşandığı evlerde büyüyen çocuklar bu davranışları bir yaşam biçimi olarak kabul edebilir. Çocukların evde aldıkları fiziksel cezalar ile diğerlerine karşı sergiledikleri saldırgan davranışlar arasında bir ilişki görülmektedir (Shoemaker, 2009: 145-146). Bu durumda aile, şiddet için bir eğitim alanı olarak hizmet edebilir. Çünkü çocuk fiziksel cezayı ihtilaf durumlarında artık bir kural olarak algılamaktadır (Jacoby, 2004: 113-116). Nitekim dört ve sekiz yaş aralığındaki çocukların kısa süreli kızgınlıklarını ve sosyal iletişim anındaki saldırganlıklarını, aile içinde yaşanan çatışmaların etkilediği görülmüştür. Ebeveynlerin birbirlerine karşı gösterdiği fiziksel öfke ile çocuğun öfkeli davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Turan ve ark., 2007).

Ebeveynleriyle yakın bağa sahip olmayan çocuklar ise ebeveynlerini kendilerini model almak için daha az arzuya sahip olacaklardır. Bu bağlılığın yoksunluğunu yaşayan çocuklar hayal kırıklıklarını saldırganlık olarak ifade edebilmektedirler (Shoemaker, 2009: 144-146). Ebeveynlerle kurulan olumsuz ilişki ve cezalandırıcı disiplin tarzı da sosyal öğrenme kuramına göre çocukta saldırgan davranışların gelişimine yol açabilmektedir (Avcı, 2006: 23-25). Benzer şekilde anti sosyal, alkolik ve suçlu ebeveynlerin çocuklarının da aynı suçlardan dolayı sabıka kaydına sahip olduğu görülmektedir. Suç işleyen çocukların ebeveynlerinin özelliklerinin incelendiği bir çalışmada %53'lük bir kesimin suç geçmişinin olduğu gözlenmiştir (Balci, 2011: 54).

Ebeveynlerin birbirlerine karşı gösterdiği fiziksel öfke ile çocuğun öfkeli davranışları arasında da anlamlı bir ilişki vardır (Turan ve ark., 2007). Şiddet davranışına sahip olan ergenlerin, sahip olmayan yaşıtlarına göre ailelerinde daha çok psikolojik sorun ve suç işleme davranışı olduğu bulunmuştur. Bu faktörlerin öğrenme yoluyla ergen tarafından içselleştirildiği ve şiddet davranışı riskini artırdığı olduğu düşünülmektedir (Avcı, 2006: 76). Çocuk, ebeveynlerini rol model alarak bir öğrenme davranışı gerçekleştirir. Onlar gibi konuşmaya ve onlarla benzer davranışlar sergilemeye başlar.

Şekil 7: Suç Davranışında Model Alma

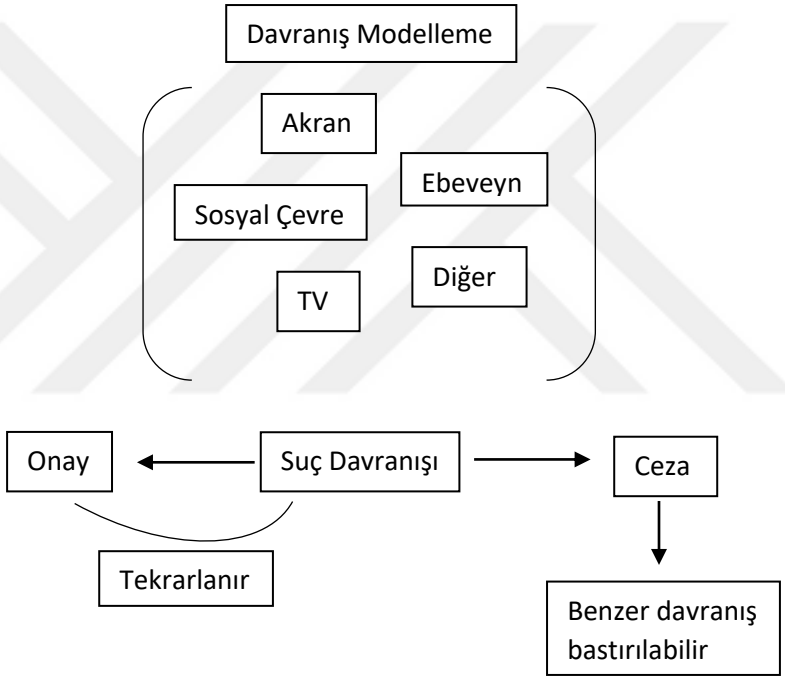

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çocuklar değerlendirilmeye alınırken her sürecin bireysel olduğu unutulmamalıdır. Her çocuğun olaylara yaklaşımı, kendi düşünce sistemine göre şekillenecektir. Çocuğun düşünce ve davranışlarını şekillendiren ise ailevi ve bireysel faktörler, içinde yaşanılan çevre ve toplum ve geçmişte yaşadığı deneyim ve travmalardır. Çocukları suça iten psikolojik faktörlerin her bir çocuğa özel olarak tespiti ve müdahale edilmesi, çocuk suçluluğu oranını azaltabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KARŞI PSİKOSOSYAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ÖNLEME VE KONTROL ETMENİN ÖNEMİ

Dünya üzerinde yaşanan değişimler, göç, aile yapısı, bireysel, kültürel ve ekonomik yapı çocuk suçluluğu üzerinde bir artışa neden olmuştur. Birleşmiş Milletler'e göre toplumdaki suç oranı, çocuk suçluluğunu kontrol ederek azaltılabilir. Bu küresel soruna tüm milletler hassasiyetle yaklaşmalı, para ve uzmanlık gibi kaynaklarını bu yönde kullanmalıdır. Riyad İlkeleri, çocuk suçluluğuna adalet sisteminin gereklerinden olan kontrol etme yaklaşımıyla değil, çocukların refah seviyelerini yükselterek sosyal ihtiyaçlarının karşılanması yoluyla müdahale etmeyi önermektedir [United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines), 1990]. Bu doğrultuda; çocukları suça iten psikolojik faktörlerin belirlenmesi ve suç işleyen çocuklara yönelik olarak psikososyal içerikli çalışmaların geliştirilmesi sosyal hayata tekrar uyum sağlamalarını kolaylaştıracak ve suç davranışının ortaya çıkmasını önleyebilecektir.

Fromm'a (1990) göre, toplumda var olan hastalıklı bireyler, bütün toplum sağlığının bir yansıması olabilir. Sorunun çözümü için yalnızca sorunlu bireyleri değil tüm toplumsal işleyişi ele almak gerekir. Çocuk suçluluğunu önleyebilmek için çocuğu suça yönlendirebilecek uyarıcıların ve çevresel ortamın oluşmasını mümkün olduğunca önlemek, bu elverişsiz ortam ve uyarıcılar oluşmuş ise de mümkün olduğunca yapıcı çözümler bulmak, mücadelenin temel ilkeleri olmalıdır. Dolayısıyla çocuk suçluluğu karşısında hem bireysel hem de toplumsal çözümler temelinde hareket etmek gerekmektedir. Hukuk düzeninin bulunduğu ve normların işlevsel olarak uygulandığı bir sosyal yapıda dahi suça sebep olan bireysel faktörler etkili önlemlere rağmen suçu ortaya çıkarabilir (Bülbül ve Doğan, 2016). Çocuk suçluluğuna neden olan bu bireysel faktörler nedeniyle çocuk suçluluğu oranlarını sıfırlamak mümkün değildir. Diğer yandan çocuğun kendisini suçlu olarak etiketlememesi ve suç işlemeyi benimsememesi için kontrol etme faaliyetleri

yürütülmelidir. Önleme ve kontrol etme faaliyetlerinin birlikte yürütülmesi, çocuk suçluluğunun tehlike yaratan boyuta ulaşmaması açısından önemlidir (Attar, 2010: 5).

Çocuk suçluluğu "neden olan faktörler" ve "rehabilite olma süreçleri" bakımından yetişkin suçluluğundan ayrılmaktadır. Yetişkin suçluluğuna kıyasla çocuk suçluluğu için öngörülen rehabilitasyon süreci daha uzun ve eşgüdümlü bir organizasyon gerektirir (Attar, 2010). Suça sürüklenmenin durdurulabilmesi ya da azaltılabilmesi için suça karışan çocukların sorun yaratan davranışlarının belirlenerek azaltılması ve istenirliği yüksek sosyal davranışların artırılması önemlidir (Güleş ve ark., 2016: 108-109).

Çocuk suçluluğunun ortaya çıkmadan önlenmesi; bireysel, toplumsal ve kamusal açıdan birtakım kazançları beraberinde getirecektir. Çocuk suçluluğunun önlenmesi öncelikle devlete, yargılama ve ceza infaz sistemine daha az maliyet getirir. Bir çocuğun soruşturma ve yargılama süreci, devlet için oldukça ağır maliyetlere sebep olmaktadır. Karbeyaz ve arkadaşlarının (2018) yaptığı araştırmada 15 yaşındaki iki çocuğun 3 yıl içinde 992 farklı suç nedeniyle kovuşturmaya tabi olduğu, çocukların her bir suçu için devletin 800 TL harcama yaptığı, yalnızca bu iki çocuğun devlete toplam maliyetinin 793.600,00 TL olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla çocuk suçluluğunun önlenmesi, kısıtlı kamu kaynaklarının kullanımının toplum yararına yönlendirilmesine katkı sağlayabilecektir.

Çocukların erken yaşlarda suç işlemelerinin önlenmesi ve suçla tanışmalarının olabildiğince ertelenmesi, mükerrer suçluluğunun önüne geçebilmesi açısından da önemlidir. Çocukların ihtiyaçlarının doğru değerlendirilmesi ve uygun yöntemlerle giderilmesi, kamu güvenliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. TÜİK verilerine göre güvenlik birimlerine 11 yaş ve altında getirilen çocuklar (%18,5), güvenlik birimlerine getirilen çocukların yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır (TÜİK, 2018). Suç işleyen çocukların %20'sinin ise tekrar suça karıştığı bildirilmiştir (Farrington ve Loeber, 2000). Top (2010) yaptığı araştırmada mükerrer suç işleyen çocuklarda intihar girişimleri ve düşünceleri ile kendine zarar verme davranışlarının, ilk defa suç işleyen çocuklara göre daha fazla olduğunu saptamıştır. Çocuk Adalet Sistemi içinde mükerrer suç işleyen çocuklara daha fazla psikososyal destek sağlanması, yetişkinlikte oluşabilecek kalıcı sorunları önleyebilecektir.

Şekil 8: Çocuk Suçluluğunu Önleme ve Kontrol Etmenin Önemi

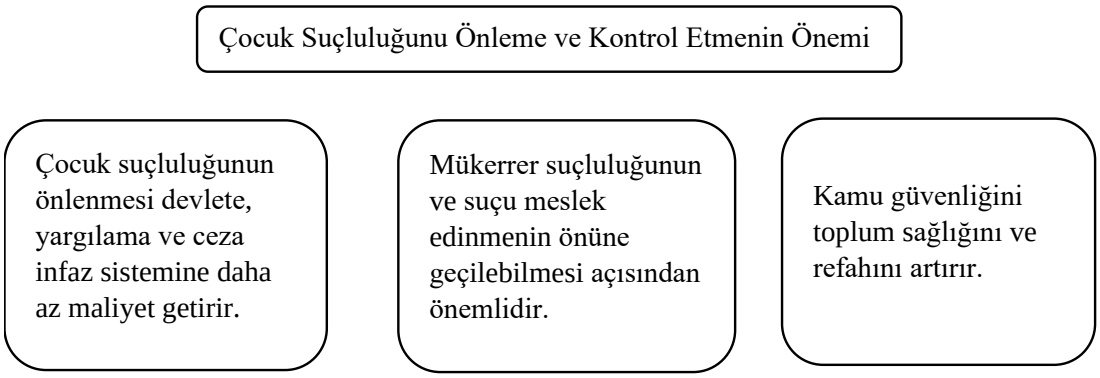

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİ BAKIMINDAN AİLE

Çocuğun büyümeye ve öğrenmeye başladığı ilk çevresel ortam aile ortamıdır (İçli, 2009: 2-3). Sosyalizasyonun ilk başladığı yerdeki öğretiler ebeveynlerin tercih ettiği yaşam değerlerini içerir. Ailenin çocuk üzerindeki en önemli etkilerinden biri de bu noktada karşımıza çıkar. Aile ortamı toplumsal değerlerin çocuklar tarafından öğrenilmesini ve benimsenmesini sağlayan bir yapı olarak işlevsellik kazanır (Balci, 2011: 53).

Aile bireyin ilk toplumsallaşmaya başladığı kurumdur. Çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için sevgi, güven, saygı ve dayanışma duygularını aile içinde deneyimlemesi gerekmektedir (Fromm, 1990: 96-98). Yapılan çoğu araştırmada ailesel faktörlerin suç işleme üzerinde çok fazla etkisinin olduğu bulunmuştur (İçli, 2009: 1-3). Ebeveyn eksikliği, kötü yaşama koşulları, ebeveyn tarafından duygusal ya da fiziksel ihmal ve istismara uğrama, ebeveyn ayrılığı/boşanması, ebeveynlerde alkol ve madde kullanımı gibi unsurların çocuk suçluluğunda etkili olduğu görülmektedir (Demiray, 2018: 60-62).

Türkiye'de 2000 ile 2014 yılları arasında çocuk suçluluğunu ele alan çalışmaların incelendiği bir araştırmada suça yönelen çocuklara ait bulgular şu yöndedir:

-Anne ve babanın eğitim ve ekonomik gelir düzeyi düşüktür,

- 15 yaşını dolduran çocuklar daha çok suça yönelmektedir,

- Ailede göç öyküsü bulunmaktadır,

- Aile bireylerinde ve yakın akrabalarında suç öyküsü bulunmaktadır,

- Çocuklarda ev ve okuldan kaçma davranışları görülmektedir (Ayar ve Öztürk, 2015).

Çocuğun suç işlemesine neden olan dört aile unsuru ise parçalanmış aileler, aile içi huzursuzluk, evdeki disiplin eksikliği ve ailede suç işleyen kişilerin varlığıdır (Ereş, 2009). Çocuk suçluluğunun önlenebilmesi için aile olgusuna iyi odaklanmak ve doğru analizler yapmak gerekmektedir.

3.2.1. Aile Yapısı

Çocuklar doğuştan suçlu olarak dünyaya gelmemekte ebeveynlerinin ve toplumun kötü muameleleri nedeniyle suça sürüklenmektedirler (Sandu ve Ispas, 2018). Çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminde rol oynayan aile, çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla onların gelecekteki rollerini belirleyecektir.

Çocuk suçluluğunda önemli yeri olduğu bilinen aile olgusunun yapısı da araştırmalara konu olmaktadır. Kanunla ihtilaf halinde olan 13 ile 18 yaş arasındaki tutuklu erkek çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada davranış kontrolü, problem çözebilme, etkili iletişim kurabilme, uygun duygusal tepki verebilme becerilerinin çekirdek aileye sahip olan çocuklarda kalabalık aileye sahip olan çocuklara göre daha iyi olduğu belirlenmiştir (Teker, 2010: 120-121). Çalışmamızın bu bölümünde çocuk suçluluğu ile aile yapısı arasındaki araştırmalara yer verilecektir.

3.2.1.1. Tek Ebeveynli Aileler

Birçok çalışmada tek ebeveyne sahip olma ve suçluluk arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Gibson, 1969; Rutter, 1971; Wilkinson, 1980; Canter, 1982; Rankin, 1983; Matsueda and Heimer, 1987; LeFlore, 1988). Loeber ve arkadaşları (1991) tarafından 1517 erkek üzerinde yapılan araştırmada 7 ve 14 yaş aralığındaki gruplarda suçluluk ile tek ebeveynli olma arasında ilişki bulunmuştur.

Devlet tarafından konutlara yerleştirilmiş genç bireylerin suç geçmişi, velayet yapısı, önemli yaşam olayları hakkında bilgi toplayan bir çalışmada gençlerin %23'ünün koruma altına alınmadan önce bir suçtan hüküm giydikleri, gözaltına alınan gençlerin %19'nun iki ebeveynle %56'sının tek ebeveynle yaşadığı ve %26'sının herhangi bir ebeveynle yaşamadığı görülmüştür. (Snyder ve Sickmund, 2006: 230-232-. 233-234).

Çocukların ebeveynlerinden herhangi birinin yokluğunda her ebeveyn için aynı derecede etkilendikleri, babanın yokluğunda ise verdikleri psikolojik tepkilerin çocuğun yaşına, aralarındaki iletişimine, aile için önemine ve ayrılığın süresine göre farklılaştığı görülmektedir. Saldırganlık, antisosyal davranış, akademik başarının azalması ve uyum sorunlarının babanın uzun süreli yokluğunda çocuğun gösterdiği psikolojik tepkiler olduğu gözlenmektedir (Kuzgun, 2014). Webster-Stratton (1989) yaptığı araştırmada bekâr annelerin çocuklarına karşı daha eleştirel bir dil kullandıkları ve bu çocukların yaşıtlarına göre daha uyumsuz ve değişken davranışlar sergiledikleri görülmüştür (akt. Wright ve Wright, 1992: 7).

Özellikle kadının tek ebeveyn olduğu ailelerde bir çocuğu suçtan ya da suçun etkilerden korumak, kontrol etmek ve etkili bir şekilde denetlemek daha az mümkün olmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin çocuklarının daha fazla suça sürüklenmesinin nedeni olarak sosyologlar, iki yerine tek ebeveyn olmasının kontrol mekanizmasını zayıflattığını bu nedenle çocukların suçlu etkilerle temasının artabileceğini düşünmektedirler (Wright ve Wright, 1992: 6). İspanyol çocuklarla yapılan araştırmada ebeveynlerin erkek çocuklarından daha çok kız çocuklarının nerede olduğunu bilme ihtiyacını hissettiği ve kız çocuklarına daha sıkı ebeveyn kontrolü uyguladıkları görülmüştür (Barberet ve ark., 2004: 95).

Benzer şekilde diğer araştırmalarda anne ve babası boşanmış tek ebeveyn tarafından yetiştirilen çocukların her iki ebeveyni ile büyüyen çocuklardan daha fazla suç işledikleri görülmüştür (Junger-Tas ve ark., 2010: 23). Her iki ebeveyni ile yaşayan çocukların, diğer aile türlerine göre yaşamları boyunca yasa ihlali olan davranışları gösterme oranlarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Snyder ve Sickmund, 2006: 72).

Küçükyılmaz'ın (2018) yaptığı bir araştırmada 2012-2015 yılları arasında Trabzon ilindeki boşanma ve çocuk suçluluğu oranlarının birbirine paralel olarak artış gösterdiği tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocukların aileleri ile ilgili yapılan çalışmanın sonucuna göre; çocukların ailesinin %17'sinin boşanma sebebiyle ayrı yaşadığı, %12'sinin ebeveynlerinden birinin vefat ettiği, %1'inin ise ebeveynlerinin her ikisinin de vefat ettiği, parçalanmış aileye sahip olmanın çocuk suçluluğu için bir risk faktörü olduğu bildirilmiştir (Öter, 2005: 97-100). Parçalanmış aileye sahip olan çocuklarla yapılan başka bir çalışmaya göre annesi ile birlikte yaşayan çocukların %43'ünün kaba kuvvet kullanmanın gerekli olduğunu düşündükleri, bir ebeveyni ölmüş ya da boşanmış aileye sahip olan çocukların ise kaba kuvvete başvurmayı daha çok benimsedikleri belirlenmiştir (Şentürk, 2006: 217-235). Toplumsallaşma sürecinin önemli bir parçası olan ailenin parçalanması, tek ebeveyne sahip olma ya da boşanma gibi nedenlerle çocuk üzerinde kontrol mekanizmasının zayıflayabileceği, bu durumun çocukta uyum problemlerine yol açabileceği ve bunun da suça sürüklenme açısından önemli risk faktörlerinden birini oluşturabileceği düşünülmektedir (Koçtürk ve Aksoy, 2008).

Aile birliğinde boşanmayla meydana gelen değişiklik zaman zaman çocuklar için korku, kaygı, düşük benlik saygısı, değersizlik düşünceleri, okul başarısızlığı, saldırganlık, suça yönelme ve benzeri psikososyal sorunları beraberinde getirmektedir (Erdim ve Ergün, 2016). Çocuklar boşanma olayını anlık bir olay olarak değil karmaşık bir olgu olarak anlarlar ve daha boşanmadan önceki süreçte tepkiler geliştirmeye başlarlar (Oppawsky, 2014).

Hetherington (2006)'a göre boşanmadan sonra çocukların temel aile yapısına dair sınıflandırmaları değişmektedir. Boşanmış bir aile yapısına sahip olan çocuk üzerinde ebeveynin disiplin, kural ve kontrol mekanizması daha zayıf kalmaktadır. Parçalanmış ya da boşanmış aileye sahip olan çocukların daha fazla suçluluk, güvensizlik ve düşük öz saygı duyguları geliştirdikleri görülmektedir (Teker, 2010; Acar ve ark., 2015).

Boşanmadan sonra artış gösteren ergen suçluluğuna genetiğin aracılık edip etmediğini araştıran bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunun için boşanmadan sonra çocuklarda görülen davranış problemlerinin kalıtsal ve ebeveyndeki boşanma yaşama

riskini artıran patolojilerden kaynaklı olup olmadığını araştırmak için evlat edinilen ve biyolojik ebeveyne sahip olan 610 aile üzerinde deneysel bir çalışma yapılmıştır. Sonuçlar boşanma sonrası görülen ergen suçluluğuna genetiğin aracılık etmediğine ve çocuklardaki davranış sorunlarına ebeveynlerin boşanma sürecinin yol açtığına işaretetmektedir (Burt ve ark., 2008).

Çocukların sıcak bir yuvada anne ve babasıyla birlikte büyümeleri, onları çevrenin kötü etkilerinden koruyabilmektedir. Ülkemizde suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri göz önüne alındığında anne ve babanın ayrı yerlerde yaşaması dikkati çekmektedir (Tütüncüler ve ark., 2008; İçli, 2009; Demiray, 2018; Balci, 2011). Tütüncüler ve arkadaşları (2008) tarafından adli olgu olarak muayeneye getirilen 1163 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada çocukların %82'sinin anne ve babasının ölüm, boşanma ve terk etme gibi nedenlerle aynı evi paylaşmadıkları görülmüştür. Wells ve Rankin (1991) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında ise ayrılık ya da boşanmayla parçalanan ailelerde büyümenin çocuk suçluluğu üzerinde, bir ebeveynin ölümü ile gerçekleşen parçalanmadan daha etkili olabileceği ortaya çıkmıştır.

Boşanmış ya da parçalanmış aileye sahip olma ve çocuk suçluluğu ile ilişkili çalışmalar göstermiştir ki çocuk suçluluğu üzerinde boşanma ya da parçalanmanın önemli etkileri bulunmaktadır. Çocukların çatışmalı ebeveynlerin arasında büyümesi ya da ayrılmış bir ailenin parçası olması da suçluluğu etkileyen diğer nedenlerdir. Ebeveynler iki durumda da çocuğun konuya karşı gösterdiği stres tepkilerini iyi yorumlamalı ve aile içinde yeni oluşan rol ve kuralların olumsuz etkilerinden çocuklarını korumalıdırlar.

3.2.1.2. Ailenin Sosyoekonomik Durumu

Yoksulluğa eğitimsizlik de eklenince başarılı bir nesil yetiştirmek zorlaşmaktadır (Bülbül ve Doğan, 2016). Çocuğa yönelik bireysel sağaltım çocuk suçluluğunda tek başına etkili olmamaktadır (Ereş, 2009). Çocuğun içinde bulunduğu ekonomik zorlukların aşılması, ailenin ekonomik durumunun iyileştirilmesi de gerekmektedir (Bülbül ve Doğan, 2016). Çocuk suçluluğu önlenmek isteniyorsa ailesel çalışmalara

önem verilmelidir. Özellikle ailenin eğitilmesi, çocuğa etki edebilmenin en önemli anahtarıdır (Ereş, 2009).

Yoksul bir aileden gelen her çocuk suç işlemeyeceği gibi varlıklı aileden gelen çocuklar da suç işleyebilmektedir. Her çocuğun duygusal etmenlerle baş etme stratejileri birbirinden farklıdır. Ekonomik olanakları yüksek bir aileden gelen çocuğun toplumsal yaşamda avantajları diğerlerine oranla daha yüksek olsa da ekonomik olarak alt katmanda olan bir çocuğa eğitim fırsatı verildiği zaman kendini geliştirebildiği görülmüştür (Bülbül ve Doğan, 2016).

Bireylerde suç işleme ile eğitim düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki mevcuttur. Eğitim düzeyi artıkça gelir seviyesinde artış meydana gelmekte, yoksulluk ve suç işleme oranı azalmaktadır (Teker, 2010: 39-40; Gültekin-Akduman ve ark., 2007). Düşük gelirli ailelere sahip olan çocukların karşı karşıya kaldıkları disiplin eksikliği, aile içi çatışma, maddi araçlara ulaşmada yetersizlik gibi durumların ve ekonomik güçsüzlüğün çocuk suçluluğunun artmasında etken olduğu düşünülmektedir (Bayındır ve ark., 2007; Sandu ve Ispas, 2018). Burgess'in (1952) çocuk suçluluğu ile ekonomik faktörler arasında yaptığı çalışmanın sonuçları ise aşağıdaki gibidir:

- Mahkeme kararı ile sonuçlanan ciddi çocuk suçluluğunun daha çok dar gelirli bölgelerde yoğunlaştığı,

- Evrensel çalışmalarda çocuk suçluluğunun düşük gelir ve ekonomik problemlerden kaynaklanan sosyal sorunlarla ilişkili olduğu,

- Düşük gelire sahip olmanın çocuk suçluluğun nadiren nedeni olsa da düşük gelire sahip olmanın çocuk suçluluğu ile ilişkisinin olduğu görülmektedir.

Hindistan'da yapılan bir çalışmada ailelerdeki yoksulluk ve düşük gelir seviyesinin çocuk suçluluğu ile ilişkili olduğu, ailelerin ekonomik durumlarını iyileştirmek için çok çaba harcadığı bu durumun çocukları üzerinde denetim eksiliğini ve çocuk ihmalini ortaya çıkardığı bildirilmiştir (Singh ve Jahanara, 2016). Çocuk suçluluğu ile ilgili tutuklu çocuklar üzerinde yürütülen çalışmanın sonuçlarına göre çocukların çoğunluğunun 15-18 yaş aralığında oldukları ve %43'ünün düşük gelirli aile profiline sahip oldukları tespit edilmiştir (Nisar ve ark.,2015). Kötü muamele, kalabalık okul popülasyonu ve düşük gelirli aileye sahip olmanın çocuk suçluluğu üzerindeki etkisini araştıran bir başka çalışmada; kötü muameleden sonra en yüksek

tutuklama oranı, düşük gelirli ailelere sahip olan çocuklarda görülmüştür (Zingraff ve ark., 1993).

3.2.1.3. Aile İçi Çatışma

Çocuk suçluluğu ve çocuklarda görülen davranış bozuklukları ile aile içi çatışmanın güçlü bir şekilde ilişkili olduğu iddia edilmektedir (Minty, 1988). Aile içi geçimsizliğin yaşandığı ailelerde çocuklarda suçluluk oranının, boşanmış ya da tek ebeveynli olan ailelerden daha çok olduğu birçok araştırmada görülmektedir (Nye, 1958; Herzog ve Sudia, 1970; Blechman, 1982; Goetting, 1981; Emery, 1982; akt. Stouthamer Loeber, 1986: 72).

Literatürde ebeveyn çatışması ve suçluluk arasında pozitif ilişki olduğunu gösteren birçok çalışma yer almaktadır (Heatherington ve ark., 1971; West ve Farrington, 1973; Bachy-Rita ve Veno, 1974; Simcha Fagan ve ark., 1975; Sendi ve Blomgren, 1975; Sorrells, 1977; Richards ve ark., 1979; Lewis ve ark., 1979; McCord, 1979, 1988b, 1990; Straus ve ark., 1981; Gove ve Crutchfield, 1982; Hanson ve ark.,, 1984; Hartstone ve Hansen, 1984; Roff ve Wirt, 1985; Borduin ve ark., 1986; Tolan, 1987; Koski, 1988; Tolan ve Lorion, 1988; Mann ve ark., 1990; akt. Wright ve Wright, 1992: 11-12). Lorion ve arkadaşları (1987), aile içi çatışmanın suçluluğa etkisini beş unsura dikkat çekerek açıklamaktadır: Bunlar sıklıkla yaşanan ebeveyn anlaşmazlıkları, ailede kimin karar verdiği konusunda ebeveyn ve çocuk arasında daha az farklılaşma görülmesi, aile içinde daha az olumlu ve daha çok olumsuz duygu deneyimi yaşanması, aile içinde iletişimi daha fazla yanlış yorumlama durumunun daha fazla görülmesi ve aile içinde daha az uzlaşma isteğinin olmasıdır (akt. Wright ve Wright, 1992: 11-12).

Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir etken olduğu çeşitli araştırmalar ile ortaya konulmuştur (Cheung ve ark., 2007; Cheng, 2004; Bahçivan – Saydam ve Gençöz, 2005; Sandu ve Ispas, 2018). Yaşları 14 ve 17 arasında değişen lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada aile içinde sağlıklı iletişimin yokluğu ve patolojik problemlerin olmasının çocuklarda görülen suça yönelik davranışları yordadığı saptanmıştır (Bahçivan – Saydam ve Gençöz, 2005). Yurtdışında yapılan benzer bir araştırmada da iletişim eksikliğinin ve aile içi

çatışmaların çocuk suçluluğunu etkilediği görülmektedir (Sandu ve Ispas, 2018). Aile içi şiddet yaşantısı unusurunun da çocuklarda suça sürüklenme riskini artırdığı düşünülmektedir (Bayındır ve ark., 2007). Eşlerin birbirlerine karşı yıkıcı eleştirilerinin olduğu çatışmalı ebeveynlere ve düzensiz aile yapısına sahip çocuklar, olayları diğer çocuklara göre daha yoğun yaşamakta ve aile içindeki bu çatışmadan kurtulmak için evi terk etme davranışları gösterebilmektedirler (Sandu ve Ispas, 2018).

Kore'de suç işlemiş ergenler ve aynı yaştaki öğrencilerle yapılan bir çalışmada suç işlemiş ergenlerin ebeveyn stratejilerinin daha işlevsiz olduğu, daha çok aile içi iletişim problem yaşadıkları ve daha yüksek oranda aile içi şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır (Kim ve Kim, 2008). Anne ve babanın birbirleri ile olan iletişiminin yapısı, çocuğu psikososyal açıdan etkilemektedir. Sağlıksız ve eksik aile içi iletişim, çocuk suçluluğunun yanında bazı psikiyatrik rahatsızlıklara da sebebiyet vermektedir (Kunt, 2003). Sağlıklı olmayan iletişim örüntüsüne sahip ailelerin çocukları suça yönelebilir ve sağlıksız iletişim; düşük özsaygı, düşük okul başarısı, depresyon, anksiyete gibi psikiyatrik ya da psikolojik sorunlara da neden olabilir. Bu durumda ailelerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi toplum sağlığını da koruyacaktır (Demiray, 2018: 27-31).

3.2.2. Ebeveyn Tutumu

Çocuğun sosyal ilişkilerine zemin hazırlayan aile, çocuğa yönelik davranışları yoluyla çocuğun toplumsallaşmasına katkı sağlamaktadır. Ebeveynlerin çocuğa yönelik olumsuz, tutucu, katı ve tutarsız tutumları kurallara uyma isteği az olan çocuklara neden olurken; çok hoşgörülü, serbest ve umursamaz ebeveyn tavırları ise bencil ve dürtüleriyle hareket eden çocukların varlığına neden olmaktadır (Yavuzer, 1998).

Ebeveynler tutumları ile gelişen bilinçli ya da bilinçdışı süreçler çocukların davranışlarını, düşüncelerini ve olayları algılama becerilerini şekillendirmektedir (Yavuzer, 1998). Ebeveyn tutumlarının suçlu davranış üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Kim ve Kim, 2008).

Davranış beklentilerini açıkça çocuklarına iletebilen, çocuklarında sosyal sorumluluk duygusu geliştirebilen ve onları destekleyebilen, çocuklarıyla açık ve

yakın iletişim tarzına sahip olabilen ebeveyn tutumları ‘’olumlu ebeveynlik’’ olarak tanımlanmaktadır (akt. Wright ve Wright, 1992: 22).

Çocuklar ebeveynlerinin sağlayacağı sevgiye, desteğe ve kabule ihtiyaç duymaktadırlar. Ebeveynler çocuklarına karşı aşırı sert ve otoriter bir tutum takındığında gelişimleri engellenir ve ebeveyn reddi çocuğun suç işlemesi için önemli bir belirleyici haline gelir (Wright ve Wright, 1992: 27). Kabul ve ilgiyi içeren olumlu ebeveyn tutumları artıkça çocuklarda görülen fiziksel saldırganlık, okul kurallarına uymama, davranış problemlerinin ortaya çıkardığı suç davranışı ve hırsızlık davranışlarının azaldığı belirlenmiştir (Ersin, 2010).

Çocukta suçluluğa yol açan davranışların, erken çocukluk döneminde çocuğun antisosyal davranışlarını ödüllendiren ebeveyn tutumları ile başladığı görülmüştür. Çocuk evin içinde öğrendiği bu davranışları zaman geçtikçe dışarıya da taşıyacak ve okul ortamlarında destek görmeyen bu davranışları, çocuğu onaylayan antisosyal arkadaşlıklara yöneltecektir (Patterson, 1980; Loeber and Dishion, 1983; Patterson and Stouthamer-Loeber, 1984; Loeber and Dishion, 1984; Patterson and Dishion, 1985; Patterson, 1986; Snyder and Patterson, 1987; Patterson, Dishion, and Bank, 1984; Larzelere and Patterson, 1990; Dishion, 1990; Dishion, Patterson, Stoolmiller, and Skinner, 1991; akt. Wright ve Wright, 1992: 21-22).

Suç işleyen 31 gencin iletişim becerilerini konu edinen bir araştırmada; katılımcıların iletişim ve okuryazarlık yeteneklerinden hoşnutsuz oldukları, diğerlerini anlamakta güçlük çektikleri, diğerlerinden yeterli miktarda destek ve saygı göremedikleri ve iletişim yeteneklerinin benlik saygısı üzerinde olumsuz etki yaptığı ortaya çıkmıştır. Otorite figürleri ile anlaşmazlık halinde olan bu gençlerin, problemlerini çözmek için olumlu bir iletişim kullanmaktan kaçındıkları görülmüştür (Hopkins ve ark., 2016). Buna paralel şekilde çocuk suçluluğunu azaltmak amacıyla aile üzerinde yapılan yeniden düzenleme programlarının (ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerilerini geliştirmek, etkili iletişim, problem çözme stratejisi vb.) ise çocuk suçluluğu üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Dembo, Schmeidler ve Wothke, 2003; akt. Korkmaz ve Erden, 2010).

Ebeveyn kontrolü ve gözetimi yüksek olan çocuklarda ise suç davranışı görülme riskinin düşük olduğu saptanmıştır (Cheng, 2004). Ebeveynlerin çocuklarını

izlemesinin çocuk suçluluğuna etkisini araştıran bir çalışmanın bulgularına göre çocukları suça karışmamış ebeveynlerin disipline etme yöntemlerini etkili kullandıkları, demokratik ebeveyn tutumunu benimsedikleri, çocuklarını sanat ya da spor etkinliklerine yönelttikleri ve çocuklarını sürekli izledikleri görülmüştür (Ulaş ve ark., 2012). İspanya'da yapılan bir çalışma sonuçları da bunu destekler niteliktedir; ebeveyn kontrolünün çocuk suçluluğuna karşı önleyici bir faktör olduğu görülmüştür (Barberet ve ark., 2004: 97).

Ebeveyn tutumu baskıcı, cezalandırıcı, sevgisiz ve ilgisiz olan çocuklarda saldırganlık, öfke ve kızgınlık duygularına sıklıkla rastlanmakta ve bu duyguların artması nevrotik bir çatışma haline gelmektedir. Suç da çocuğun yaşadığı bu çatışmanın bir karşılığı olarak dış dünyada yerini almaktadır (Teker, 2010: 36-37). Suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukların ebeveyn tutumlarını algılamasının karşılaştırıldığı bir çalışmada; çocuğunu ihmal eden ve ilgisiz davranan ebeveyne sahip olan çocukların zamanla saplantılı ve güvensiz bağlanma gerçekleştirdikleri; bu durumun çocuklarda saldırgan ve sorunlu davranışları beraberinde getirerek suça neden olduğu görülmüştür (Afşin ve Öğretir-Özçelik, 2018). Çocukluklarında olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan çocukların ilerleyen dönemde suç işleme riski, diğer çocuklara oranla fazladır (Haapasalo ve Pokelo, 1999).

Otoriter çocuk yetiştirme tarzına sahip olan ebeveynler tarafından kullanılan bağırma, emretme, aşağılayıcı sözler kullanma, reddedici ve soğuk davranma, fiziksel ceza gibi işlevsiz olan disiplin yöntemlerinin gençlerde şiddet ve suç davranışlarını arttırdığı bilinmektedir (Avcı, 2006: 5). İlköğretim çağında otoriter ebeveyne sahip olan çocukların demokratik ebeveyne sahip olanlardan daha fazla saldırgan davranışlara sahip olduğu saptanmıştır (Sezer ve ark., 2013). Benzer bir çalışmada ergenlik dönemindeki antisosyal davranış artışının nedeni olarak, yetersiz çocuk ve ebeveyn ilişkisinin ve ilgisiz ebeveyn tutumunun belirleyici olduğu bulunmuştur (Laird ve ark., 2003). Palmer ve Hollin'in (2001) ebeveyn tutumu ve suça yönelik ergen davranışlarını karşılaştırdığı araştırmada; suça yönelik ergen davranışları ile ceza ve fiziksel şiddet uygulayan ebeveyn tutumu arasında pozitif ilişki, ilgi ve sevecenlik gösteren ebeveyn tutumu arasında ise negatif ilişki saptanmıştır.

3.2.3. Çocuk İstismarı ve İhmali

Dünya Sağlık Örgütü (1999), çocuk istismarını, çocuğun sağlığına zarar veren, gelişimini engelleyen ve saygınlığını zedeleyen her türlü kötü muamele olarak tanımlamıştır. Çocuk istismarı fiziksel, cinsel ve duygusal/psikolojik istismar şeklinde görülebilmektedir. Fiziksel istismar vurma, tekme atma, yaralama ve benzeri fiziksel güç gerektiren hareketleri kasıtlı bir şekilde çocuğa yöneltmektir. Çocuğun onay vermediği, akli melekeleri ile kavrayamadığı, gelişim düzeyi itibariyle hazır olmadığı ve toplumsal yasaları ihlal eden cinsel aktiviteye dâhil edilmesi ise cinsel istismardır. Çocuğun zihinsel, toplumsal, fiziksel, ahlaki, psikolojik sağlığına zarar verecek küçük düşürme, tehdit, alay etme gibi fiziksel güç gerektirmeyen eylemler de duygusal/psikolojik istismar olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ihmali ise çocuğa bakım vermesi gereken anne-baba ya da bakıcı tarafından çocuğun psikolojik, fiziksel, duygusal, beslenme, barınma, sağlık ve benzeri ihtiyaçlarını görmezden gelerek çocuğun gelişiminin zarar görmesine neden olmaktır (DSÖ, 1999).

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, Avrupa Bölgesinde en az 55 milyon çocuk 18 yaşına kadar kötü muameleye uğramaktadır. Kötü muamele çocuklar üzerinde zihinsel, fiziksel ve sosyal sorunlara neden olmakta ve çocukların şiddet mağduru ya da faili olma olasılığını artırmaktadır (www.euro.who.int). Çocuklara Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Küresel Durum Raporu'na (2020) göre dünya genelinde her yıl yaklaşık bir milyar çocuk, ülkelerin çocukları koruma stratejileri başarılı olmadığı için fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete ve yaralanmalara maruz kalmakta ve bunun sonucunda ölebilmektedir (www.who.int).

Çocuğun ebeveyni tarafından ihmali çocuk suçluluğuna şu şekilde yansımaktadır: Sağlıklı iletişimin olmadığı bir ailede büyüyen ve ihmal edilen çocuklar diğerleriyle iletişim kurarken sıkıntılar yaşamakta ve iş birliği yapamamaktadırlar. Bağlılıkları olmayan bu çocuklar toplumsal değerlerden, kültürel öğretilerden ve inançlardan yoksundurlar. Toplumsallaşma sürecinde aktif rolü olan ailenin çocuğa karşı ihmal edici davranışları nedeniyle bu çocuklarda yasalara aykırı davranma ve saygılı olmama görülebilir (Güler, 2017).

Çocuğun şiddete maruz kalması ya da buna şahit olması, çocuğun bilişsel dünyasında şiddetin bir hak ihlali olmadığı algısına yol açabilir (Kaşlı, 2016). Toplum

hayatında şiddet ve mağduriyete ses çıkartılmaması ve içselleştirilmesi çocuğun bu durumu normalleştirmesine ve sağlıklı yetişmemesine neden olabilir.

Sosyal öğrenme kuramına göre şiddet davranışı yaşamın ilk yıllarında öğrenildiği gibi nesiller arasında da öğrenme yoluyla aktarım gerçekleştirmektedir (Moore, 2011). Küçük yaşlarda aileleri tarafından şiddete maruz kalmış ebeveynlerin, kendi çocuklarına da şiddet uygulandığı bilinmektedir. Fiziksel ya da psikolojik problemlerin şiddetin olduğu ortamda büyüyen çocuklarda görülme sıklığı daha yüksektir (Savaşer ve Mutlu, 2011). Şiddetle büyüyen çocuklarda intihar girişimleri, alkol ve madde bağımlılığı, norma aykırı davranış örüntüsü, okula devam etme problemleri ve sağlık sorunları daha sık görülmektedir (Balci, 2011: 59-60). Straus'a (1991) göre çocukluklarında fiziksel cezaya uğrayan kişiler ile yetişkinlikte gösterilen saldırgan davranış arasında güçlü bir ilişki mevcuttur (akt. İçli, 2009: 31).

Çocukluklarında şiddetli bir şekilde fiziksel olarak cezalandırılan çocukların kendi çocuklarını da bu şekilde istismar etme oranı, cezalandırılmayanlara göre beş kat daha fazladır. Şiddetle terbiye edilen çocuklar, yetişkinliklerinde de sorunların çözüme kavuşması için şiddete başvurabilirler (Balci, 2011: 68). Hıdıroğlu ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre annelerin %7'si çocuklarına fiziksel şiddet uygulamaktadırlar. Çocuklarına fiziksel şiddet uygulamaları ile ailedeki çocuk sayısındaki artış ve annenin eşinden şiddet görmesi arasında anlamlı olarak ilişki tespit edilmiştir. Tutuklu çocuklarla yapılan bir çalışmada; ebeveynlerin çocuklarına çoğunlukla sözel ya da fiziksel şiddet içeren cezalar verdikleri görülmüştür (Avcı, 2008).

Avcı (2006) tarafından şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinde iletişim ve problem çözme becerileri, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü, genel ailesel işlevler ve gerekli ilgiyi gösterebilme yeteneklerinin; şiddet davranışı göstermeyen çocukların ailelerine göre önemli oranda yetersiz olduğu bulunmuştur. Şiddet davranışı göstermeyen çocukların ailelerinin şiddet davranışı gösteren çocukların ailelerine göre öfkelerini daha iyi kontrol edebildikleri ve şiddet gösteren çocukların ailelerinde daha çok psikolojik sorunlara, alkol kullanımına ve suç davranışına rastlandığı bulunmuşturç

Aile içinde görülen şiddetin algılanması ve içselleştirilmesi cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Erkek çocuk öğrendiği şiddet davranışını akran grubuna ve ileride kendi ailesine gösterirken, kız çocuk evlendiğinde eşinden gördüğü şiddeti olağan ve kabul edilebilir olarak karşılamaktadır (Balci, 2011: 59-60). Ebeveyn tarafından şiddete uğramanın çocuklarda şiddete karşı olumlu bakış açısına (Simon ve ark., 1998) ve kız çocuklarında suç davranışlarına yol açabileceği belirtilmiştir (Korkmaz ve Erden, 2010).

Tablo 8: Anne ve Babalara, İBBS 1. Düzeye ve Üç Büyük İle Göre Çocuklara Verilen Cezalar

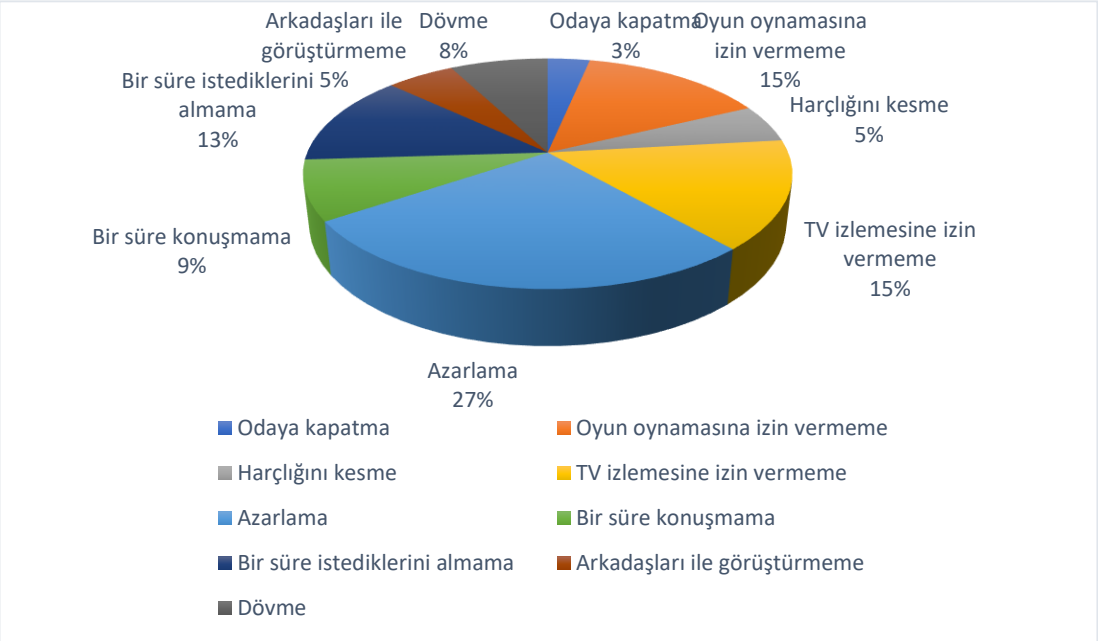

Kaynak: TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, (2016)

Ülkemizde geçmiş dönemlerde bir eğitim aracı olarak kullanılan dayak, çocuğa terbiye verilmesinde sıklıkla başvurulan işlevsiz bir yöntemdir (Demiray, 2018: 27). Bir aile yapısı araştırmasında (2016) üç büyük ilde ebeveynlerin %8'inin çocuklarını cezalandırırken şiddete başvurdukları saptanmıştır. Bunun yanı sıra çocuklarını azarlayarak disipline eden ebeveyn oranı %27'dir ve ebeveynlerin en çok verdiği ceza, azarlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Azarlama ve dövmenin çocuğun psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilecek bir davranış olduğu göz önüne alındığında; ebeveynlerin yaklaşık üçte birinin çocuklarına işlevsiz cezalar verdiği görülmektedir (Tablo 8). Amerikan Pediatri akademisine göre çocuk eğitiminde kullanılan tokadın işlevsel bir yönü bulunmamaktadır (akt. Balci, 2011: 66-67). Aileler çocuklarını cezalandırmayı düşünüyorlarsa, dayak yerine daha işlevsel cezalandırma yöntemleri bulmalıdırlar çünkü şiddete maruz kalan çocuk daha çok hırçınlaşmaktadır. Uzun süreli şiddete maruz kalan çocuklarda kronik depresyon, alkol kullanımı ve saldırganlıkla daha çok karşılaşılmaktadır. Fiziksel şiddete maruz kalan çocukların büyüdüklerinde çevresindeki kişileri daha çok cezalandırdıkları görülmüştür (Savaşer ve Mutlu, 2011).

Widom'a (1989) göre "şiddet, şiddeti doğurur." Bu durumda istismar ve şiddet arasında bir döngü oluşur ve bu durum kuşaklararasında bir geçiş oluşturur. Howing ve arkadaşları (1990) tarafından suçlu kayıtlarından yararlanılarak gerçekleştirilen bir çalışmada suç işleyen kişilerin %9 ve %26 oranında değişen istismar yaşantılarının olduğu görülmüştür. Şiddet suçu işleyen kişilerin geçmişinde ise yüksek oranda istismar yaşantısı olduğu belirlenmiştir (Alfaro, 1983; Lewis et aI., 1985; Lewis et aI., 1979; Shanok and Lewis, 1981; Tarter et aI., 1984; akt. Wright ve Wright, 1992: 12-15). Zorunlu klinik tedavi sonrasında tekrarlayıcı suç işleyen adli psikiyatri olgularında alkol madde kullanım bozukluğuna (%13) ve suç işlerken alkol madde kullanımına (%28) rastlanmıştır. Bu bireylerden madde kullanmayanların %18'inin ve madde kullananların %58'inin çocukluklarında fiziksel şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir (akt. Demirbaş, 2018).

Ampirik çalışmalar, istismar ve suçluluk arasında belirli bulgular tespit etmiştir. Hem fiziksel hem de duygusal kötü muamelenin (Doerner, 1987), duygusal istismarın (Brown, 1984) ve cinsel istismarın (Burgess ve ark., 1987) daha sonra ortaya çıkan suçlulukla ilişkili olduğu bulunmuştur (akt. Wright ve Wright, 1992: 14). İhmal edilme çocuklarda, fiziksel istismara oranla bilişsel işlevleri ve akademik başarı oranını daha çok etkilemektedir (Kathryn, 2002). Negatif ailesel faktörlerin çocuk üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada ebeveynleri tarafından cezalandırılmanın çocuklar üzerindeki en büyük stres kaynağı olduğu saptanmıştır (Tütüncüler ve ark., 2008).

Gluecks (1950) tarafından yapılan araştırma, suçlu insanların ailelerinin diğerlerinden daha az sevecen olduğunu göstermektedir. Suçluların ebeveynlerinin özellikle de babalarının, kendi çocuklarına karşı daha az sevgi dolu ve daha çok reddedici olma eğilimde oldukları görülmüştür (Bandura ve Walters, 1959). Araştırmalarda düşük suç işleme riski ile sevgi (Smith ve Walters, 1978; McCord, 1979; Fox ve ark., 1983; Henggeler ve ark., 1985; Borduin ve ark., 1986; Cernkovick ve Giordano, 1987; Van Voorhis ve ark., 1988), bağlılık (Rodick ve ark., 1986; Campbell, 1987; Tolan, 1987; Johnson, 1987; Tolan ve Lorion, 1988; Tolan, 1988) ve ilgi arasında pozitif korelasyon bulunmuştur (Wright ve Wright, 1992: 15-16).

McCord tarafından (1983) erkek çocuklar ile aile etkileşimlerinin konu alındığı bir çalışmada katılımcılar; ebeveynleri tarafından gerçekten sevilen, sıklıkla fiziksel

istismara maruz kalan, ihmal ve az etkileşime sahip olan ve sıklıkla öfke ile reddedilen olarak dört farklı gruba ayrılmıştır. Araştırma sonucunda terk edilen ve ihmal edilen çocukların %50'sinin ciddi suçlar işlediği ve ebeveyn reddinin fiziksel istismardan daha fazla çocuk suçluluğunu etkilediği görülmüştür (akt. Wright ve Wright, 1992: 15). Ebeveyn reddi ile ilgili bir çalışma, ebeveynlerden herhangi birinin şefkatli tutumunun, diğer ebeveynin reddine karşı çocuğu davranış bozukluğu geliştirmekten koruduğunu bulmuştur (Minty, 1998).

3.2.4. Ebeveyn Madde Kullanımı

Duygu durum, algılama, biliş ve beynin yapısal işlevlerinde yaptığı değişikliklerle kötüye kullanım ve bağımlılığa neden olma özelliği bulunan ve farklı yollar ile alınabilen kimyasallara ''madde'' denilmektedir. Kullanımı yasal olan maddenin zararlı boyutta alınması veya yasal olmayan maddenin tüketilmesi ise ''madde kötüye kullanımını'' olarak adlandırılmaktadır. Amacı dışında kullanılan bir maddenin o maddeye karşı geliştirilen toleransa bağlı olarak gün geçtikçe artan miktarda tüketilmesi, madde alımının kişinin günlük işlevlerinde sorun yaratmasına rağmen kullanımına devam edilmesi ve madde kullanım miktarındaki azalmanın kişide yoksunluk belirtileri ortaya çıkarması durumuna ''bağımlılık'' adı verilmektedir (Arabacı, 2017).

Suç işlemiş bireylere sahip ailelerin özellikleri arasında sıklıkla alkol kullanımı görülmektedir. Kişiye ve eşyaya karşı saldırı, cinsel teşhircilik, çocuklara cinsel taciz, kıskançlık cinayeti gibi suçları kronik olarak alkol kötüye kullanımı olanların işlediği görülmüştür (Demirbaş, 2009: 128). Uyuşturucu madde bağımlılığında Türkiye'de yatarak tedavi görenlerin uyuşturucuyu ilk kullanım yaşı 15-19 (%36) aralığındadır (EGM, 2019: 66). Madde kullanan kişilerin uyuşturucuyu ilk temin şekli arkadaş/ arkadaş çevresi (%72) olurken, en sık kullandığı yer ise kendi evi (%41) olmaktadır. Kendi evinde uyuşturucu kullananların %83'ü eş, çocuk, anne, baba, kardeşten bir ya da birkaçı ile aynı evi paylaşmaktadır (EGM, 2019: 97).

Suça sürüklenen çocuklarda ebeveynlerinin alkol ve madde kullanımı, çocuklardaki suç davranışıyla ilişkili bulunmuştur (Keller ve ark., 2002). Uyuşturucu kullanan gençlerin aile öykülerinde de uyuşturucu bulunmaktadır (Yavuzer, 1998).

Yapılan araştırmalar madde kullanımının (Simoes ve ark., 2008) çocuk suçluluğunun yordayıcısı olduğunu, alkol kullanımının (Ford, 2005) ise çocuk suçluluğunun önemli bir risk faktörü olduğunu ve suç davranışının sürmesine olanak sağladığını göstermektedir. Benzer şekilde uyuşturucu madde kullanımı ile aile içinde görülen şiddet türü arasında da anlamlı ilişkiler keşfedilmiştir. Ailesi tarafından dövülen çocukların beklenenden daha çok uyuşturucu madde kullandıkları sonucuna görülmektedir (İçli, 2009: 141-142). Araştırmalarda uyuşturucu kullanımı ile çocuk istismarı ve aile işlev bozukluğu arasında yine kuvvetli bir ilişki bulunmuştur (Tapper, 1993).

3.2.5. Ebeveyn Suçluluğu

Çalışmalar suçlu anne ya da babaya sahip olmanın suç işleme ihtimalini artırdığını göstermektedir (Gluecks, 1950; Johnson, 1979; Osborn and West, 1978; McCord, 1979; akt. Wright ve Wright, 1992: 20). Ebeveynlerinde suç davranışı bulunan çocukların suç işleme riski daha fazladır (Keller ve ark., 2002). Ülkemizde Karataş ve arkadaşlarının (2020) yaptığı bir çalışmada çocukların %92'sinin en az bir suç kaydının olduğu; annelerinin %33'ünde, babalarının %47'sinde ve kardeşlerinin %34'ünde suç öyküsünün olduğu görülmüştür.

West ve Farrington tarafından çocuk suçluluğu ve ebeveyn suçluluğu arasında erkekler üzerinde boylamsal olarak yürütülen bir çalışmanın sonuçlarına göre suçlu babaların suçlu çocuklar yetiştirdikleri ve suçluluğun gelecek nesillere aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır (akt. Wright ve Wright, 1992: 19-20). Suçlu ebeveynlerin çocukları suça açıkça teşvik etmedikleri ancak ailenin sosyal kontrol mekanizmasını zayıflattığı ve bu durumun suçu artırdığı görülmüştür. Çocuğun içinde yaşadığı ortamın özellikleri, gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığı, ailenin iletişimi, aile yapısı, ebeveyn tutumu, madde kullanımı, suç öyküsü ve çocuklarına yönelik davranış ve tutumlarının çocuk suçluluğu ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Aile ile ilişkili bütün bu faktörlerden yola çıkarak çocuk suçluluğu ile ilişkili bir değerlendirme yapıldığında; öncelikle çocuk için ebeveynlerinden birinin olmayışının ya da her iki ebeveyne sahip olsa da aralarında çatışmalı bir iletişim bulunmasının suç davranışının ortaya çıkmasında etkili olabileceği gözlenmektedir.

DeGarmo ve Forgatch'ın (2005) araştırması ebeveyn eksikliği durumunda diğer ebeveynin iletişim şekli değiştirildiğinde suç davranışının önüne geçilebileceğini göstermiştir. Suç davranışının gelişimini önlemek için 238 yeni boşanmış anne ve oğullarıyla 36 ay süren deneysel çalışma yapılmıştır. Çalışmada, çocuklara doğrudan bir müdahale yapılmadan annenin ebeveyn eğitimine odaklanılmış (disipline etme, olumlu iletişim, beceri teşviki ve izleme) ve çocuk suçluluğu üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığına bakılmıştır. Sonuçlar, deney grubundaki erkek çocukların daha az sapkın akran bağımlılığı gösterdiğini ve ebeveyn eğitiminin suçluluğu azalttığını göstermiştir (DeGarmo ve Forgatch, 2005).

Çocuk suçluluğunun önlenebilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için aile ile ilgili değişkenlere odaklanmak gerekmektedir. Aile ile ilgili olumsuz durumları azaltmak çocuk suçluluğunu azaltabilir (Ereş, 2019). Özellikle ailenin ekonomik imkânlarının iyileştirilmesi, refah düzeyinin yükseltilmesi, eğitim ve sosyal içerikli yardımların sunulması bu konuda istendik başarılarının oluşumuna yardımcı olacaktır (Attar, 2010: 113-122).

Karşılıklı sevgi ve saygı bulunan aile yapılarında zorluklarla baş etmek ve problemlere çözüm bulmak daha kolay olmakla birlikte çocukların sağlıklı yetişmesi sonucunda çocukta istenmeyen davranışların oluşumu diğer çocuklara oranla daha az olmakta ve suça yönelimleri daha az görülmektedir (Demirbaş, 2009:178).

Şekil 9: Çocuk Suçluluğunu Tetikleyen Faktörler

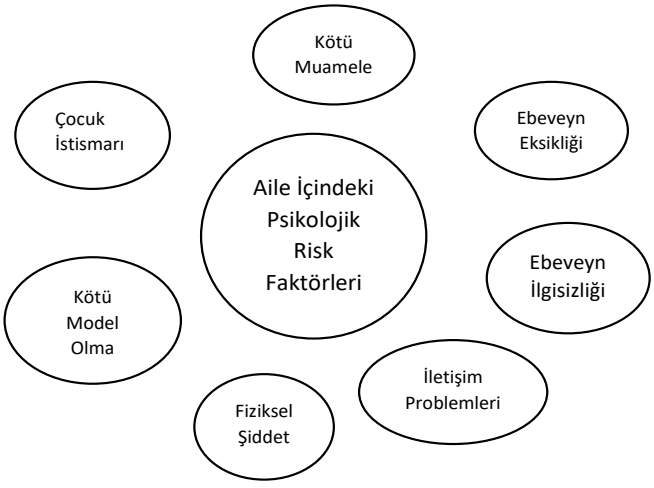

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE OKUL

Victor Hugo'nun meşhur "Bir okulun yapılması, bir hapishanenin kapanması demektir." Sözü aslında bize eğitimin suç üzerinde çok önemli etkileri olduğuna işaret etmektedir (Demiray, 2018: 77). Okul, toplumda ortalama bir birey için gerekli olan eğitimi çocuğa ulaştırmamış ise bu eksiklik çocuğun başarısını, çevreye uyumunu ve ruhsal sorunlarını tetikleyebilmektedir (Ereş, 2009; Demiray, 2018: 77-78).

Birey psikolojik, sosyolojik ve ekonomik beklentilerini yasal yollarla gideremediğinde, yasal olmayan yollar ile gidermeye yönelecektir. Bu durumun kişiye sağlayacağı bireysel kazanç ve sosyal normlar bu yollara başvurmasını belirleyecektir (Bayındır ve ark., 2007). Eğitimle birlikte birey, gideremediği psikolojik, sosyolojik ve ekonomik isteklerine daha akılcı ve sağduyulu çözümler üreterek ulaşabilmektedir. Bireyin istekleri akılcı çözüm yollarına baskın geldiğinde ise suça yönelebilmektedir (Ereş, 2009).

Bu bölümde okulun çocuk suçluluğunu nasıl önleyebileceği konusu çocuğun devamsızlığı, okul ortamı, akademik başarısı, arkadaş ilişkileri ve alkol madde kullanımı gibi olgular temelinde tartışılacaktır.

3.3.1. Okula Devam ve Okul Ortamı

Suç ve okul ilişkisine odaklanan sosyolojik kuramlardan olan sosyal kontrol kuramına göre toplumsallaşma yolunda mevcut değerlere olan bağlılık, belirli kurumlar yoluyla gelişmektedir. Çocuklarda bu bağlılığı gerçekleştirecek kurumlardan biri de okuldur. Çocuğun okula olan bağlılığındaki artış, toplumsal kurallara uyumunu artıracak ya da norma uymayan davranışlarının azalmasını sağlayacaktır (Demiray, 2018: 79). Sosyal kontrol teorisi, yaşadığı çevreye bağlı ve kurallara saygılı olan çocukların, çevreleriyle kurdukları bu bağlılık ilişkisine dayanarak suç içeren davranışları göstermeyeceklerini savunur (Balci, 2011: 42-43).

Avrupa'da yaşayan erkek ve kız çocuklarının suça ilk başvurma yaşının sıklıkla 14 olduğu görülmüştür (Barberet ve ark., 2004: 63; Junger-Tas ve ark., 2010). Türkiye'de yapılan araştırmalarda suça ilk başvurma yaşının 11 yaş ve altına kadar

inebildiği, 15-17 yaş aralığında ise suça başvurmanın sıklaştığı görülmektedir (İçli, 2009: 66; Küçükyılmaz, 2018: 64; Uzun, 2015: 83).

FBI'a bağlı olay temelli raporlama sisteminde 2001 yılları içinde bildirilen suçlara bakıldığında çocuklar tarafından işlenen şiddet suçlarının saat 15.00 ve 16.00 arasında zirveye ulaştığı, suçların %20'sinin okul günlerinde 15.00 ve 19.00 arasında meydana geldiği görülmüştür (Snyder ve Sickmund, 2006: 85-86). Destekleyecek bulgular ülkemizde yapılan bir araştırmada da gözlenmektedir. Çocukların %70'i ilk suçunu sokakta işlemiştir (İçli, 2009: 66-67). Okulun çocuğun suç işlemesinde koruyucu bir etkisi olduğu gözlenmektedir. Sokakta geçirilen zamanın kısalması suç işlenmesini önleyebilmektedir.

Ankara'da emniyete getirilen olgular üzerine yapılan araştırmada okulla ilişkili değişkenlere bakıldığında; %16'sının sınıf tekrarına düştüğü; %10'unun okula düzenli devam etmediği ve devam etmekte olan çocukların %10'unun istekli olmadığı tespit edilmiştir (Karataş ve ark., 2020). Birçok çalışmada okulu sevmeyen çocukların suça sürüklendiği tespit edilmiştir (Hirschi, 1969; Thomas ve Hyman, 1978; Peterson, 1974; Braithwaite, 1989). Çocuğun okul ortamını olumlu olarak algılaması okul başarısını artıran bir faktördür (Skiba ve ark., 2014). Çocuğun okula olan bağlılığı suçluluğun önüne geçilebilmesi açısından önemlidir. Okula bağlılığı artıracak etkili stratejiler geliştirmek, çocuğun suç işlemesini önlemenin yanında topluma uyumunu da kolaylaştıracak etkiler yaratacaktır.

3.3.2. Arkadaşlık İlişkileri ve Zararlı Alışkanlıklar

Aileden sonra toplumsallaştırma işlevi gören diğer önemli bir kurum okuldur. Çocuğun davranışlarını etkileyerek yeni beceriler kazandırmaya çalışan okul; çocuğun arkadaşlık, saygı, güven ve olumlu benlik algısı geliştirmesine yardımcı olur (Arabacı ve Taş, 2017; Erbay ve Gülüm, 2018; Bülbül ve Doğan, 2016).

Okulun çocuğun suça sürüklenmesini önlemede kuvvetli etkileri olduğu gibi kimi çocuk içinse suç davranışlarına uygun ortam sağlayabilmektedir (akt. Güler, 2017). Özellikle iyi bir aile ortamında büyümeyen çocuklar suç davranışlarına okul ortamında yönelmektedir. Öğrencilerin paralarına el koyma, onları tehdit etme gibi zorbalıklarla başlayan eylemler okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve aileler

tarafından görmezden gelinirse şiddete, adam öldürmeye ve yaralamaya kadar uzanabilmektedir (Demirbaş, 2009: 183).

Çocuğun ergenlik dönemine geçişinde sosyal ve psikolojik destek sağlayan akran gruplarının etkisi artıkça, ebeveynlerin ergenler üzerindeki etkisi azalmaktadır. Hollanda'da yapılan bir araştırmaya göre çocukların %43'ünün iki ya da üç kişi ile, %49'unun ise üç ya da daha çok kişi ile suç davranışı gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Hırsızlık, uyuşturucu tacirliği, şiddet ve saldırı ile tehdit gibi ciddi suçları işlediklerini bildiren çocukların %70'i, bu suçu üç ya da daha fazla kişilik çocuk grubuyla işlemiştir (Junger-Tas, 2010: 20).

Yakın arkadaşlık ilişkileri kuramayan ve kendisini dışlanmış ve yalnız hisseden çocuklar, suça sürüklenme nedeni olarak birinci sırada arkadaşlık ilişkilerini göstermektedirler (Güleş ve ark., 2016: 106). Çocukların arkadaş gruplarında suç öyküsü bulunması, çocuk suçluluğunu artıran bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Karataş ve ark., 2020; Öğel, 2014: 30). Arkadaşlık ilişkisinin niteliği, çocuğu suça sürükleyebileceği gibi suçu önleyici de olabilir. Arkadaş grubunda suç geçmişi olanların varlığı ve çocuğun gruba aidiyet kazanmak için riskli davranışlarda bulunması, suça sürüklenmeye sebep olabilmektedir. Genç ve ergenlerde madde kullanma ile ilişkili bulunan davranışlar; şiddete başvurma, silah taşıma, evi terk etme, erken yaşta cinsel ilişkiye girme, okul başarısızlığı ve kendine zarar verme bunlardan birkaçıdır. Madde kullanımı ve çocuk suçluluğu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda madde kullanımın suçun yordayıcısı olduğu görülmektedir (Arabacı ve ark.., 2017).

Her yıl yaklaşık 50.000 öğrenci ile anket yoluyla veri toplayan "Monitoring the Future (MTF)" ABD'de yaşayan ortaokul öğrencilerinin uyuşturucu, alkol ve sigara kullanım oranlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda en çok kullanılan yasadışı uyuşturucu esrar olurken tüm katılımcıların %51'inin en az bir kez yasadışı uyuşturucu denedikleri, alkol ve tütün tüketiminin ise her sınıf düzeyinde yaygın olduğu tespit edilmiştir (Snyder ve Sickmund, 2006: 75-76). Hollanda, İngiltere ve İspanya örnekleminin yer aldığı bir çocuk suçluluğu çalışmasında ise 14 yaşındaki çocukların %5'ine yakınının esrar kullandığı; kız çocukların esrar kullanımının 18 yaşında

azalmaya başlarken erkek çocukların esrar kullanımının 20 yaşına kadar artmaya devam ettiği görülmüştür (Barberet ve ark., 2004: 75-77).

İçli'nin (2009) yaptığı araştırmanın bulgularına göre kaçakçılık ve narkotik suçlarını herhangi bir uyuşturucu madde kullanan çocuklar beklenenden daha fazla işlerken; adam öldürme, yaralama ve darp etme suç türlerini beklenenden daha az işlemişlerdir. Araştırmada adam öldürme, yaralama ve darp etme suçlarını alkol kullanan çocukların beklenenden daha fazla işlediği görülmüştür. Uyuşturucu madde kullanan çocukların ise kullanmayanlara göre beklenenden daha çok cinsel tacize uğradığı görülmüştür (İçli, 2009: 125-136).

Diğer birçok araştırma da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Hem erkek hem de kız çocukları için yetersiz ebeveyn tutumu, alkol kullanımı ve silah taşımanın şiddet davranışlarıyla güçlü bir ilişkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Barberet ve ark., 2004: 65). Crosby ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir çalışmada alkol ve madde kullanımı olan suç işlemiş çocukların %40'ının intihar düşüncesine sahip olduğu ve %25'inin intihar teşebbüsünde bulunduğu belirlenmiştir (Arabacı ve ark., 2017). Uyuşturucu kullanımı hem erkek hem de kız öğrencilerin okuldan kaçma davranışı ile de ilişkili bulunmuştur (Barberet ve ark., 2004: 81).

Tablo 9'a baktığımızda güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen 11 yaş altındaki çocukların en çok kullandığı zararlı madde sigara olmuştur. Güvenlik birimine getirilen çocukların %85'inin sigara, %7'sinin ise alkol tükettiği görülmüştür (TÜİK, 2018). Tablodaki verilere göre çocuklarımızın en çok kullanıldığı zararlı maddenin sigara olması 4207 sayılı yasa ile 18 yaşından küçüklere uygulanan sigara ve tütün satışı yasağının isabetli bir karar olduğunu göstermiş ancak 18 yaşından küçüklere sigara ve tütün satışının yasak olması ve cezasının bulunmasına rağmen suça sürüklenen çocukların bu maddeye ulaştığı görülmüştür.

Tablo 9: İsnat Edilen Suç Türü ve Yaş Grubuna Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Yaş Gruplarına Göre Zararlı Madde Kullanımları

	Yaş Grubu			
	-11	**12- 14**	**15- 17**	**Toplam**
Sigara	137	4 442	25 643	**30 229**
Alkol	1	193	2 088	**2 282**
Esrar	5	161	1 795	**1 961**
Hap	1	57	377	**435**
Eroin	-	28	276	**304**
Uçucu	1	71	216	**288**
Yapıştırıcı	9	32	91	**132**
Bonzai	-	7	81	**88**
Çözücü	1	14	34	**49**
Kokain	-	-	40	**40**

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, (2018).

Madde bağımlılığı tedavisinin suç davranışı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemek üzerine yapılan bir araştırmada tedaviden sonra suç işleme davranışının azaldığı tespit edilmiştir (Bukten ve ark., 2012). Madde kullanan kişi yalnızca suç işlememektedir. Bazı durumlarda suçun mağduru da olabilir. Suçun mağduru olması ise ileri dönemde suça sürüklenme konusunda risk oluşturabilmektedir. Madde kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan zarar yalnızca sağlık sorunları olmakla kalmamakta; bireyin ailesi, çevresi ve toplumu da içine alan hukuki, ekonomik ve sosyal sorunlara sebep olmaktadır (EGM, 2019: 51). Alkol ve madde kullanımı çocukları suça sürükleyen en yaygın zararlı alışkanlık olarak görülmektedir. Özellikle genç jenerasyonu tehdit eden bu problemin önlenmesi ve öncelikli olarak toplumsal sağlık sorunu olarak değerlendirilmesi yarar sağlayacaktır.

3.3.3. Okula Başarısı ve Öğrenme Güçlüğü

Okul başarısızlığının suç işleme eğilimini artırdığı görülmüştür (İçli, 2009: 140-146; Braithwaite, 1989; Demirbaş, 2009). Okul başarısı ve okula yönelik olumlu tutumun ise suçluluk üzerinde azaltıcı etkisinin olduğu araştırma bulguları ile saptanmıştır

(Gullota ve ark., 1998). Örneğin kız çocukların erkeklere oranla okulu daha çok sevmeleri, daha çok ders tekrarı yapmaları ile akademik başarılarının artmasının kız çocuklarının suça sürüklenmesinin güçlü bir önleyicisi olduğu görülmektedir (Barberet ve ark., 2004: 95).

Zekâ seviyesinin düşüklüğü ile suç birbirine bağdaştırılmaya çalışılmıştır. Richard Dugdale (1877), düşük zekâ seviyesini soysuzluk olarak görürken, Goddard genç suçluluğu üzerine yaptığı araştırmada, suçluların normal kişilere göre zekâ seviye oranlarının %25 ile %50 arasında daha düşük olduğunu bulmuştur. Daha sonraki araştırmalarda elde edinilen bulgular bu çalışmayı onaylamamıştır. İşlenen suçun türü ile zekâ seviyeleri arasında ilişki kurulacak olursa; düşük zekâ seviyesine sahip olanların daha çok şiddet suçu işlerken yüksek sosyal zekaya sahip olanların ekonomik, politik ve organizasyon gerektiren suçları işleyebileceği düşünülebilmektedir (Demirbaş, 2009: 125-126).

20.yy'da düşük zekâ seviyesi ve suç ile ilgili ortaya atılan görüşlere göre, suçlularda görülen uyum yeteneğindeki eksiklikler düşük zekâ özelliği ile bağdaştırılmıştır. Zekâ testleri ile suçlular üzerinde yapılan çalışmalar, farklı suç tiplerini işleyen bireylerde farklı zekâ düzeyleri belirlemiştir. Buna göre, sahtekârlık ve hileli suçların failleri yüksek zekâ düzeyi, cinayet gibi suçların failleri ise düşük zekâ düzeyi ile ilişkili bulunmuştur. Düşük zekâ seviyesine sahip olan bireyleri etki altına almanın kolay olması ve bu bireylerin uyum sorunları yaşaması suça yatkınlık göstermelerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca düşük zekâ seviyesi gösteren bireylerin suç işledikten sonra delilleri ortadan kaldırmada gösterdikleri başarısızlık düşük zekâ seviyesi ve suç arasındaki oranları artırmaktadır.

Araştırmalara göre zekâ ve suç arasında tek başına kuvvetli bir organik bağ olduğunu söylemek doğru değildir. Zekânın davranışları tek başına etkilemesi söz konusu değildir. Fakat düşük zekâ seviyesi ile doğan kişilerin öğrenme güçlüğü oranları diğerlerine göre daha fazla olduğu için doğru ve yanlışı ayırt etmekte zorlanacak ve kötü etkilere daha açık hale gelerek suça yönelme olasılıkları yükselecektir (Demirbaş, 2009: 127).

Suçun önlenebilmesinde eğitimin katkısı tartışılmazdır. Okula düzenli olarak devam eden ve eğitim öğretimini aksatmayan çocuğun problemli çevrelerde aktif olup zararlı ilişkiler kurması beklenmemektedir (Bağış, 2019). Suça sürüklenen çocukların

eğitim özelliklerine bakıldığında okul başarısızlığı ve devamsızlığının sık yaşandığı görülmektedir (Demirbaş, 2009: 178; Erbay ve Gülüm, 2018; Balci, 2011: 109-111; İçli, 2009). Benzer şekilde içeriğinde yoğun şiddet bulunan suçların, eğitim profili daha düşük olan çocuklar tarafından işlendiği görülmüştür (Balci, 2011: 75; Öğel, 2014: 9). Suç türleri ve çocuğun eğitim durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında lise öğrencilerinin gasp, dolandırıcılık, yankesicilik suçlarını beklenenden daha az işlediği, kız kaçırma, sarkıntılık, ırza geçme suçlarını ise daha çok işlediği görülmüştür (İçli, 2009: 92).

Özetlemek gerekirse okulda gösterilen akademik başarı düzeyi ile suç arasındaki ilişki kesin bir şekilde ortaya çıkmamış olsa da dolaylı olarak bir risk faktörü olarak yansımaktadır. Akademik yetersizlik okula olan bağlılığı etkileyerek çocuğun okul ortamından uzaklaşmasını, enerjisini sokağa yöneltmesini ve suçlu bireylerle arkadaşlık ilişkisi kurarak kriminal bir kimlik edinmesini kolaylaştırabilmektedir.

3.3.4. Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi

Ögel ve arkadaşları (2006), okullarda suç davranışının belirtileri olduğunu ve bu davranışları erken uyarı işaretleri olarak belirlemenin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu işaretler; içe kapanıklık, izole olma ve yalnızlık, sıklıkla reddedilme, şiddete maruz kalma, alay edilme ve taciz öyküsü, düşük okul başarısı ve okula bağlılık, şiddet içerikli yazı ve resimler, öfke, fevrilik, zorbaca davranışları kontrol edememe, disiplin, şiddet ve saldırgan davranış öyküsü, önyargılı olma, yeniliklere düşük tolerans gösterme, çete üyeliği, alkol ve madde kullanma, yasa dışı olarak silah edinme, diğer çocuklar için yoğun şiddet tehdidi olarak kendini göstermektedir. Çocuklarda erken uyarı işaretleri görüldüğünde etiketlemeden kaçınılmalı, stres ile baş edemeyen çocuğun tepkisi durumsal bağlamda değerlendirilmeli, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları doğru okunmalı, bu ihtiyaçlar şiddet göstergesi olarak algılanmamalı, çocuğun tüm davranışlarının gözlenip doğru yorumlaması gerekmektedir (Öğel ve ark., 2006: 25-28).

Eğitim sisteminin tek amacı çocuğa mesleki ve öğretici bir eğitim vermek olmamalıdır. Bunun yanında verilen eğitimin içeriği çocuğun temel sosyal değerlerine,

içinde yaşadığı kültüre ve kendine ait bir kimlik oluşumuna, ulusal değerler ile evrensel insan haklarına saygıyı içermelidir (Bayındır ve ark., 2007). Okul olası suçluluğu engellemeli; çocukların yeteneklerini geliştirecekleri, özgüven kazanabileceği meslek ya da spor programları geliştirmelidir (Attar, 2010: 123-128; Bülbül ve Doğan, 2016).

Araştırmalarda çocukların suç olaylarına en çok karıştığı yerin sokaklar olduğu görülmektedir (Karataş ve ark., 2020; İçli, 2009; Snyder ve Sickmund, 2006: 85). Sokağın olası tehlikeleri beraberinde getirmesi çocuk suçluluğu için önemli bir etken oluşturuken, gün içinde okulda geçirilen zamanın uzun olması çocukları suçtan uzak tutmaktadır. Okulun amaç ve yöntemleri yetersiz ise suçluluğu azaltıcı işlev göstermeyecektir.

ABD'de "school-to-prison pipeline" olarak isimlendirilen yapı, okul içindeki çocukların başarı olasılığını azaltarak okul disiplin uygulamalarını artıran bir yapıdır. Çocukların eğitimdeki başarısızlığı ve dışlanması ile suçlu sayılması arasındaki nedensel bağlantıya odaklanmaktadır. Çocuğu disipline etme yöntemi olarak kullanılan bu yöntemin çocuğu okuldan uzaklaştırması ve okul ile ilişiğinin kesilmesine neden olması, erken dönemde suçla tanışmasına sebebiyet verebilmektedir (Skiba ve ark., 2014).

Suça sürüklenen çocuklara bakıldığında düşük akademik başarı, düşük eğitim düzeyi, zayıf arkadaşlık ilişkisi ve yüksek okul devamsızlığı göze çarpmaktadır. Eğitim politikasının çocuklara eşit fırsatlar sunması önemlidir. Okulun eğitim politikasındaki hedefleri yalnızca akademik başarı ve meslek sahibi çocuklar yetiştirmek değil; çevreye duyarlı, bilinçli, hukuk kurallarını bilen, önyargılardan arınmış ve kültürel farklılıklara saygılı nesiller yetiştirmek olmalıdır.

Islahevi ya da cezaevinden çıkıp okula geri dönen çocukların rehabilitasyon süreçleri okulda da devam etmelidir. Türkiye'deki okul sistemleri ne yazık ki bu konuda yeterli gözükmemekte, ıslahevi ya da cezaevinden çıkıp okula tekrar dönen öğrenciyi akran çevresi izole etmektedir. Genellikle başarısız olan ve yalnız kalan öğrenci yalnızlaşarak topluma ve okula uyum sağlayamamaktadır.

Çocukların suça sürüklendikleri yer ve saatlerini düşündüğümüzde, okul sonrası aktiviteleri planlanmalı, içerikleri itibariyle çocuklar arasındaki eşitsizliği

azaltıcı ve okulun dışlayıcı etkisinden uzak programlar olmalıdır. Özellikle öğretmenlerin nitelikleri çocukların fiziksel, ahlaki ve duygusal gelişimine katkı sağlamıyor, öğrencinin kültürel duyarlılığını göz ardı ediyor, salt bilgi ağırlıklı bir eğitim sistemi benimsetiyorsa çocuk suçluluğunu önleme ve kontrol etmede başarılı olduğu söylenemez. Öğretmenler öğrencilerin sınıf etkileşimini artırarak akademik başarı düzeylerine katkı sağlamalı, önyargıdan uzak birbirine saygılı sınıflar oluşturmalıdır. Bununla birlikte öğretmenlerin çocukların duygusal ve fiziksel gelişimlerine tek başına katkıda bulunmaları beklenemez. Velilerin de bu süreçte öğretmenlerle iş birliği içinde olmaları ve onlara zorluk çıkarmamaları beklenir. Öğrenmenler aynı zamanda çocuk suçluluğu için bilinçlendirilmeli, üniversite eğitim programlarında buna yönelik dersler almalıdırlar.

Okul çevresini suçtan korumak, güvenli okullar oluşturmak, çocukların okul çevresinde maruz kalabileceği herhangi bir suç riskine karşı güvenlik tedbirleri ile önleyici politikalar gerçekleştirmek; öğrenme ortamının etkililiğini korurken suçu önleyici de olabilmektedir.

3.4. ADALET SİSTEMİ İÇİNDE ÖNLEME VE REHABİLİTASYON

Çocuk hakları sözleşmesine göre devletler geliştirecekleri politikalar ile çocukların gelişimlerini güvenceye alacak, yaşam haklarını ve onurunu zedeleyecek herhangi bir müdahaleden kaçınacaktır. 0-18 yaş arasındaki çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve bu çocuklara yönelik oluşabilecek herhangi bir riskten koruma devletin sorumluluğundadır (Bülbül ve Doğan, 2016).

Çocuklar gelişim döneminde olmaları nedeniyle suç oluşturan eylemin kanuni yaptırımları olduğunun farkına varmayabilir (Fırat ve ark., 2016). Çocuğa uygulanacak ceza ve tedbir kararlarında bireyin içinde bulunduğu koşulların ve özelliklerin mahkeme tarafından dikkate alınması önemlidir (Bülbül ve Doğan, 2016). Çocuklar için ceza adaleti sistemindeki temel amaç, çocukları cezalandırmak ya da kanunlarla caydırıcılığı artırmak değildir. Çocuklar ile suç arasındaki bağlantıyı koparmak ve topluma yeniden kazandırmaktır (Ekinci, 2016: 33). Çocuklara uygulanacak ceza ve tedbir kararlarında amaç çocuğu yeniden eğitmek, tekrar suç

işlemesini önlemek, topluma geri kazandırmak, çocukların suç işlemesini önleyerek toplumu iyileştirmektir (Attar, 2010: 26-28).

3.4.1. Çocuk Ceza/Islah Evleri

Çocuk eğitim evleri ya da ıslah evleri norma aykırı bir davranış işleyerek hüküm giyen çocuklar için oluşturulan bir kurumdur. Bu kurumlarda çocukların psikososyal destek ve mesleki becerilerine yönelik eğitimler verilmektedir (Demiray, 2018: 66). Özellikle kişilik gelişimleri henüz tamamlanmayan çocukların bu merkezlerde alacağı eğitim ve yönlendirme çok önemlidir.

Çocukların Korunması Kanununa göre suça itilen ve korunmaya muhtaç olan çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbirler ön plana çıkarılırken, hapis ve hürriyeti kısıtlayıcı cezalar geri plandadır (Fırat ve ark., 2016). Kanunda korunmaya muhtaç çocuklara değinilse bile işlevsel olarak risk altında bulunan çocuklara yönelik çalışmaların henüz yetersiz kaldığı görülmektedir (Bülbül ve Doğan, 2016). İlgili kurum ve kuruluşların risk altında olan çocuklara yönelik işlevsel politikalar geliştirmesi önemlidir.

Gençlerin cezaevine hapsedilmesindeki amaç tekrar suç işlemelerini önlemektir (Lambie ve Randell, 2013). Araştırmalar çocukları hapsetmenin tekrar suç işleme bakımından önleyici olmadığını ve çocukların antisosyal davranış düzeylerini artırabildiğini göstermektedir (Mendel, 2011; Gatti, Tremblay ve Vitaro, 2009; (Loughran ve ark., 2009; Mulvey, 2011; Lambie ve Randell, 2013). Çocukların kaldıkları tesisler kalabalıklaştıkça operasyonel işleyişlerinde düşüş meydana gelmektedir. Tesislerde kalan gençlerin birçoğunda madde bağımlılığı, ruh sağlığı problemleri ve intihar riskleri olduğu görülmüştür. Kurum içi ruh sağlığı uzmanları tarafından bu gençlerin değerlendirilmeye tutulduğu, ihtiyaçlarının belirlenmeye çalışıldığı ve kurum içinde ruh sağlığı uzmanı bulunan tesislerin tedavi planı oluşturduğu bildirilmiştir. Tesisler büyüdükçe ruh sağlığı uzmanı tarafından değerlendirilmiş olma oranı azalmaktadır (Snyder ve Sickmund, 2006: 225-227).

Araştırmalar genç suçluları hapishanede tutmanın olumsuz etkilerinin olabileceğine işaret etmeketedir. Hapishanelerin genç suçlular için uygun rehabilitasyon ortamını yaratmadığı, gelişimsel gereksinimleri karşılamadığı, negatif

davranışlar ve ruhsal sağlık sorunları ortaya çıkardığı görülmüştür (Lambie ve Randell, 2013). Örneğin yurt dışında çocuk ıslah tesislerinde 2004 yılında gerçekleştirilen bir cinsel şiddet görülme sıklığı ve yaygınlığı araştırması sonucuna göre 2831 cinsel şiddet vakası bildirilmiş ve bunların %30'u kanıtlanmıştır. Devlet tarafından işletilen gençlik tesislerinde cinsel şiddet iddialarının %25'i, özel tesislerdekinin ise %32'si doğrulanmıştır (Snyder ve Sickmund, 2006: 229- 231).

Literatüre bakıldığında cezaevi ortamının en olumsuz sonuçlarından biri; suçlu olmayan ve toplum yanlısı yaşıtlarıyla temaslarının azalırken antisosyal akranları ile temaslarının artmasıdır. (Gatti, Tremblay ve Vitaro, 2009). Little (2006) yaptığı araştırmada, yetişkin ve çocuk cezaevlerinde kalan çocuk suçluların, hapsedilmeyen çocuk suçlulara göre antisosyal akranlarından daha hızlı etkilendikleri görülmüştür. Bununla birlikte yetişkin tesislerinde hapsedilen çocukların yaşıtlarıyla uyumlu psikososyal becerileri geliştiremedikleri, zihinsel sağlık, öğrenme ve davranış problemleri geliştirdikleri ve hapsedilme sonrası topluma uyum sorunları yaşadıkları belirlenmiştir (Lambie ve Randell, 2013).

ABD'de çocukların yerleştirildikleri güvenlik tesisleri, yetişkin tutukevleri gibi kalın ve yüksek duvarlar, çitler ve gözetleme donanımları yerine personel güvenliğine dayalı olarak gençlerin sayımını, sınıflandırılmasını ve ayrılmasını hedeflemiş; çocukları en az kısıtlayıcı ortama yerleştirmeyi ilke edinmiştir (Snyder ve Sickmund, 2006: 220). ABD'de yasaya göre suç işlediği iddia edilen ya da suça sürüklenen çocukların yetişkin hükümlülerle temas edebileceği yerlerden alıkonulması mümkün değildir. Ancak yetişkin mahkumlar ile çocuklar arasında görüntü ve sesi engelleyebilecek tesisler mevcut ise çocukların bu tesislerde cezasını tamamlamasına izin verilir (Snyder ve Sickmund, 2006: 236).

İspanya ve Portekiz'deki toplumla iç içe ve küçük olan açık ceza infaz kurumlarının çocuk rehabilitasyonunu ve topluma uyumu artırma ve suç tekrarını en iyi önleme oranlarına sahip olduğu görülmüştür. Türkiye'de firara karşı engel bulundurmayan denetimin ve güvenliğin kurumdaki iç güvenlik ekipleri tarafından sağlandığı, çocuk hükümlülerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü çocuk eğitim evleri bu ülkelerdeki anlayışa en yakın sistemdir (Moore, 2014: 57).

Genç suçluların hapsedilmesi toplumu koruma amacı taşıyor olmasına karşın araştırmalar bunun hem devlete yüklediği ekonomik maliyet hem de genç çocuklar üzerinde istenmeyen sonuçlar çıkarması nedeniyle etkili bir yöntem olmadığını göstermektedir. Genç suçluların ıslah edilmesi için toplum temelli uygulamaların cezaevine hapsedilmekten daha iyi sonuç verdiği görülmektedir (Lambie ve Randell, 2013). Araştırmalarda çocukları cezaevi benzeri kapalı ortamlarda daha uzun süre hapsetmenin suç tekrarını önlemeyi azaltmadığı, gençleri toplum içinde rehabilite etmenin ise ciddi suç işleyen çocukların tekrar suça karışmasını önleme üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Mulvey, 2011).

Ülkeler gençleri suçtan caydırmak için genellikle yetişkinler için kullandıkları hapsetme yöntemini kullanmaktadır. Araştırmalar çocuklar için bu yöntemin etkili olmadığına, devlete ağır maliyet getirdiğine, cezaevi alt kültürünü oluşturduğuna, istenmeyen davranışlar geliştirdiğine ve ilave toplumsal sorunlar yarattığına işaret etmektedir. Hapsetme cezasının yerine toplum içinde rehabilitasyonun sağlanacağı alternatiflerin mümkün olduğunca daha fazla kulanılması, çocuklar için daha koruyucu olacaktır.

3.4.2. Toplum Temelli Uygulama: Denetimli Serbestlik

Ülkemiz onarıcı adalet sistemi uygulamaları bakımından gelişim göstermekte ve toplum temelli uygulamaları yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Toplum temelli ceza adaleti sistemi olan denetimli serbestlik, çocuklar için de uygulanmaktadır. Denetimli serbestlik hukuk ve psikososyal konularda ihtiyaç duyduğu rehberlik hizmetini veren ve şüpheli, sanık ve hükümlü kişilerin hürriyetini kısıtlamadan toplum içinde ıslah olmasını sağlayan bir ceza adalet anlayışıdır. Toplumun içinde hükümlüleri rehabilite etmeyi planlayan denetimli serbestlik sistemi, suçu ortaya çıkaran davranışları değiştirerek suçun tekrarlanmasını önlemeyi ve toplumu suçtan korumayı planlamaktadır (Yavuz, 2012). Ülkemizde denetimli serbestlikten yararlanan çocuk oranı yetişkinlerin %5'i kadardır (Karataş, 2015).

Ülkemizde uygulanan denetimli serbestliğin amacı;

- Suçlunun ve suçtan zarar gören mağdurun topluma entegrasyonu,
- Suç işleyenlerin tekrar suç işlemesini önleme,

- Kamu güvenliğini sağlamadır (www.cte.adalet.gov.tr).

Denetimli serbestlik sisteminde genç ve çocuklara yönelik eğitim ve iyileştirme çalışmaları, çocuk ve gençlerin tespit edilen ihtiyaç ve risklerine uygun olarak seçilmektedir. Eğitim almış uzmanlar tarafından yürütülen çalışmaların içinde boş zaman faaliyetleri, bireysel görüşme ve grup çalışmaları yer almaktadır. Denetimli serbestliğin çocuk hizmetleri faaliyetleri şu şekildedir:

- Suça sürüklenen çocukların tekrar suç işlemesini önlemek ve topluma kazandırmak için koruyucu hizmetleri ve etkinliklerin, denetimli serbestlik amaçlarına uygun politikalarla işlerliğini sağlamak,
- Çocuklara ilişkin denetimli serbestlik politikalarını belirlemek, geliştirilen müdahale programı uygulamalarının takibi ve denetimini yapmak,
- İnfaz kurumundan salıverilen çocukların ihtiyaçlarının belirlenerek topluma uyumunu sağlayacak destek çalışmalarının yürütülmesi için bilgilendirme sağlamaktır (www.cte.adalet.gov.tr).

İngiltere, Galler ve Hollanda'da çocuklar denetimli serbestlik sistemine girdiğinde her çocuğa bir memurun atandığı ve bu memurun sürecin başından sonuna kadar aynı çocuğa yardımcı olduğu, düzenli takibini yaptığı, uygulanacak yaptırım ve güvenlik önlemlerinde çocuğa rehberlik ettiği görülmüştür. Türkiye'deki uygulamada ise çocuk denetimli serbestlik birimine dâhil olduğunda her aşamada farklı bir rehberle süreci yönetilmektedir. Diğer ülkelerdeki gibi çocuğa rehberlik sağlayacak tek bir kişinin olması ve süreci birlikte yönetmeleri, daha fazla yarar sağlayabilir (Moore, 2014: 57).

Suça sürüklenen çocuklara ilişkin hazırlanan sosyal inceleme raporlarında; 602 çocuk için yararlı olacağı düşünülmesine rağmen hâkimin yalnızca %10'u için tedbir kararı verdiği görülmüştür (Saruç ve Kayma Güneş, 2014). Mahkeme kararları ile suça sürüklenen çocukların koruyucu ve destekleyici önlemler alınarak takip edilmesi, bu suçların tekrarlanma olasılığını azaltabilir. Kanunda yer alan koruyucu ve destekleyici önlemleri genişletmek ve pedagojik bir formda geliştirmek, çocuk suçluluğunun önlenmesini sağlayabilir, tekrarlanma olasılığını düşürebilir, çocukların yeniden topluma başarılı ve sağlıklı bir şekilde uyum sağlaması sürecini destekleyebilir. Çocuklara ilişkin ceza yaptırımları belirlenirken sosyal inceleme raporlarına dayanılması, çocuklar açısından daha yararlı olacaktır.

Yine farklı bir uygulama örneği olarak; Türkiye'de denetimli serbestlik uygulaması çocuğun eylemleri adli makamlara çıktıktan sonra devreye girerken İngiltere'de yürütülen denetimli serbestlik uygulamasında okullarda riskli davranışları ya da uyum problemleri gözlenen çocukların denetimli serbestlik sistemine daha suç işemeden dâhil edilmesidir. Bu sayede suç oluşmadan çocuğa yönelik rehabilitasyon başlamaktadır (Adalet Bakanlığı, 2009: 15). Ülkemizde çocuklara sunulan denetimli serbestlik modeli yetişkinlerin yararlandığı sistemin çocuklar üzerinde uygulanması şeklinde gerçekleşmektedir. Çocukların gelişim özellikleri görmezden gelinerek uygulanan sistemlerin başarılı olasılığı önemli ise ölçüde azalmaktadır (Karataş, 2015).

Özetle, adalet sistemi içinde çocuk suçluluğunu önlemek ve rehabilitasyonu için aşağıdaki hususlara dikkat etmek fayda sağlayacaktır:

- Uzman sayısını artırmak, her çocuğa süreci başından sonuna kadar yönetebilmesi için bir uzman atamak,
- Sosyal inceleme raporlarının mahkemelerde karar vericilerin takdirindeki etkisinin artırılması,
- Değerlendirme, planlama ve raporlandırma sürecinin bütüncül olarak tek bir sistem üzerinde yürütülmesi, farklı makamlarda sürecin tekrarlanmasının önüne geçilmesi,
- İnfaz sistemi içindeki kurumların toplumla bağlantısının koparılmaması, toplumun içinde yer alması,
- Hükümlülük ya da tutukluluk halleri sona erdikten sonra da takiplerinin her bireye özgü belirlenecek süreler içinde devam etmesi ve ihtiyaçlarının belirlenerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

3.5. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE SOSYAL POLİTİKALAR

3.5.1. Türkiye'de Çocuk Suçluluğunu Önleme Programları

Ülkemizde çocuk suçluluğunu önleme programları genellikle Bakanlıkların iş birliği ile yürütülmektedir. Aşağıda kamu gücü tarafından suça sürüklenen çocuklarla ilgili yürütülen programlara ve çocuk merkezlerine ait temel bilgilere yer verilmiştir.

Çocuk Koruma Merkezleri

Tanı, müdahale, korunma ve izleme sağlanan korunmaya ya da suça sürüklenen çocuklara yönelik merkezlerdir. Merkezlerde çocukların ihmal ve istismardan korunmaları sağlanırken onlarla ilgili uygulama ve araştırmalar yürütülür. Multidisipliner olarak Aile Bakanlığı, Emniyet Teşkilatı, Adalet Bakanlığı ile iş birliği halinde çocuğun yüksek yararını korumak için çalışmaktadır (Dağlı, 2016: 92-94).

Çocuk Destek Merkezleri

Bu merkezlerin hedef kitlesi suça sürüklenen, suçtan mağdur olan, madde kullanan ve sokakta yaşayan risk altında bulunan çocuklardır. Merkezlerde çocukların fiziksel, duygusal, gelişimsel ve psikolojik ihtiyaçları belirlenerek çocuğun topluma uyumunu ve rehabilitasyonunu sağlamak amaçlanmaktadır. Çocukların riskli davranışları uzmanlar tarafından analiz edilerek gereken bireysel müdahale planı hazırlanmaktadır.

Merkezden yararlanan çocukların kişilik gelişimlerini etkileyen travmatik yaşantılarla başa çıkmasını sağlamak amacıyla beceri edinme, suça neden olan davranışı değiştirme ve bağımlılık tedavisi programları uygulanmakta, bu yolla çocuğun ailenin yanında rehabilite edilmesi amacı güdülmektedir. Ailenin yanına döndürülemeyen çocuklar ise farklı koruyucu sosyal hizmet modellerine dâhil edilmektedir (Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu, 2017)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çocuklara yönelik yürüttüğü önleyici ve koruyucu faaliyetleri arasında dijital ve görsel yayın kaynaklarındaki risklerin tespiti ve ortadan kaldırılması kapsamında *Sosyal Medya Çalışma Grubu*, 2019 yılına kadar 158 içeriğe müdahale etmiş; "*Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar*" projesi kapsamında çocukların ruhsal ve sosyal gelişimlerini desteklemek için fiziksel, sosyal

ve kültürel yaşam alanları inşa edilerek 147.495 çocuk ve 17.481 aileye ulaşılmış; çocukların gelişim düzeylerine uygun ailelere rehber olarak 960 kitap incelenmiş ve genel müdürlüğün internet sayfasından paylaşılmış; farklı bakanlıklar bünyesinde çocuklarla çalışan 25.459 personele çocukların ihmal ve istismardan korunması ve çocuklarla iletişim becerileri konularında eğitim verilmiş; yatılı çocuk kuruluşlarında hizmet veren personel ve bakanlığın sağladığı destek hizmetlerinden yararlanan ailelerden oluşan 49.049 kişiye mahremiyet konulu eğitim verilmiştir (www.ailevecalisma.gov.tr).

ANKA Çocuk Destek Programı

Suça sürüklenen, suçtan mağdur olan ve sokakta yaşayan çocuklara ve ailelerine yönelik psikososyal destek veren bir programdır. Avrupa Birliği ve UNICEF tarafından desteklenmektedir. Çocuklardaki davranış bozukluğu, olumsuz iletişim becerileri gibi sorunları çözmeyi hedeflerken ailelere yönelik çocuklarla doğru iletişim kurma ve sürdürme, çocuğun farklılıklarına ve ihtiyaçlarına yönelik farkındalık kazandırma, riskli davranışlarını tanıma ve kriz durumlarıyla baş etme eğitimleri verilerek sağaltım sürecinin gerçekleşmesi hedeflenmektedir (www.ailevecalisma.gov.tr).

Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP)

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yürütücülüğü ile devam eden program risk altındaki çocukları belirleyerek toplumsal uyumlarını artırmak amacıyla kültürel, sportif ve meslek edindirme faaliyetleri ile çocukların bilgi ve becerilerini artırmak, onlara araştırma becerisi kazandırmak ve olası suç ortamlarından uzak tutmak amacıyla bütçesi Kalkınma Bakanlığı tarafından karşılanan 2017-2021 yılları arasında uygulanacak programdır (www.tobb.org.tr/).

Güvenli Okul/Güvenli Eğitim Projesi

Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan "Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin İş

birliği Protokolüne" göre hazırlanan proje; çocukların okul ve ev arasındaki mesafede suçtan mağdur olmalarını, olası şiddet olaylarına dâhil olmalarını, madde bağımlılığını ve sokağın getireceği diğer zararlı etkilerden korunmalarını hedeflenmektedir. Bu projede okullar risk durumlarına göre bölgelere ayrılarak okulun güvenliğini kötü etkileyebilecek iç ve dış faktörler analiz edilerek fiziki ihtiyaçlarına uygun koruyucu ve önleyici tedbirler geliştirilecektir (Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu, 2017).

Ardıç Psiko-Sosyal Destek/Müdahale Programı

Hükümlü ya da tutuklu çocukları tekrar topluma kazandırmak amacıyla geliştirilen program personel, çocuk ve çocuğun ailesine uygulanmaktadır. Dokuz farklı eğitim modülüne sahip olan program sigara, alkol ve madde bağımlılığı, öfke kontrolü, güvenli davranış geliştirme, aile eğitimi, kişilik gelişimi, çocukla doğru iletişim, cinsel istismar gibi konular hakkında eğitimleri içermektedir (www.cte.adalet.gov.tr).

Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)

Hükümlü ya da tutuklu çocuğun ceza infaz kurumuna kabul aşamasında Araştırma Değerlendirme Formu (ARDEF) doldurularak ekonomik, hukuki, psikososyal ve ruhsal ihtiyaçları tespit edilerek uygulanacak bireysel müdahale programları belirlenmektedir. Çocuğun ceza infaz kurumu ya da eğitim evine girdiği andan itibaren hızlı bir şekilde ihtiyaçlarını belirleyerek etkili bir tedavi programını oluşturmak hedeflenmektedir (https://cte.adalet.gov.tr). 2010 yılında uygulanmaya başlayan projeyle ilk üç ay içinde kurumlarda çıkan olay sayısında %82'lik bir azalma kaydedilmiştir (www.ogelk.net).

Çocuklar Güvende Programı

Suça sürüklenen çocukların da dahil olduğu programda sosyal hizmet desteği alan çocukların sayısı 2021 yılı itibariyle 55.700 çocuğa ulaşmıştır. Sosyal Hizmet Merkezleri'ndeki meslek elemanlarının oluşturduğu gruplar tarafından hane ziyaretleri gerçekleştirilerek ailelerin ihtiyaçları belirlenmekte; ihtiyaçların giderilmesi için kamu

kurumlarına yönlendirma yapılarak çocukların olası risk faktörlerinden korunması sağlanmaktadır (www.ailevecalisma.gov.tr).

Uzman Müdahale Ekipleri Uygulaması

Çocuklara yönelik şiddetin ve istismarın önüne geçilmesi için psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, sosyolog ve öğretmenlerden oluşan uzman müdahale ekibi oluşturulmuştur. 2019 yılı itibariyle 315 personel çocuk istismarı, ergenlik, aile ile görüşme yöntemleri, ergenlik problemleri, iletişim becerileri ve benzeri konularda eğitilmiş ve bu konularla ilgili risk grubundaki 5.153 olaya müdahale edilmiştir (www.ailevecalisma.gov.tr).

Kapılar Kapanmasın Projesi

Ceza infaz kurumlarında buluna 21 yaş altındaki çocuklara spor, sanat, sosyal ve kültürel programları dahilinde çocukları suç eğilimlerinden uzaklaştırmak, topluma uyumlarını sağlamak ve sosyal hayata tekrar katılmalarına yardımcı olmak için haftalık olarak eğitimler düzenlenmektedir (www.gsb.gov.tr).

3.5.2. Çocuk Suçluluğun Önlenebilmesi İçin Yapılabilecekler

Önleme programlarının etkinliğinin artırılabilmesi için çocukları risk gruplarına ayırarak öncelikle yüksek riskli olan grupların ihtiyaçlarına uygun koruyucu faktörlerin geliştirilmesi hedeflenmelidir (Öğel, 2014: 75-79). Uygulanan politikaların etkinliği düzenliği aralıklarla değerlendirilmeli ve etkisiz stratejilerin yerini yeni politikalar almalıdır.

Çeşitli alanlarda önleyici çalışmalar yapmak çocuk suçluluğunun ortaya çıkma sıklığını azaltabilir. Çocukların yasal yoldan gelir elde edebilmeleri için mesleki yönden gelişim programların uygulanması, işletmelerin gençlere ekonomik, eğitim ve öğretim fırsatları tanıması gençlerin suç faaliyetlerine katılımını önlemeye yardımcı olur (World Youth Report, 2003: 201).

Aile, çocuğun dünyaya açılan merkezi durumundadır. Çocuğun gelişimini, sosyal iletişimini, kültürel değerlerini ve kişiliğini etkileyen bu kurum yine suça yönelmesine sebep olabilecek faktörler arasında gösterilmektedir (Bülbül ve Doğan, 2016; Güler ve ark., 2018; Fırat ve ark., 2016; Demirbaş, 2019). Aile ve okulda alınacak önlemler gelecekteki genç ve yetişkin suçluluğunu önleyebilecek niteliktedir (Demirbaş, 2019). Çocukların bireysel rehabilitasyonu tek başına yeterli olmadığından suç işleyen çocukların tekrar suç işlemesini önleyebilmek adına aile ve okul müdahaleleri, koruyucu bir kalkan işlevi görebilir. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından ailenin psikososyal yapısını yükseltebilecek politikalar geliştirmelidir. Ailelerin çocuk suçluluğuna ait risk faktörlerine karşı bilinçlendirilmeleri, çocuklarının suça sürüklenmesini azaltabilir.

Suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinin kültürel ve sosyoekonomik düzeylerinin düşük olduğu çeşitli araştırmalarda görülmüştür (Fırat ve ark., 2016; Çakaloz ve ark., 2016; Avcil ve ark., 2018; Eyüboğlu ve ark., 2018; Işık ve ark., 2019). Çocukları suça sürükleyen ailelerde bulunan risk faktörleri şu şekilde sıralanabilir: ayrılmış ebeveyn, ebeveynlerin suça karışma öyküsünün bulunması, ebeveynlerin antisosyal davranışları, ailedeki düşük eğitim düzeyi, düşük sosyoekonomik düzey, ebeveynlerin alkol ve madde kullanımı, psikolojik bozukluklar vb. (Güler, 2017).

Ebeveyn ayrılığı çocuk suçluluğuna neden olan faktörlerden biridir (Sağlam ve ark., 2017). Boşanma sürecinin başlangıcından sonuna kadar ebeveynlere ve aile içindeki çocuklara uzman bir ekip tarafından destek verilmesi, çocukların suça sürüklenme oranını azaltabilir. Bu konuda yetkisi bulunan kamu kurumlarınca sürecin çocuklar ve beveynler adına sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi için düzenli takibin yapılması ve sosyal, psikolojik, duygusal destek ekiplerinin kurulması çocukların suça sürüklenme eğilimini azaltabilir.

ABD'de uygulanan Gençlerde Suç Önleme Programı'nda suç davranışı ve antisosyal davranış tespit edilen yüksek riskli gruba uygulanan aile terapilerinin daha etkili olduğu görülmüştür (Öğel, 2014: 75-79).

Tablo 10: Geliş Nedenlerine Göre Güvenlik Birimlerine Getirilen Çocuklar

	2013	2014	2015	2016	2017
Suça sürüklenme	**115439**	**117 486**	**118 245**	**108 675**	**107 984**
Kabahat işleme	**551**	**697**	**485**	**2 582**	**2 345**
Terk	**42**	**51**	**175**	**249**	**261**
Evden kaçma	**2821**	**3 193**	**3 010**	**2 686**	**2 315**
Buluntu	**1732**	**1 792**	**1 238**	**566**	**512**
Kayıp	**16218**	**18 696**	**17 706**	**11 691**	**11 563**
Mağdur	**121717**	**131 172**	**142 179**	**158 343**	**155 024**
Madde kullanımı	**230**	**219**	**213**	**525**	**293**
Sokakta çalışma	**1574**	**3 267**	**1 538**	**520**	**715**
Sokakta yaşama	**15**	**23**	**19**	**13**	**10**
Kanunsuz çalışma	**19**	**24**	**20**	**31**	**45**
Bilgisine başvurma	**8588**	**10 020**	**13 217**	**41 167**	**46 040**
Okula gönderilmeme	**123**	**108**	**410**	**96**	**29**
Kurumdan kaçma	**1093**	**863**	**1 216**	**1 102**	**1 410**
Diğer	**3409**	**2 803**	**3 542**	**5 189**	**6 696**
Genel Toplam	**273571**	**290414**	**303213**	**333435**	**335242**

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, (2018).

Hayata Yeniden Tutun Projesi ile öncelikle evden kaçan çocukların ailelerindeki sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Projede ailelerin sürekli evden kaçan çocuklarına yaklaşım şekillerindeki hatalar belirlenmiş ve evden kaçan çocuklara ve ailelerine yönelik uzmanlar tarafından danışmanlık hizmeti verilmiş, sosyal ve psikolojik destek sağlanmış ve iletişim odaklı eğitim uygulanmıştır. Bu sayede çocukların tekrarlayan evden kaçma davranışlarının önüne büyük oranda geçilmiştir (Deniz, 2016: 367-371). Tablo 10'a bakıldığında yıllara göre çocuklarda görülen evden kaçma eğilimi azalmaktadır. 2017 yılında güvenlik birimlerine getirilen

çocukların yaklaşık %1'lik kısmı evden kaçma nedeniyle emniyet birimlerine getirilmiştir (TÜİK, 2018).

Çocuğun, bağımlı olduğu ailenin kaynak yetersizliğinden dolayı psikolojik ve fiziksel gelişimini sağlayamama olasılıkları yetkililer tarafından önceden tespit edilebilir. Maddi ve manevi kaynaklara ilişkin eksiklikler giderilirse ortaya çıkacak daha sağlıklı bir aile ortamı, sağlıklı bir toplumun oluşumuna katkı sağlayacaktır.

Çocuk suçluluğunu azaltmada önemli bir yeri olan okul, suça sürüklenme riski olan çocuğun kontrol altında tutulabilmesi için bir etkendir. Çocukta görülen eğitim başarısı düşüklüğü, devamsızlık ve eğitim düzeyinin yetersizliği suça sürüklenmesine neden olacak risklerden bazılarıdır (Wong ve ark., 2010). Bu doğrultuda Bursa'da Risk Takip Formu oluşturularak başlatılan bir pilot uygulamada; okullarda çocuğun suça sürüklenmesini önlemek için şüpheli herhangi bir değişim olduğunda, çocuğa ve ailesine ilgili kişiler tarafından gerekli hizmet sunularak suçluluğun önüne geçilmeye çalışılmıştır (akt. Bülbül ve Doğan, 2016). Okulda davranış problemleri olan çocukların suça iten diğer risk faktörleri taşıyıp taşımadığının okul rehber öğretmeni tarafından belirlenmesi, ailelere ve çocuklara eğitsel programların verilmesi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından riskli çocukların takibinin yapılması çocukları suçtan koruyabilir.

Okula devamsızlığının çocuk suçluluğunu etkileyebileceği düşünülmektedir. Ülkemizde 12 yıla kadar zorunlu eğitimin olmasına rağmen araştırmalarda bütün çocukların okula devam etmediği görülmüştür (Eyüboğlu ve Eyüpoğlu, 2018; İçli, 2009: 146-147). Ülkemizdeki tüm çocukların eğitime katılım sağlaması ve takibinin yapılması bir risk faktörünü daha ortadan kaldırabilir.

Çocuğun devam ettiği okulda ailelere yönelik eğitim, konferans ve toplantı gibi etkinliklerle aileyi bilgilendirmek, yönlendirmek, bilinçlendirmek ve çocuk üzerindeki olumlu etkilerinin artmasına yönelik farkındalık kazandırıcı programlar düzenlemek, çocuk suçluluğunu önleyebilir.

Bunun yanında okullardaki dersler öğrenci merkezli planlanmalı; her öğrencinin bireysel olarak başarılı olabilmesi ve özgüven kazanabilmesi temelinde oluşturulmalıdır. Okulda başarı sağlayan öğrencinin okulla arasındaki bağ kuvvetlenecektir. Başarılı olan çocuğun tehlikeli eylemlere yönelme olasılığı ise

azalacaktır. Benzer şekilde hukuka ve toplumsal kurallara saygılı ve temel insani değerlere sahip olarak çocukların yetiştirilmesi, çevresel uyarıcılar tarafından ortaya çıkan psikolojik dürtülerin suç eylemlerine dönüşmesini önleyebilmektedir. İyi ve kötünün ayrımını yapan ve adaletin varlığını gösterecek nitelikte yazılmış çocuk masalları, toplumsal inançlar ve ceza tehdidinin etkisi kuvvetlendirecek ve psikolojik olarak kişinin suçtan uzak durma olasılığını artırabilecektir (Demirbaş, 2019).

Ülkemizde eğitimin on iki yıl zorunlu olması çocukları izleme şansı sağlamaktadır. Dezavantajlı bölgelerde bulunan okullarda çalışan öğretmenler, risk faktörü bulunan çocukları kolaylıkla tespit edebilirler. Bu doğrultuda risk faktörlerine sahip olan çocuk ve ailelerin sorunlarının araştırılmasının ardından onlara uygun hizmetlerin sunulması için gerekli birimlere yönlendirilmeleri sağlanabilir. Nitekim suç işleme riski bulunan, eğitim olanağı kısıtlı çocuklar ve ekonomik güçlük yaşayan ailelerin çocukları belirlenerek 450 çocuğa müzik ve enstrüman eğitimi verilmiş, eğitim sonucunda çocukların riskli davranışlar sergileme eğilimlerinin azaldığı görülmüştür (Deniz, 2016: 367-371).

Sokakta yaşayan çocuklar suça sürüklenme ihtimali en kuvvetli olan bireylerdir (İçli, 2009: 11). Evsizlik, kolay uyuşturucu madde bulabilme, ebeveyn yoksunluğu, psikolojik sorunlar ve benzeri birçok etken çocukların suç işlemesini kolaylaştırıcı etki yaratmaktadır (Bülbül ve Doğan, 2016). Tablo 10'daki verilere baktığımızda 2017 yılında toplamda 725 çocuk sokakta yaşama ve sokakta çalışma nedeniyle güvenlik birimlerine getirilmiştir (TÜİK, 2018). Çocukların tekrar sokak yaşamına dönmesi rehabilitasyon sürecini de işlevsiz kılabilir. Eğitim içeriğinde sadece bilinç oluşturma programları yetersiz kalmaktadır (Bülbül ve Doğan, 2016). Programların içeriğinde onlara bir meslek kazandıracak eğitimlerin olması ve kazançlarının onların yaşamasını sağlayabilecek yeterlilikte olması gerekmektedir (İçli, 2009: 9-11). Onlara verilen eğitim sonrasında takiplerinin yapılması çocuk suçluluğunu engellemek açısından son derece önemlidir.

Sokakta çalışan ve çalışmayan 50'şer çocuğun atılganlık ve saldırganlık davranışlarına bakıldığı bir araştırmada sokakta çalışan çocukların, çalışmayan yaşıtlarına göre saldırganlık puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Ailede gördüğü şiddet, engellenme duygusu ve sokakta yaşamanın çocuğu saldırgan

davranışlara ittiği görülmektedir. Sokakta çalışan çocuklarda saldırganlık oranı, kardeş sayısı ve yaş ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Araştırmacılar sokakta kalmayan çocukların saldırganlıklarının düşük olmasının nedenini aile ve okul denetiminin bulunmasına ve bunların çocukları suçtan uzaklaştıracak davranışlara yöneltebilmelerine bağlamışlardır (Erdoğdu ve Oto, 2003).

Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarına yönelik dezavantajlı durumların yanı sıra sigara, alkol ve madde kullanımı, şiddet ve tecavüze maruz kalma olasılıklarının da yüksek olması sokakta bulunan çocukları suça sürükleyen nedenlerden bazılarıdır (Demirbaş, 2009: 200).

Avrupa'da yapılan araştırmalarda gençlerin 11,12 ve 13 yaşlarında suç ve antisosyal davranışlara başvurduğu görülmektedir (Barberet ve ark., 2004: 94-97). Sosyal politika yapıcılarının faaliyetlerini bu yaş grubuna yöneltmesi gerekmektedir. Ergenler arasında yaygın olarak görülen risk davranışlarından biri olan alkol ve madde kullanımını engelleyecek tedbirler, suça karışma ve öz kıyım oranlarını düşürebilecektir (Rothman ve ark., 2012). Maliyeti en düşük olan önleme ve eğitim çalışmalarından biri de madde kullanımına hiç yönelmemiş bireylerde farkındalık yaratma ve bilinçlendirme projeleridir (EGM, 2017: 51). Bu konu ile ilgili tüm bakanlıkların eşgüdümlü çalışması önemlidir. Çocuk ve ergen psikiyatri kliniklerinde görevli olan personele gerekli hizmet içi eğitim verilerek bağımlılık tedavisinin sunulması ve aileler için bu hizmetin daha ulaşılabilir olması hedeflenebilir. Ayrıca bu kliniklere farklı bir nedenle başvuran çocuk ve ailelerin de önleme eğitimine alınması, madde kullanımı hakkında daha fazla insanın bilinçlenmesinde olanak sağlayabilir.

Ülkemizde ergenlere yönelik uzman kişilerin sayısının yetersizliği, ergenlerin sorunlarının erken tespit edilebimesinin önüne geçmektedir (Bülbül ve Doğan, 2016). Ergenlerin problemlerine çözüm üretebilecek, rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulabilecek, onların problemlerine yönelik tedavi olanağı sağlanabilecek kapsamlı gençlik merkezlerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Bu merkezlerde de danışmanlık hizmeti ya da sağlık hizmeti almaya gelen çocuklara yönelik suç oluşturan riskli davranışların neler olduğu tespit edilebilir ve suçtan korunmaya yönelik eğitimler verilebilir.

Koruma ve bakım altındaki çocuklar, ailelerinin olmaması sebebiyle duygusal destekten mahrum kalabilmektedirler. Ailelerinin olmayışı suça karışma bakımından bir risk faktörü oluşturmaktadır. Bu çocukların duygusal, bilişsel ve psikososyal açıdan desteklenmesi, geleceğe güçlü birer birey olarak hazırlanması gerekmektedir. Sosyal hizmet çatısı altında görev yapan personelin iletişim becerileri, çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçları, krize müdahale, olumlu davranışlar kazandırma gibi alanlarda eğitimli olması çocuk ve gençlerde suça ilişkin riskli davranışları önleyebilir.

Çocuk suçluluğunun önlenebilmesi için ilgili meslek elemanlarının çocuk suçluluğu hakkında eğitilmesi ve bu durumla karşılaştıklarında neler yapabileceğine ilişkin fikir sahibi olmaları gerekir. Okul içindeki öğretmenler ve rehber öğrenmenler, hukuk fakültesi öğrencileri, güvenlik görevlileri, sosyal görevliler ve diğer çocuk suçluluğu ile ilgili meslek elemanlarının bu konuda etkinliği test edilmiş eğitimler alarak profesyonelleşmeleri çocuk suçluluğunun önlenmesine önemli ölçüde katkı sağlayabilir.

Önleme ve rehabilitasyon programları çocukların mağduriyetlerini, gelişimsel ihtiyaçlarını ve yeteneklerini dikkate alarak geliştirilmeli, konuyla ilgili en yeni bilimsel araştırma ve değerlendirmeler doğrultusunda bu konudaki yaklaşımlar sürekli güncellenmelidir. Aksi takdirde para, zaman ve çaba düşüncesizce harcanacak ve bu durum da sorunun çözümünde katkı sağlamayacaktır (World Youth Report, 2003: 204-206).

3.5.3. Suça Sürüklenmiş Çocukların Rehabilitasyonu ve Topluma Uyumu

Suç neticesinde uygulanan yaptırım süresinin bitmesiyle beraber çocuklar toplumsal alana terk edilmekte ve çocuğun sonraki yaşantısını denetleme imkânı bulunmamaktadır (İçli, 2009: 10-32).

ABD'de bir suç isnat edilmiş olan ya da hüküm verilene kadar 21 yaş altındaki kişilerin tutulduğu yer olan çocuk yerleşim yerlerinde kalan çocuklardan 2003 yılında elde edilen bilgiye göre ilerleyen süreçte çocukların %88'inin suçluluğuna hükmedildiği görülmektedir (Snyder ve Sickmund, 2006: 196-197). 1991 ile 2003 yılları arasında hapishaneden salınan çocukların tekrar suç işleme eğilimlerini araştırmak için ABD'nin 27 eyaletinden veri toplanmıştır. Önceden en az bir kez

hâkim karşısına çıkan 14 yaş ve altı her 10 çocuktan yaklaşık 6'sı 18 yaşına kadar tekrar çocuk mahkemesine gelmiştir (Snyder ve Sickmund, 2006: 234-235).

Çocuklara işledikleri suç sonucunda uygulanan kanuni yaptırımlar sonucunda salıverildikleri durumlarda gerçek yaşama uyum problemleri görülebilmektedir. Bu amaçla kurulan ''toplumsal uyum evleri''; cezaevleri, ıslahevleri ve tutukevlerinin aksine çocuğu toplumdan soyutlamadan toplumun içinde eğitmeyi sağlamaktadır. Çocuğun sonraki süreçte yaşayacağı zorluklar tekrar onu suç işlemeye yöneltebilmektedir. Kamu kuruluşlarına bağlı olan topluma uyum evlerinde çocukların eğitilerek belirli bir beceriler kazanmaları ve bu becerilerini toplum içinde sergileyebilmeleri, uygulanan yaptırım bittiğinde çocuğun topluma daha kolay karışmasını kolaylaştırabilir (Attar, 2010: 32-34). Ağır suçlardan ceza alan ve ıslahevi ya da cezaevine yerleştirilen çocukların cezaları bittikten sonra ya da cezalarının bitimine az kala bu uyum evlerine yerleştirilmeleri, topluma uyum sağlama süreçlerini kolaylaştırabilir.

Antalya çocuk şube müdürlüğü tarafından çocukların özgüven geliştirmeleri ve sosyal uyumlarının artırılması hedeflenerek çeşitli projeler uygulanmıştır. Suça sürüklenen ya da suçtan mağdur olan dezavantajlı çocukların risk faktörleri belirlenerek çocukları olası tehlikelerden korumak ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla "Çiçekleri Soldurmayalım" adlı proje başlatılmıştır. Bu projede 125 çocuk ve aile belirlenerek çocuğa ve aileye yönelik mesleki beceri ve iş istihdamı sağlanmaya çalışılmıştır. Mesleki eğitim alıp iş hayatına atılan çocukların takipleri belirli aralıklar ile sürmektedir (Deniz, 2016: 367-371).

Hakkında mahkemece "Danışmanlık Tedbiri" alınmış 16 yaşındaki bir çocuk ile yürütülen bir çalışmada ekolojik sistem yaklaşımı benimsenerek ailesi, yaşam alanı, çevresi analiz edilmiştir. Ekolojik sistem yaklaşımı çocuğun uyumsuz ya da anormal davranışlarını merkeze koymak yerine, tüm sistemi düzeltmeyi hedefleyerek sorunlu davranışın kendiliğinden ortadan kalkmasına yardım eder. Çalışma boyunca çocuğun içinde bulunduğu tüm sisteme danışmanlık yapılmıştır. Öğrenim gördüğü okuldaki rehber öğretmeni ile temasa geçilmiş, ailenin sosyoekonomik durumunu yükseltmek için ilgili kurumlardan destek alınmış, iletişim sorunu yaşadığı çevre değiştirilmiş, aileye iletişim becerileri hakkında eğitim verilmiş, söz konusu çocuğun ilgileri

belirlenip bu yönde mesleki yetenek kazanacağı kurslara yönlendirilmesi sağlanmış ve psikiyatrik sorunlarının çözümü için psikiyatrik yardım alması sağlanmıştır. Çalışmanın sonucunda planlanan hedeflere ulaşıldığı görülmüştür. Çalışma sırasında yöneltilen dikkat; sorunlu davranışı gösteren çocuğa değil, bulunduğu ekosistemin tüm eksikliklerine yöneltilmiş ve eksiklikler iyileştirilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2017).

Suça sürüklenme, suçtan mağdur olma ya da sokakta sosyal tehlikelere karşı savunmasız kalmaları nedeniyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereği hakkında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocukların ihtiyaç duydukları psikososyal desteğin verilmesi için alındıkları Çocuk Destek Merkezleri'nin (www.ailevecalisma.gov.tr, 2020) sadece mahkeme kararı kapsamındaki çocuklara yönelik değil risk faktörleri bulunan bütün diğer çocuk ve ailelere yönelik de eğitici ve destekleyici programlar verebilecek nitelikte faaliyet alanlarının ve uzman sayı ve niteliklerinin geliştirilmesi, çocukların suça sürüklenmesinin engellenmesine önemli ölçüde katkı sağlayabilir.

Suç işledikten sonra topluma yeniden salıverilen gençlerin duygusal sorunlarını tespit etmek için gerçekleştirilen bir çalışmada gençlerin %71'i, birden fazla duygusal sorun bildirmiştir. Bu sorunlar öfke kontrol problemi (%81), kaygı (%61), depresyon (%59), intihar girişimi ya da düşüncesi (%27) ve halüsinasyon (%17) olarak bildirilmiştir. Yaşıtlarına göre suç işleyip topluma yeniden salıverilen 10 kadından 4'ü ve 10 erkekten 2'si intihar girişiminde bulunuyorken, benzer yaş grubunda 10 kişiden 1'inden daha azı intihar girişiminde bulunmaktadır (Snyder ve Sickmund, 2006: 230-232-. 233-234)

Suça sürüklenen gençlerin topluma entegrasyonu titizlik gerektiren bir çalışma ile sağlanmalıdır. Bu gençlerin çoğu duygusal sorunlar bildirmektedir. Topluma uyumlarını artırmak için gözetim ve destek hizmetlerinin kapsamlı bir şekilde gençlere ulaştırılması, gençlerin ihtiyaç duydukları ruh sağlığı desteğinden yararlanmaları gelecekte ebeveyn olduklarında sağlıklı bir nesil yetiştirmelerine, üretken ve başarılı birer yetişkin olmasına katkı sağlayacaktır (Snyder ve Sickmund, 2006: 233).

SONUÇ

Ülkemizde çocuk suçluluğu sayısının artış göstermesi olayın yalnızca hukuki çerçevede ele alınmaması gerektiğini; psikolojik, sosyolojik, çevresel, ailesel ve kültürel olarak incelenmesini gerektiğini göstermektedir. Yalnızca hukuki önlemler almak çocuk suçluluğunun azalmasına yardımcı olmamaktadır. Katı tedbir kuralları olsa dahi bireysel ve kültürel etmenler çocuk suçluluğu oranının artışına neden olmaktadır.

Aşağıda Tablo 4.1'de tezde aktarılan bilgiler özetlenmiş, çocuk suçluluğunu etkileyen psikolojik faktörlere ve çocuk suçluluğunun önlenmesi için psikososyal çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Tablo 11: Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Psikolojik Risk Faktörleri ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Psikososyal Çözüm Önerileri

Psikolojik Risk Faktörleri
▪ İdin uygunsuz istekleri ve güçsüz süperego sonucu ortaya çıkan agresif ve dürtüsel davranış ▪ Şiddete ya da kötü muameleye maruz kalma ▪ Çocukluk travması ▪ Çocuk ihmal ve istismarı ▪ Çocuk ile bakım vericisi arasında sağlıklı duygusal bağlanmanın gerçekleşmemesi ▪ Kişilik bozukluğu, zihinsel rahatsızlıklar, depresyon, davranış bozukluğu, hiperaktivite, alkol ve madde bağımlılığı, psikiyatrik rahatsızlıklar ▪ Çocuğun ebeveyn ve çevresinden suça yönelik davranışları sosyal öğrenme yoluyla edinmesi ▪ Ailede suç öyküsü ve aile içi şiddetin varlığı ▪ Ebeveyn eksikliği, parçalanmış ailede büyüme, aile içi iletişim problemleri
Psikososyal Çözüm Önerileri
- ***Aile Sistemi İçin Öneriler***
▪ Ebeveynler çocuğun uygunsuz isteklerine müdahale etmeli, yanlış ve doğruyu ayırt etmesine yardımcı olmalı. ▪ Olumlu ebeveyn tutumları geliştirilmeli, çocuklar içten ve doğal bir kabul ve sevgi ile büyütülmeli. ▪ Ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal bağların güçlendirilmesi yoluyla çocuğun ebeveynlerin toplumsal normlarını ve ahlaki anlayışını içselleştirmesi sağlanmalı.

- Ebeveynler sosyal onay ve ödül yoluyla doğru davranışları pekiştirmeli.
- Aile eleştirel bir dil kullanmamalı, sorunlar karşısında etkili baş etme yöntemleri kullanmalı, aile ve çocuk arasındaki etkileşim çocuğun özgüven geliştirmesine katkı sağlamalı.
- Çocuğu disipline ederken kullanılan yöntem ve verilen ceza uygun olmalı, kullanılan yöntem ile çocukta travma oluşturulmamalı ve istismara maruz bırakılmamalı.
- Ebeveynlerin yokluğu, parçalanmış aile ve boşanma durumunda çocuğa psikososyal destek verilmeli, ebeveynlerden birinin yokluğunda diğer ebeveyn açık, yakın ve sağlıklı bir iletişim kurarak çocuğa destek olmalı.
- Ailelere sosyal projelerle iletişim becerileri, kabul ve ilgiyi içeren olumlu ebeveyn tutumları, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, işlevsel ceza yöntemleri, madde bağımlılığı ile mücadele eğitimleri verilmeli ve bilinçlendirilmeli.
- Hükümlü ebeveynlere sahip çocuklar için de bir sosyal takip sistemi oluşturularak risk altındaki çocuklar için gerekli desteği sağlayacak bir yapı oluşturulmalı.

- ***Adalet Sistemi İçin Öneriler***

- Adalet sistemine dâhil olan çocuklar için verilen psikososyal destek programları ve mesleki beceri eğitimleri yeni bilimsel veriler ışığında ve çağın gereklerine uygun olarak sürekli güncellenmeli ve geliştirilmeli
- Çocuklar hürriyeti kısıtlayıcı cezalar yerine mümkün olduğunca toplumla iç içe rehabilite edilmeli.
- Çocuklara yönelik denetimli serbestlik ve benzeri toplum destekli uygulamaların sayısı ve niteliği artırılmalı, mevcut uygulamalardaki eksiklikler giderilmeli.
- Değerlendirme, planlama ve raporlandırma süreci bütüncül olarak tek bir sistem üzerinde yürütülmeli, çocuğun travmatize olmasının önüne geçilerek farklı makamlarda sürecin tekrarlanması önlenmeli.
- Adli sisteme dâhil olan her çocuğa süreci yönetebilmesi ve rehberlik sağlaması için bir uzman atanmalı.
- Çocukta görülen riskli davranışlar adli eyleme dönüşmeden (hükümlü ya da tutuklu olmadan) denetimli serbestlik birimlerine yönlendirilmeleri sağlanmalı ve rehabilitasyon süreçleri başlatılmalı ya da buna yönelik bir arar sistem kurulmalı
- Hükümlülük ya da tutukluluk halleri sona erdikten sonra da takipleri özellikle bireye uygun olarak belirlenecek süreler boyunca sürdürülmeli ve ihtiyaçları belirlenerek uygun rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmeli.
- Çocuk suçluluğunun yoğunlaştığı bölgelere yoğunlaşılmalı; bu bölgelerdeki risk oluşturan etmenler tespit edilerek bölgesel iyileşitirme çalışmaları yapılmalıdır.

- ***Okul Sistemi İçin Öneriler***
▪ Çocukların okula bağlılığını ve okul başarısını artıran projeler geliştirilmeli ▪ Okul sonrası aktivite programları oluşturularak çocukların sokak ile teması azaltılmalı ya da sokakta geçirilecek süreç çeşitli kurum ya da aktiviteler vasıtasıyla etkili şekilde yapılandırılmalı. ▪ Okullarda zararlı madde kullanımın önlenmesi için uygulanan eğitimlerin sayısı ve etkinliği artırılmalı; her bir çocuk ve ailenin eğitimleri alması dikkatle takip edilerek mutlaka sağlanmalı. ▪ Risk davanışları sergileyen çocukların gelişimsel ihtiyaçları her bireye özgü olarak belirlenmeli, bu ihtiyaçlar şiddet göstergesi olarak algılanmamalı ve müdahaleye suç davranışı ortaya çıkmadan başlanmalı. ▪ Eğitim sisteminin tek amacı çocuğa mesleki ve öğretici bir eğitim vermek olmamalı; eğitim sistemi özellikle eğitimin ilk yıllarında temel evrensel insan hakları, toplumsal değerler ve sosyal beceri kazanımı temelinde güncellenmeli. ▪ Çocukların yeteneklerini geliştirecek ve özgüven kazandıracak sanatsal, mesleki ya da spor programları müfredat içirisine alınarak profesyonel düzeyde gelişim sağlayacak nitelikte uygulama sağlanmalı. ▪ Okuldaki disiplin uygulamalarının çocuk üzerinde ciddi davranış problemlerine, akademik başarıyı düşürmesine ve çocuğun okula bağlılığını engellemesine izin verilmemeli.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ekonomik ve toplumsal ihtiyaçların yanı sıra suça sürüklenmiş ya da suça eğilimli olan çocukların psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu sorunlarla etkili başa çıkma yöntemlerinin kazandırılması, empati yeteneklerinin geliştirilmesi, olumlu iletişim becerileri ve kişilerarası ilişki becerilerinin geliştirilmesi çocuk suçluluğunun azaltılmasındae önemli katkı sağlayacaktır. Suçu önleme ile ilgili yapılan birçok araştırmada suçluluğun ilk belirtilerinin çocukluk döneminde başladığı görülmektedir (Wortley, 2011: 15; Rogers, 2000; Bartol, 2002; Marsiglio ve ark., 2014; Moore, 2011). Çocukluğun yalnız bir gelişim döneminden ibaret olmadığı ve uzun dönemli psikolojik etkilerinin çocukları suça sürükleyeceği göz ardı edilmemelidir. Koşulları iyi olan çocuklar başarılı ve sorumluluk bilincinde birer vatandaş olabileceği gibi kuralları çiğneyen ve suç işleyen kişiler de olabilmektedirler. Benzer şekilde elverişsiz hayat koşullarına sahip olan her çocuk suça sürüklenmemektedir. Tüm çevresel koşullar eşit şekilde tutulsa bile her çocuğun algısı ve göstereceği tepkiler aynı olmayacaktır. Bununla birlikte kültürel özellikler de çocuğun yetiştiği bölgeye bağlı olarak suç davranışının ortaya çıkma ihtimalini artırabilmektedir. Polise taş atmak, hırsızlık, töre cinayeti gibi suçlar bazı bölgelerdeki çocuklarda yaygın olarak görülürken

görülebilirken diğer yerlerde hiç görülmemektedir. Türkiye'de çocuk suçluluğunun yoğunlaştığı bölgeler tespit edilerek o bölgelere yönelik özel müdahale uygulamaları geliştirilmelidir.

İhmal ve istismara maruz kalan çocuklar tespit edildiğinde çocuklar ailelerinin insafına bırakılmamalı, bununla ilgili yaptırımlar geliştirilmeli ve oldukça yaygın görülen çocukların kendi aileleri tarafından istismarı önlenmelidir. Çocukları duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik yönden istismar eden ailelerin çocukları hiç gecikmeden koruma altına alınmalıdır. Şiddetin normalleştirilmesi, aile ve okul yaşantısında tolere edilmesi çocukların bu davranışları öğrenmelerine ve yol açmaktadır. Şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğunu her platformda vurgulamak şiddet davranışını normalleşmeden çıkaracaktır. Bu doğrultuda her türlü kamusal söylem konusunda dikkatli olunmalıdır.

Mevcut kanunlar daha çok çocukların suça yöneldikten sonra haklarının ihlal edilmemesi ve korunmasına yöneliktir. Çocuk mahkemelerinde yargıçlık görevini sürdüren kişilerin uzman raporlarını dikkate almaları ve kanaat getirirken çocukların gelişimsel özelliklerini göz önünde bulundurmaları önemlidir. Bununla birlikte infaz sonrası verilecek yardım ve takip hizmetleri büyük önem taşımaktadır. Çocuğun eğitimini aksatmaması ya da mesleki kabiliyetini kullanabileceği bir iş bulması için yerel yönetimler ve kamu tarafından rehberlik edilmeli; ailelerinin ekonomik göstergeleri ele alınıp gerekli yardımlara ulaşması sağlanmalıdır. Tekrarlayan suç işlemenin önüne geçilmesi için hükümlü çocuklara diğer çocuklarla eşit fırsatlar yaratılmadır.

Suça karışan çocukları ıslah etmektense suça sürüklenmelerine neden olan sebeplerin bulunarak gerekli önlemlerin alınması toplum yararı ve kamu yürütücüler açısından çok daha ekonomik ve faydalı bir yöntemdir (Güleş ve ark., 2016: 109). Suça sürüklenen çocuğun topluma kazandırılması süreci, büyük bir titizlik ile yürütülemediği takdirde çocuklar tekrar suça yönelebilmektedir. Topluma uyum süreci planlanırken yaşanabilecek aksaklıklar öngörülüp gerekli tedbirlerin alınması tekrarlayan çocuk suçluluğunun önüne geçilebilmesi açısından önemlidir. Bu durumda mevcut sosyal hizmet sağlayan kurumlarının politikalarının iyileştirmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada psikoloji bilimi yaklaşımıyla çocuk suçluluğuna etki eden faktörler incelenmiş, mevcut aile, okul ve adalet sistemi koşulları ve uygulamaları gözden geçirilmiş ve tespit edilen ihtiyaçlar doğrultusunda çocuk suçluluğuna karşı psikososyal çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalışmada çocuk suçluluğu temel olarak travma, bağlanma, psikolojik sorunlar, bilişsel yetenek, bilişsel süreçler, sosyal öğrenme, tek ebeveynli, boşanmış aileler, aile içi çatışma, olumlu ve olumsuz ebeveyn tutumları, çocuk istismar ve ihmali, ebeveyn madde kullanımı, ebeveyn suçluluğu, çocuk ceza / ıslah evleri, denetimli serbestlik, okula devamsızlığı, okul başarısızlığı, arkadaşlık ilişkileri, zararlı alışkanlık olguları temelinde incelenmiştir. Çocuğun temas ettiği sistemlerden olan aile, okul ve adalet sistemi içindeki politikaların psikoksosyal bağlamda ele alınması ve bu doğrultuda öneriler geliştitilmesi, çocuk suçluluğunun önlenmesinde katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, Gülşah; DEMİR, Aynur, GÖRMEZ, Dicle ve KESER, İlkay, (2015), "Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi", *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 651-656.

AÇSHB, (2020), "Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri ve Çocuk Hakları" https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/, (E.T.01 Ekim 2020).

Afşin, Rabia ve Öğretir-Özçelik, Dilek, (2018), "Suça Sürüklenen Çocuklar ile Suça Sürüklenmeyen Çocukların Algıladıkları Anne ve Baba Tutumları ile Ebeveyn Bağlanma Stillerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 66, s. 384-400.

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "ANKA Çocuk Destek Programı Eğitimleri", https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/haberler/anka-cocuk-destek-programi-egitimleri/, (E.T. 24 Nisan 2021).

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Çocuklar Güvende Programı", https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/cocuklar-guvende-programi-ile-55-700-cocuga-ulasildi/, (E.T. 24 Nisan 2021).

Akıncı, Sokullu Fusün, (2002), "Suçun Nedenleri", http://www.kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Sosyolojik-Fusun_Sokullu.htm (E.T:27 Şubat 2020).

Akpınar, İrfan, (2018), "Suç Olgusu, Suç Teorileri ve Kadın Suçluluğu: Kayseri Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Akyüz, Emine, (2000), *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Alberola, C. R. ve Gutiérrez R. B., (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second*

International Self–Report Delinquency Study, New York: Springer Science, s. 213-227.

Arabacı, L. B.; Taş, G. ve Dikeç, G., (2017), "Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı", *Bağımlılık Dergisi,* C. 18, S. 4, s. 135-144.

Atak, H., (2017), "Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* C. 9, S. 2, s. 163-176.

Atılgan, E. Ü.; Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y., (2014), *Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber,* Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

Attar, Handan, (2010), *Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi,* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Avcı, M. (2008), "Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: Çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 11, S. 1, s. 49-73.

Avcı, Raşit, (2006), "Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avcil S; Avcil M ve Yılmaz N., (2018), "Suça sürüklenen çocuk ve ergenlerin sosyodemografik ve klinik özellikleri", *Çukurova Medical Journal,* C. 43, S. 4, s. 853–661.

Ayan, Sezer, (2011), *Suçlu Kim? Türkiye'de Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ayar, Dijle ve Öztürk, Canan, (2015), "Türkiye'de Lisansüstü Çalışmalarda Çocuk Suçluluğu", *The Journal of Pediatric Research,* C. 2, S. 1, s. 17-20.

Ayaz, M; Ayaz AB ve Soylu N., (2012), "Çocuk ve ergen adli olgularda ruhsal değerlendirme", *Klinik Psikiyatri*, C. 15, s. 33-40.

Aydın, A., (2000), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Baer, J., ve Maschi, T., (2003), "Random Acts Of Delinquency: Trauma And Self-Destructiveness İn Juvenile Offenders", *Child and Adolescent Social Work Journal,* C. 20, S. 2, s. 85-98.

Bağış, R. C., (2019), "Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme", *Humanitas,* C. 7, S. 14, s. 203-221.

Bahçivan-Saydam, R., ve Gençöz, T., (2005), "Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi", *Türk Psikoloji Dergisi,* C. 20, S. 55, s. 61-74.

Balci, Hakan, (2011), Çocuk Suçluluğu ve Toplumsal Nedenleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, *84*(2), 191.

Bartol, Curt R. and Bartol, Anne M., (2017), *Criminal Behavior A Psychological Approach,* Boston: Pearson.

Başkale, H., ve Bahar, Z., (2008), "Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramıyla İlgili Bir Gözden Geçirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,* C. 1, S. 2, s. 133-147.

Bayındır, N., Özel, A. ve Köksal, E., (2007), "Çocuk suçluluğu demografisi: Kütahya şehri örneği", *Polis Bilimleri Dergisi,* C. 9, s. 1-4.

Bekir, Hatice, (2016), "Erzincan İlinde Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Olan Çocuklar", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 9, S. 2, s. 267-280.

Bilican, I., & Soygüt, G. (2015). Türkiye'de eğitim sürecinde olan ve deneyimli psikoterapistlerin mesleki gelişim süreçleri. *Turk Psikiyatri Derg*, *26*, 249-60.

Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programı, http://www.ogelk.net/makale/102-akademik-suc-cezaevi-ve-rehabilitasyon-suc-cezaevi-ve-rehabilitasyonla-ilgili-projeler-bireysellestirilmis-iyilestirme-programi.html, (E.T. 22 Mart 2021).

Blaya, Catherine (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study,* New York: Springer Science, s. 65-79.

Bohlin, Gunilla, Lilianne Eninger, Karin Brocki, and Lisa Thorell, (2012), "Disorganized Attachment and Inhibitory Capacity: Predicting Externalizing Problem Behavior." *Journal of Abnormal Child Psychology,* V. 40 p. 449-458.

Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger. In *Attachment and loss: Volume II: Separation, anxiety and anger*, London: The Hogarth press and the institute of psycho-analysis.

Burgess, Ernest W., (1953), "The Economic Factor in Juvenile Delinquency", *Journal of Criminal Law and Criminology*, C. 43, S. 1, s. 29-42.

Burt, S. A., Barnes, A. R., McGue, M., & Iacono, W. G. (2008). "Parental divorce and adolescent delinquency: Ruling out the impact of common genes", *Developmental psychology*, C. 44, S. 6, s. 16-68.

Bülbül, Selda ve Doğan, Sevgi, (2016), "Suça Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* C. 59, S. 1, Ankara, s. 31-36.

Calzada-Reyes, A.; Alvarez-Amador, A.; Galán-García, L.; and Valdés-Sosa, M., (2020), "Sex Differences İn QEEG İn Psychopath Offenders" *Clinical EEG and Neuroscience*, *51*(3), 146-154.

Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, "Denetimli Serbestlik Eğitim ve İyileştirme Uygulamaları", https://cte.adalet.gov.tr/Home/BirimDetay/16, (E.T. 22 Mart 2021).

Cheng, T. (2004), "Impact of family stability on children's delinquency: An implication for family preservation", *Journal of Family Social Work,* C. 8, S. 1, s. 47-60.

Cheung, C. K., Ngai, N. P. ve Ngai, S. S. Y. (2007), "Family strain and adolescent delinquency in two Chinese cities, Guangzhou and Hong Kong", *Journal of Child and Family Studies,* C. 16, s. 626-641.

Cüceloğlu, Doğan, (1991), *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakaloz, B.; Ünlü G.; Aktaş Terzioğlu MA.; Kapubağli N. ve Tekkanat Ç., (2016), "Çocuklarda Suç Davranışı ile Sosyodemografik Özelliklerin ve Zekanın İlişkisi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* C. 17, S. 5, s. 411– 418.

Çalışkan, M., (2012), "İlköğretim ve Liselerde Sınav Başarısının 2023 Yılına Kadar Artırılmasına İlişkin Stratejinin Geliştirilmesi".

Çoban, Sevgi, (2016), "Çocuk Suçluluğu Bağlamında Sokakta Kalma ve Madde Kullanımı", Ayşe Çolpan Kavuncu (ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, s. 129-142.

Çocuk Koruma Kanunu [ÇKK], (2005), *T.C. Resmî Gazete*, (Sayı: 25876), https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=328:cuk-koruma-kanunu&catid=1:yasa&Itemid=28, (E.T.15 Eylül 2020).

Çopur, Öztürk, Ebru; Ulutaşdemir, Nilgün ve Balsak, Habip, (2015), "Çocuk ve Suç", *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 2, s. 120-124.

Dayıoğlu, İsmail Erdem, (2017), Ebeveynlerde kişilik tipolojisi ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deal, K. H., (2007), "Psychodynamic Theory", *Advances in Social Work,* C. 8, S. 1, s. 184-195.

DeGarmo, D. S., & Forgatch, M. S. (2005), "Early development of delinquency within divorced families: Evaluating a randomized preventive intervention trial", *Developmental science,* C. 8. S. 3, s. 229-239.

Demir, Ayşe Bilge, (2018), "Schopenhauer ve Hegel'de Suç Kavramı", https://www.academia.edu/40817613/Schopenhauer_ve_Hegelde_Su%C3%A7_Kavram%C4%B1, (E.T. 29.09.2020).

Demiray, Nebahat, (2018), Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Muhtemel Faktörler: Suç Korkusu, Kentleşme ve Aile Yapıları (Samsun İlkadım ve Canik İlçeleri

Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirbaş, Hatice, (2018), "Suç ve Psikopatoloji İlişkisi", https://www.researchgate.net/publication/329239464_Suc_ve_Psikopatoloji_iliskisi, (E.T:1 Ekim 2020).

Demirbaş, Timur, (2002), "Suçun Nedenleri – Suç Etolojisi", http://www.kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Sosyolojik-Fusun_Sokullu.htm (E.T:27 Şubat 2020).

Demirbaş, Timur, (2009), *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Demirbaş, Timur, (2019), Suçun Önlenmesi, *Yaşar Hukuk Dergisi,* C. 1, S. 1, s. 56-71.

Deniz, Derya. (2017), "Suç Davranışına Etki Eden Psikopatolojik Süreçler", *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi,* C. 3, S. 2, s. 1-8.

Deniz, Murat, (2016), "Çocuk Suçluluğu ve Mağdur Çocuklar", Ayşe Çolpan Kavuncu (ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, s. 365-371.

Dereboy, Çiğdem; Demirkapı, E. Ş.; Şakiroğlu, M. ve Öztürk, C. Ş., (2018), "Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Psikopatoloji ile İlişkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi,* C. 29, S. 3, s. 147-53.

Donnellan, M. B.; Ge, X.; ve Wenk, E., (2000), "Cognitive abilities in adolescent-limited and life-course-persistent criminal offenders", *Journal of Abnormal Psychology*, C. 109, S. 3, s. 396.

Duman, Safa, (2019), Suça Sürüklenen Çocuklarda Tekrarlayıcı Suç İşleme Davranışları ve Nöropsikolojik Özellikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Ekinci, Nermin, K., (2016), Suça Sürüklenmiş Çocukların Annelerinin Çocuklarına İlişkin Algısı: Siirt Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2019), "Türkiye Uyuşturucu Raporu", Ankara.

Enzmann, Dirk (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study,* New York: Springer Science, s. 47-65.

Erbay, A., ve Gülüm, Z., (2018), "Çocuklarda Suç Tekrarını Yordayan Risk Faktörleri", *The Bulletin of Legal Medicine,* C. 23, S. 3, s. 162-168.

Erdim, L., & Ergün, A., (2016), "Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri", *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi,* C. 3, S. 1, s. 78-84.

Erdoğdu, M. Y., ve Oto, R., (2004), "Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılganlık ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılmaları.", *Kriz Dergisi,* C. 12, S. 3, s. 11-23.

Erdoğdu, M.Y., (2005), "Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri ile Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* C. 12, S. 3, s. 106-114.

Ereş, Figen, (2009), "Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi", *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi,* C. 11, S. 5, s. 88-96.

Ersin, B. (2010), Lise öğrencilerinin suç eğilimleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki (Beyoğlu ilçesi örneği), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Esencan, Yılmaz, Tuğba ve Rathfısch, Gülay, (2017), "Psikoseksüel Gelişim Kuramının Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Alanına Yansımaları", *KASHED,* C. 3 S. 2, s. 68-82.

Eyüboğlu, Murat ve Eyüboğlu, Damla, (2018), "Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri", *Klinik Psikiyatri Dergisi,* C. 21, S. 1, s. 7-14.

Farrington, D. P., (1992), "Criminal career research in the United Kingdom." *Brit. J. Criminology,* C. *32,* S. 4, s 521-536.

Farrington, D. P., Loeber, R. (2000). "Epidemiology of Juvenile Violence", *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am,* C. 9, S. 4, s. 733-48.

Fearon, Pasco; Marian J; Bakermans-Kranenburg; Marinus H. van Ijzendoorn; Anne-Marie Lapsley ve Glenn I. Roisman, (2010), "The Significance of Insecure Attachment and Disorganization in the Development of Children with Externalizing Behavior: A Meta-Analytic Study", *Child Development,* C. **81** s. **435-56.**

Fırat, Sunay; İltaş, Yiğit ve Gülmen, Mete Korkut, (2016), "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri", *Adli Tıp Bülteni,* C. 21, S. 2, s. 86-92

Ford, J. A. (2005), "The connection between heavy drinking and juvenile delinquency during adolescence" *Sociological Spectrum,* C. 25, s. 629-650.

Freud, Sigmunt (2017), Hasan Can, Tutku Yayınevi.

Fromm, Eric, (1990), *Sağlıklı Toplum,* (Çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever), İstanbul: Payel Yayınevi.

Gençlik ve Spor Bakanlığı, "Mahkumlara Yönelik Anlamlı Proje: Kapılar Kapanmasın'', https://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/48811/mahkumlara-yonelik-anlamli-proje-kapilar-kapanmasin.aspx, (E.T. 22 Mart 2021).

Giddens, A. (2008); *Sosyoloji,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Göçen, Gülüşan, (2016), "Kadirşinaslık ve Öznel İyi Oluş: Suça Sürüklenen Çocuklar Üzerine Nicel Bir Araştırma", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* C. 5, S.4, s. 966-990.

Gullotta, Thomas P, Adams, Gerald P., Montemayor, Raymond (1998), Delinquent Violent, Theory and Interventions, Sage Pub. USA

Güler, Gülen, (2017), "Suça Sürüklenen Çocukların Biyopsikososyal Değerlendirilmesi", *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics,* C. 3, S. 3, s. 220-224.

Güleş, Zafer; Yasin, Ahmet; Aksu, Hatice ve Demirkaya, Sevcan K., (2016), "Çocuk Psikiyatrisi Gözüyle Suça Sürükleyen Çocuklar ve Ruhsal Süreçleri", Ayşe Çolpan Kavuncu (ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, s. 101-112.

Gültekin Akduman, G., Akduman, B. ve Cantürk, G. (2007), "Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi", *Türk Pediatri Arşivi,* C. 42, s. 156-161.

Gültekin, Gülümser ve Baran, Gülen., (2007), "The self perception of delinquent children in Turkey", *P. Journal of Social Sciences,* C. 4, S. 2, s. 224-229.

Gümüştaş, F.; Yulaf, Y.; Gökçe S.; Sağlam, S. ve Koyuncu, Kütük E., (2014), "One-Year Retrospective Analysis of Forensic Cases Referred to Child and Adolescent Psychiatry Outpatient Clinic in the Province of Adıyaman", *Cukurova Medical Journal,* C. 39, S. 2, s. 280–289.

Haapasalo, J. & Pokelo, E. (1999), "Child rearing and child abuse antecedents of criminality" *Agression and Violent Behavior,* C. 4, S. 1, s. 107-127.

Hancı, Hamit, (1999), Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara "İç Göçler ve Çarpık Kentleşme", http://www.kriminoloji.com/Carpik_Kentlesme-Hamit_Hanci.htm, (E.T:13 Mart 2020).

Hesapçıoğlu, S. T., Bilginer, Ç., ve Kandil, S. (2013), "Ergenlikte tekrarlayıcı suç işleme, Alprazolam ve diğer madde bağımlılıkları birlikteliği", *Medical Journal of Suleyman Demirel University,* C. 20, S. 2.

Hıdıroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P., ve Karavuş, M., (2006), "Kadın ve çocuklara karşı fiziksel şiddeti etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: İstanbul'da sağlık ocağı tabanlı bir çalışma", *New/Yeni Symposium Journal* C. 44, S. 4, s. 196-202.

Hıdıroğlu, S; Topuzoğlu, A, Ay P, Karavufl M. Kadın ve Çocuklara Karşı Fiziksel şiddeti etkileyen faktörlerin Değerlendirilmesi: İstanbul'da Sağlık Ocağı Tabanlı bir Çalışma, New/Yeni Symposium Journal 2006;44(4):196-202.

Hirschi, T. (1969). Causes of delinquency. Berkeley: University of California Press.

Hoeve, M.; Stams, G. J. J.; Van der Put, C. E.; Dubas, J. S., Van der Laan, P. H., ve Gerris, J. R., (2012), "A meta-analysis of attachment to parents and delinquency", *Journal of abnormal child psychology*, C. 40, S. 5, s. 771-785.

Hopkins T.; Clegg J. Ve Stackhouse J., (2016), "Young offenders' perspectives on their literacy and communication skills", *International Journal of Language & Communication Disorders*, C. 51, S. 1, s. 95–109.

Hunnikin LM, Wells AE, Ash DP, et all. (2019), "The nature and extent of emotion recognition and empathy impairments in children showing disruptive behaviour referred into a crime prevention programme*", Eur Child Adolesc Psychiatry*.

Irwin CE Jr., (2003), "Adolescent health at the crossroads: where do we go from here?" *J Adolesc Health*, C. 33, s. 51-56.

Işık, Ü.; Aktepe, E.; Akyıldız, A.; Şimşek, F. ve Yıldız, A., (2019), "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri: 2014–2018 Verileri", *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, C. 26 S. (2), s. 175-182.

İçli, Tülin Günşen, (2009), *Çocuk Suç ve Sokak- Sokakta Yaşayan Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar,* Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Jacoby, J., (2004). *Classics of criminology* (3rd ed.). Long Grove, IL: Waveland Press.

Kamer VK., (2013), "Çocukların suça sürüklenmesine neden olan faktörler ile ilgili sosyolojik teoriler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* C. 4, s. 219-238.

Kaner, Sema, (1992), "Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 2, s. 473-496.

Karasar, Niyazi (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karbeyaz, Kenan; Çelikel, Adnan; Akkaya, Harun ve Balcı, Yasemin (2018), "Suça Sürüklenen Çocuklarda Maliyet Analizi Örneği: Olgu Sunumu", *Osmangazi Tıp Dergisi,* C. 40, S. 3, 107-110.

Karen L. Hayslett-McCall and Thomas J. Bernard, (2002), "Attachment, Masculinity, and Self-Control: A Theory of Male Crime Rates," *Theoretical Criminology,* C. 6, s. 5–33.

Kaşlı, Enver, (2016), "Çocuğun Sosyalleşme Sürecinde Suçun ve Mağduriyetin İçselleştirilmesi", Ayşe Çolpan Kavuncu (ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, s. 199-208.

Kathryn, L.H. ve Davıd Aw., (2002), "Child neglect: developmental issues and outcomes", *Child Abuse Negl,* C. 26, s. 679-95.

Kavuncu, Ayşe, (Der.), (2016), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Keller, T. E., Catalano, R. F., Haggerty, K. P. ve Fleming, C. B. (2002), "Parent fi gure transitions and delinquency and drug use among early adolescent children of substance abusers", *American Journal of Drug and Alcohol Abuse,* C. *28,* S. 3, s. 399-427.

Keller, T. E., Catalano, R. F., Haggerty, K. P. ve Fleming, C. B. (2002), "Parent fi gure transitions and delinquency and drug use among early adolescent children of substance abusers", *American Journal of Drug and Alcohol Abuse,* C. 28, S. 3, s. 399-427.

Kennedy, T. D.; Detullio, D. ve Millen D. H., (2020), Juvenile Delinquency Theory, Trends, Risk Factors and Interventions, SpringerBriefs.

Kenny, D. T., Blacker, S., ve Allerton, M., (2014), "Reculer pour mieux sauter: A review of attachment and other developmental processes inherent in identified risk factors for juvenile delinquency and juvenile offending", *Laws*, C. 3, S. 3, s. 439-468.

Kılıç, K. M., ve Aytar, F. A. G., (2019), "Tutuklu-Hükümlü Olan ve Olmayan Gençlerin Ahlaki Gelişim Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 47, s. 59-73.

Kılıç, K.M. ve Güngör-Aytar, F. A., (2019), "Tutuklu-Hükümlü Olan ve Olmayan Gençlerin Ahlaki Gelişim Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 47, s. 59-73.

Kılınç, Betül, (2018), Hükümlü ve Tutukluların Suç Türüne Göre; Çocukluk Çağı Travması, Kişilik İnancı ve Dürtüsellik Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

Kızmaz, Z., (2005), "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 29, S. 2, s. 149-174.

Killias, Martin; Aebi, Marcelo F.; Herrmann, Leslie; Dilitz, Carine ve Lucia, Sonia, (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study*, New York: Springer Science, s. 79-97.

Kim, H. S., & Kim, H. S., (2008), "The impact of family violence, family functioning, and parental partner dynamics on Korean juvenile delinquency", *Child psychiatry and human development*, C. 39, S. 4, s. 439-453.

Koç, Mustafa, (2004), "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 1, S. 17, s. 231-256.

Koçtürk, Merve ve Aksoy, Afra, Nur, (2018), "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığının Anne Baba Tutumlarını Algılamalarına Olan Etkisi", *1.Uluslararası Çağdaş Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 23-25 Kasım 2018, Antalya.

Korkmaz, M. N., ve Erden, G., (2010), "Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri", *Türk Psikoloji Yazıları*, C. 13, S. 25, s. 76-87.

Kunt, Veysel, (2003), Suç ve Çocuk, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Yıldız (2014), İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayınları.

Lachman, R., Lachman, J. L., & Butterfield, E. C. (2015). *Cognitive psychology and information processing: An introduction*. Psychology Press.

Laird, D. R., Pettit, S. G., Dodge, A. K., ve Bates, E. J., (2003), "Change in parent's monitoring knowledge: links with parenting, relationship quality, adolescent beliefs, and antisocial behavior", *Social Development,* C. 12, S. 3, s. 402-419.

Lambie, I., ve Randell, I., (2013), "The İmpact Of İncarceration On Juvenile Offenders", *Clinical Psychology Review,* C. 33. S. 3, s. 448-459.

Lilly, J. R., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2019), *Criminological Theory: Context And Consequences*, Sage Publications.

Loeber, Rolf, Anne Wylie Weiher, ve Carolyn Smith. 1991. "The Relationship between Family Interaction and Delinquency and Substance Use." *Urban Delinquency and Substance Abuse: Technical Report,* ss. 1-47.

Marsiglio, M. C.; Chronister, K. M.; Gibson, B. ve Leve, L. D., (2014), "Examining the link between traumatic events and delinquency among juvenile delinquent girls: A longitudinal study", *Journal of child & adolescent trauma,* C. 7, S. 4, s. 217-225.

McGloin, Jean Marie and Pratt, Travis, (2003), "Cognitive Ability and Delinquent Behavior among Inner-City Youth: A Life-Course Analysis of Main, Mediating, and Interaction Effects," *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* C. 47, s. 253–271

Merton, R. K., & Merton, R. C. (1968), *Social Theory And Social Structure*. Simon and Schuster.

Minty, Brian. (1988), "Public Care or Distorted Family Relationships: The Antecedents of Violent Crime." *Howard Journal,* C. 27, S. 3, s. 172-187.

Mooney, C. G., (2010), *Theories of attachment: an introduction to bowlby, ainsworth, gerber, brazelton, kennell, and klaus*, Redleaf Press.

Moore, M. (2011), "Psychological Theories Of Crime And Delinquency", *Journal of Human Behavior in the Social Environment,* C. 21, S. 3, s. 226-239.

Moore, Marrianne, (2014), "Beş AB Ülkesi ve Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koşullu Salıverme Sistemleri", https://www.unicef.org/turkey/media/3586/file/1.%20KO%C5%9EULLU%2

0SALIVERME%20S%C4%B0STEMLER%C4%B0_CONDITIONAL%20RELEASE.pdf (E.T:13 Mart 2021).

Morris, G. Charles, (2002), *Understanding of Psychology*, (Çev. H. Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl), Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları.

Nergiz, H. ve Işıklı, S. (2018), "Hükümlü Genç Erkekler ile Üniversite Öğrencisi Genç Erkeklerin Dürtüsellik ve Suçla İlişkili Arkadaşlık Düzeylerinin Karşılaştırılması" *20. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Ankara.

Nisar, M., Ullah, S., Ali, M., ve Alam, S., (2015), "Juvenile delinquency: The Influence of family, peer and economic factors on juvenile delinquents", *Applied Science Reports*, C. 9, S. 1, s. 37-48.

Oppawsky, J., (2014), "The Effects Of Parental Divorce On Children And Adolescents", *Annals of Psychotherapy & Integrative Health,* s. 1-8.

Öztürk, Ö., (2005), İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan Ergenlerle Suçluluk Utanç Duygusunun Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.

Palmer J. E., ve Hollin, R. C., (2001), "Sociomoral reasoning, perceptions of parenting and self reported delinquency in adolescents", *Applied Cognitive Psychology*, C. 15, s. 85-100.

Patterson, C. H., (1996), "Eklektik Psikoterapinin Temelleri", (Çev. Nilhan Sezgin), *Psikoloji Dergisi*, Temmuz Özel Sayı, s. 25-29.

Pullmann, Michael; Jodi, Kerbs; Koroloff, Nancy; Ernie Veach-White, Gaylor, Rita ve DeDe Sieler, (2006), "Juvenile Offenders with Mental Health Needs: Reducing Recidivism Using Wraparound," *Crime and Delinquency*, C. 52, s. 375–397.

Rathus, S. A., (2011), *Psychology: Concepts and connections*, Wadsworth Cengage Learning.

Rogers, M., (2000), "Psychological Theories of Crime and" Hacking", *Graduate Studies Dept of Psychology University of Manitoba.*

Rothman, EF; McNaughton, Reyes L; Johnson, RM., ve LaValley M., (2012), "Does the alcohol make them do it? Dating violence perpetration and drinking among youth", *Epidemiol Rev*, C. 34, s. 103-119.

Sağlam, Mehmet; Kıvrak, Mehmet ve Baysal, Tahir, (2017), "Ebeveyn Ayrılığının Çocukların Suça Sürüklenmesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 6, S. 1, s.111-120.

Salmi, Venla ve Kivivuori, Janne, (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study,* New York: Springer Science, s. 159-173.

Sandu, M. L., & Ispas, K. V. (2018). "Family influence in the phenomenon of juvenile delinquency", *Revista universitară de sociologie*, C. 14, S. 1, s. 26-36.

Sarı, S. A.; Çiçek, A. U.; Bütün, C., ve Yıldırım, A., (2019), "Sivas İlinde Suça Sürüklenen Çocuk Olguların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri", *The Bulletin of Legal Medicine*, C. 24, S. 3, s. 177-182.

Savaşer S. ve Mutlu B., (2011), "Fiziksel cezanın çocuk üzerine etkisi", *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı. Cilt 2. Çocuk Vakfı Yayınları*, İstanbul, s.156-163.

Savoie, Josée (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study,* New York: Springer Science, s. 125-139.

Sezer, A., Kolaç, N., ve Erol, S., (2013), "Bir İlköğretim okulu 4, 5 ve 6. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi", *MÜSBED*, C. 3, S.4, s. 184-190.

Shoemaker, Donald J., (2009), *Juvenıle Delınquency***,** Rowman & Lıttlefield Publıshers, Inc.

Siegel, L. J., & Welsh, B. C. (2010). *Juvenile delinquency: The core*. Nelson Education.

Silver, I. A., ve Nedelec, J. L., (2018), "Cognitive abilities and antisocial behavior in prison: A longitudinal assessment using a large state-wide sample of prisoners", *Intelligence*, C. 71, s. 17-31.

Simoes, C., Matos, M. G. ve Batista-Foguet, J. M. (2008), "Juvenile delinquency: Analysis of risk and protective factors using quantitative and qualitative methods" *Cognition, Brain, Behavior: An Interdisciplinary Journal*, C. 12, S. 4, s. 389-408.

Skiba, R. J., Arredondo, M. I., & Williams, N. T. (2014). More than a metaphor: The contribution of exclusionary discipline to a school-to-prison pipeline. *Equity & Excellence in Education*, *47*(4), 546-564.

Snyder, Howard N. ve Sickmund, Melissa, (2006), "Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report", National Center for Juvenile Justice.

Souverein, F., Dekkers, T., Bulanovaite, E., Doreleijers, T., Hales, H., Kaltiala-Heino, R., Van Der Pol, T., (2019), "Overview of European forensic youth care: towards an integrative mission for prevention and intervention strategies for juvenile offenders", *Child and adolescent psychiatry and mental health*, C. 13, S. 1, s. 1-6.

Staff, J.; Whichard, C.; Siennick, S. E. ve Maggs, J., (2015), "Early life risks, antisocial tendencies, and preteen delinquency", *Criminology*, C. 53, S. 4, s. 677-701.

Statista, "Juvenile, adolescent and young adult suspects of selected violent crimes in Germany in 2020", https://www.statista.com/statistics/1101499/juvenile-adolescent-young-adult-suspects-violent-crime-germany/ (E.T: 03 Eylül 2021).

Şenses, Ahmet; Akbaş, Seher; Baykal, Saliha ve Karakurt, M. Nuri, (2014), "The distribution of psychiatric diagnoses and neuropsychological features of male adolescents who dragged into robbery" *Journal of Forensic Medicine*, C. 28, S. 3, s. 223-33.

Şentürk, Ünal, (2006), Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniveristesi.

Şişmanlar, ŞG; Biçer, Ü ve Coşkun A., (2008), *Adli Psikiyatri. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*., FÇ Çetin, A Coşkun, E İşeri ve ark. (Ed), Ankara: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği, 770-81.

Tapper, Alan, (1993), "Juvenfle Crime and Family Decline", *IPA Review,* C. 46 S. 1, s. 46-48.

Taşğın, S., (2014), "Suçu Anlamada Kriminolojik Ekolojik Teorinin Bronfenbrenner'in Ekolojik Teorisi ile Birlikte Olası Kullanımı", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 1, s. 130-157.

TCK, (2004), *T.C. Resmi Gazete*, (Sayı: 25611), www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf , (E.T.14 Eylül 2020).

Teker, Kamil, (2010), Suçlu Çocuklarda Sosyo-Demografik Özellikler ile Ebeveyn Tutum Algısının Çocuk Suçluluğuna Katkısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü**.**

The National Association for Youth Justice, https://justice.org.uk/youth-justice/ (E.T: 03 Eylül 2021).

Topakkaya, Arslan, (2008), "Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, s. 27-46.

Toprak, U., (2011), "Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri", *Tbb Dergisi* C. 95, s. 313-330.

Tural-Hesapçıoğlu S ve Yeşilova H., (2012), "Muş'ta çocuk ergenlerde adli psikiyatrik değerlendirme: Suçu önlemeye bir bakış" *Adli Tıp Dergisi*, C. 26, s. 171-79.

Turan, Z.; Doğan, M.; Uzuner, K.; İftar, G.; İftar, E.; Kapçı, A.; Uzuner, Y.; Tanrıdiler, A.; Karasu, G.; Karasu, P. ve Kaya, P., (2007), Çocuk Ruh Sağlığı ve Kişilerarası İletişim Becerileri, Çocuğun Ruhsal Gelişimini Etkileyen Ruhsal Yaşam Olayları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Turhan, E., Sangün, Ö., & İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *15*(9), 153-157.

Türk Dil Kurumu, https://sozluk.gov.tr/ , (E.T:23 Temmuz 2021).

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, "ÇOGEP (Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı)", https://tobb.org.tr/KamuPolitikalariMudurlugu/Sayfalar/Cogep.php, (E.T. 22 Mart 2021).

Tütüncüler, A., Karagöz, Y.M., Demirçin, S., ve Atılgan, M., (2008), "Matruşka: Göç, istismar, eğitim eksikliği, negatif ailesel faktörler ve çocuk suçluluğu", *Adli Tıp Bülteni,* C. 13, S. 3, s. 97-105.

Ulaş, Özlem; Demirtaş Zorbaş, Selen ve Kızıldağ, Seval, (2012), "Çocuk Suçluluğunu Önlemede Ebeveyn Kontrolü", *Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu,* 05- 07 Aralık 2012, Ankara, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, ss. 20-34.

UNICEF, (2002), *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Elkitabı,* http://www.unicef.org.tr/, (E.T. 14 Şubat 2020).

United Nations Department of Economic and Social Affairs, (2004), *World Youth Report 2003: The Global Situation Of Young People*, United Nations, New York, New York.

United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines), (1990), https://www.ohchr.org/en/ProfessionalInterest/Pages/PreventionOfJuvenileDelinquency.aspx, (E.T. 26 Aralık 2020).

Vettenburg, Nicole; Gavray, Claire ve Born, Michel, (2010), Josine Junger-Tas, Ineke Haen Marshall, Dirk Enzmann, Martin Killias, Majone Steketee, Beata Gruszczynska (ed.), *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond Results of the Second International Self–Report Delinquency Study,* New York: Springer Science.

Wells, L. E., & Rankin, J. H. (1991), "Families and delinquency: A meta-analysis of the impact of broken homes", *Social problems*, C. 38, S. 1, s. 71-93.

Wong TML; Slotboom A-M ve Bijleveld CCJH, (2010), "Risk factors for delinquency in adolescent and young adult females: A European review", *European Journal of Criminology*. C. 7, s. 266–284.

World Health Organization, “Countries failing to prevent violence against children, agencies warn”, https://www.who.int/news/item/18-06-2020-countries-failing-to-prevent-violence-against-children-agencies-warn, (E.T. 15 Eylül 2021).

World Health Organization, “Nordic–Baltic workshop on the prevention of child maltreatment: strengthening intersectoral working”, https://www.euro.who.int/en/media-centre/events/events/2017/06/nordicbaltic-workshop-on-the-prevention-of-child-maltreatment-strengthening-intersectoral-working, (E.T. 15 Eylül 2021).

Wortley, Richard, (2011), *Psychological Criminology: An Integrative Approach*, New York: Taylor & Francis.

Wright, K. N., & Wright, K. E. (1992), “Family Life and Delinquency and Crime: A Policy-Makers Guide to the Literature”, *Unpublished manuscript. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Washington, DC*.

Yavuz, H. A. (2012). Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine. Adalet Dergisi (42), 58-75.

Yavuzer, Haluk, (1998), Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi.

Yıldız, Ö., (2007), “Çalışan Çocuklar: ‘sorun’ mu? ‘çözüm’ mü?”, *G.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, s. 57-66.

Yılmaz, Deniz, (2017), “Ekolojik Sistem Yaklaşımı Üzerine Bir Olgu Sunumu: Suça Sürüklenen Çocuk ve Ailesiyle Çalışma”, *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, Bartın, s. 87-94.

Yörükoğlu, A., (1997), *Çocuk ve Ruh Sağlığı,* İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Yüksel, Tuğba, (2019), “Bir Üniversite Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocuklar”, *Dicle Tıp Dergisi* C. 46, S. 3, s. 559- 565.

Zafer, Yasin, Ahmet; Aksu, Hatice ve Demirkaya, Sevcan K., (2016), “Çocuk Psikiyatrisi Gözüyle Suça Sürükleyen Çocuklar ve Ruhsal Süreçleri”, Ayşe Çolpan Kavuncu (ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, s. 101-112.

Zingraff, M.T.; Leiter, L.; Johnsen M.C ve Myers, K.A., (1993), “The Mediating Effect of Good School Performance on the Maltreatment-Delinquency Relationship." *Journal of Research in Crime and Delinquency*, C. 31, s. 62-91.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fundagül DEMİRCİ

Doğum Yeri :

Mesleği :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Yabancı Dil Puan ve Türü :

İş Deneyimi

Stajlar :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta :

Tarih :